

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И МИР

Постдипломски студии од областа на безбедноста

Магистерски труд

ТЕМА:

**КОНЦЕПТИ ЗА БЕЗБЕДНОСТ НА СОВРЕМЕНИТЕ ДРЖАВИ, СО ПОСЕБЕН
ОСВРТ НА Р.МАКЕДОНИЈА**

Ментор:

Проф-др Митко Котовчевски

Изработил:

Игор Трајковски

Скопје, 2015

СОДРЖИНА

МЕТОДОЛОШКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1.Формулација на проблемот на истражување.....	4
2.Истражувачко прашање.....	7
3.Цели и задачи на истражувањето.....	8
4.Дефинирање на предметот на истражување.....	9
4.1.Теориско определување на истражувањето.....	9
4.2.Дефинирање на клучните поими.....	12
5.Операционализација на предметот на истражување.....	18
6.Општа хипотетичка рамка.....	19
6.1.Хипотези на истражувањето.....	19
6.2.Варијабли на истражувањето.....	19

ВОВЕД.....	19
------------	----

I.ТЕОРИСКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1.1.Поимно определување на безбедносниот концепт.....	25
1.2.Поимно определување на националните интереси.....	27
1.3.Националните интереси како детерминирачки фактор на безбедносната политика.....	30
1.4.Поимно определување на стратегијата.....	33

II.БЕЗБЕДНОСНИ КОНЦЕПТИ НА СОВРЕМЕНИТЕ ДРЖАВИ

2.Безбедносен концепт на Шведска.....	36
2.1.Теориски пристап кон неутралниот статус.....	36
2.2.Развојни аспекти на неутралниот статус на Шведска.....	39
2.3.Национална стратегија за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста.....	42
2.4.Шведска безбедност: 20-годишни перспективи.....	50

3.Безбедносен концепт на Р.Франција.....	53
3.1.Бела книга за национална безбедност и одбрана.....	53
3.1.1.Франција:европска сила со глобални достигнувања.....	55
3.1.2.Базични основи на стратегијата за национална безбедност и одбрана.....	58
3.1.3.Франција како глобална сила.....	60
3.1.4.Стратегиски приоритети.....	63
3.1.5.Улогата на Франција во НАТО и во ЕУ.....	65
3.1.6.Имплементација на стратегијата.....	70
3.1.7.Неопходни ресурси.....	80
4.Безбедносен концепт на САД.....	82
4.1.Безбедносно-стратегиски концепт од 2002 година.....	83
4.2.Безбедносно-стратегиски концепт од 2010 година.....	95
4.2.1.Безбедносни закани.....	96
4.2.2.Јакнење на вооружените сили.....	100
4.3.Безбедносно-стратегиски концепт од 2015 година.....	103
5.Безбедносен концепт на НАТО.....	114
5.1.Карактеристики на безбедносните концепти на НАТО.....	114
5.2.Безбедносни концепти за време на Студената војна.....	115
5.3.Безбедносни концепти во пост-студеновоениот период.....	119
5.4.Безбедносни концепти по 11-ти Септември,2001 година.....	122
6.Безбедносен концепт на Р.Македонија.....	136
6.1.Нормативно регулирање на воено-безбедносната сфера во Р.Македонија.....	136
6.2.Национална концепција за безбедност и одбрана.....	143
6.2.1.Интереси на Р.Македонија.....	144
6.2.2.Безбедносно опкружување.....	148
6.2.3.Безбедносни ризици и опасности.....	152
6.2.4.Политика на национална безбедност.....	154
6.3.Насоки на политиката за национална безбедност.....	157

6.3.1.Надворешна политика.....	157
6.3.2.Економска политика.....	158
6.3.3.Одбранбена политика.....	159
6.3.4.Политика на внатрешна безбедност.....	160
6.3.5.Политика на заштита на животната средина.....	161
6.4.Одбрана.....	162
6.5 Систем за Национална безбедност на Р.Македонија.....	166
6.6.Стратегија за одбрана на Р.Македонија од 2010 година.....	171
7.Заклучни согледувања.....	180
8.Библиографија.....	190

1. ФОРМУЛАЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Од теориски аспект, постојат различни пристапи кон проучувањето на безбедноста, а во тој контекст и различни перцепции и пристапи во креирањето на безбедносните концепти на државите. Имено, несомнено е дека во текот на речиси целиот XX век (до крајот на Студената војна, т.е. се до последната декада на XX век), безбедноста начелно се перцепира низ призмата на традиционалните безбедносни студии, т.е. пред сè единствено како отсуство на војна. Како резултат на тоа и на карактеристичните меѓународни односи (биполарната поделеност на светот), безбедносните концепти на државите генерално се насочени кон обезбедување на опстанокот и кон издвојување победа во евентуална војна. Во такви услови, самата држава претставува најзначаен референтен објект на безбедноста и сите активности во безбедносната сфера се насочени кон обезбедување на безбедноста на државата т.е. кон националната безбедност. Всушност, државата претставува централен објект преку кој се разбираат динамиките во безбедносната сфера, при што доминантно е сфаќањето дека: заканите за безбедноста произлегуваат единствено од војната; дека војната претставува резултат на анархичните меѓународни односи; и дека заканите можат да се одвратат преку воспоставување на систем на рамнотежа на сили, или со нуклеарно застрашување. Како резултат на таквата перцепција и поимање на безбедноста и самите безбедносни концепти на државите (особено на САД и поранешниот СССР) во тој период генерално се базираат врз проекциите за развој на конвенционалното и нуклеарното вооружување, трка во вооружувањето, масовен одговор во случај на напад итн..

Новото безбедносно опкружување карактеристично за периодот по Студената војна, во голема мера ќе иницира соодветна промена на посочената дотогашна перцепција за безбедноста. Имено, во рамките на критичките безбедносни студии сè поизразени постануваат тенденциите за нејзино проширување и продлабочување. Проширувањето се однесува на поимање и разбирање на безбедноста не само преку воената димензија, т.е. сфера (безбедноста претставува отсуство на војна), туку нејзино дополнување и со соодветните релации во политичката, економската, социјеталната и еколошката

сфера. Во однос на посочените сфери, од безбедносен аспект најзначајни се различните интеракции кои се одвиваат во нивни рамки. Имено, во воениот сектор вниманието е насочено кон насилството со употреба на сила, во политичкиот сектор станува збор за односот помеѓу моќта и обликот на владеење, во економскиот сектор односот помеѓу трговијата, производството и финансиите, во социјалниот сектор односот кон колективниот идентитет и во еколошкиот сектор односот помеѓу човековата активност и биосферата.

Од друга страна, промолчувањето на безбедноста се однесува на промовирањето нови референтни објекти на истата, што значи дека освен државата, како значајни референтни објекти се посочуваат и: индивидуата, регионот, како и самиот меѓународниот систем.

Посочената промена на перцепциите за безбедноста, генерално произлегува од значителното намалување на класичната воена закана и на опасноста од нуклеарна војна во постстуденовоениот период за сметка на новите безбедносни закани и ризици. Тука, пред сè спаѓаат: граѓанските војни, тероризмот, етничките судири, радикалниот национализам, вооружените бунтови, организираниот криминал и сл.. Генерална карактеристика на посочените безбедносни закани претставува фактот дека истите мошне лесно и брзо се шират надвор од националните граници, како резултат на што во практиката не може да се посочи држава којашто е наполно имуна од нив, или пак која би можела ефикасно самата да ги превенира или се справи со нив.¹

Како резултат на тоа, во постстуденовоениот период, државите започнуваат со соодветно модификување и прилагодување на сопствените безбедносни концепти во согласност со потребите и карактеристиките на новото безбедносно опкружување. Во тој контекст, вниманието на трудот ќе биде насочено кон истражување на пристапите на современите држави во оваа сфера. Притоа, треба да се истакне дека во формулирањето и развојот на новите, т.е. современи безбедносни концепти, се повеќе доаѓа до израз и меѓузависноста и потребата за заедничко делување на државите. Потврда за

---

¹ Меѓудругото, потврда за тоа претставува ранливоста на: САД (терористичките напади во Њујорк на 11.09.2001-околу 3000 загинати), Шпанија (терористичките напади во Мадрид на 11.03.2004-192 загинати), Велика Британија (терористичките напади во Лондон на 07.07.2005-37 загинати), Норвешка (масакрот на 22.07.2011-93 загинати), Русија (терористички напад во Волгоград на 30.12.2013-15 загинати) и тн..

тоа, претставува и заедничко, т.е. коалициско делување на повеќе држави² предводени од САД за време на Заливската војна (1990-1991), потоа широката коалиција³ (вклучувајќи ја и Русија) за борба против тероризмот од 2001 година, како и најновата коалиција од 2014 год. за борба против ИСИЛ (Исламска држава на Ирак и Левант).

Врз основа на претходно презентираниот, целта на овој труд е да ги истражи карактеристиките на безбедносните концепти на современите држави во контекст на современото безбедносно опкружување. Притоа, вниманието во трудот (главниот истражувачки проблем) конкретно ќе биде насочено кон истражување и анализа на современите безбедносни концепти на следните држави: САД, Р.Франција, Шведска (како неутрална држава) и НАТО (како организација на 28 независни и демократски држави). Причината поради која во рамките на овој труд ќе биде анализиран и безбедносниот концепт на НАТО, меѓудругото произлегува и од: декларираните стратегиски приоритети за интегрирање на Р.Македонија во негови рамки, па во тој контекст неминовна е потребата од соодветно конципирање и изградба на нов, современ модел на систем за национална безбедност, целосно компатибилен со системите за национална безбедност на државите членки на НАТО. Во таа насока, од суштинско значење е Р.Македонија да воспостави солидни основи за изградба на единствен и интегриран систем за национална безбедност, способен да одговори на современите безбедносни предизвици, закани и ризици со кои се соочува не само Македонија туку и државите членки на НАТО и ЕУ во глобални рамки.⁴

Затоа, посебно внимание во трудот ќе биде посветено и на безбедносниот концепт на Р.Македонија. Притоа, акцентот на трудот ќе биде ставен на анализа на: безбедносните интереси, безбедносното опкружување и политиката на национална безбедност на Р.Македонија, утврдени со Националната концепција за безбедност и одбрана и Белата книга на

---

² Тука пред сè влегуваат: Велика Британија, Франција, Саудиска Арабија, Канада, Италија, Шпанија, Австралија, Полска, Грција, Норвешка, Аргентина, Нов Зеланд и тн..

³ Земјите членки на НАТО плус 35 држави ширум светот, вклучувајќи ја и Македонија.

⁴ Котовчевски, М.(2013): Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, стр.123.

одбраната на Р.Македонија.⁵ Целта е да се направи компаративна анализа помеѓу безбедносниот концепт на Р.Македонија и безбедносните концепти на претходно посочените држави, а заради утврдување на сличностите, но и на евентуалните „недостатоци“ на безбедносниот концепт на Р.Македонија во контекст на современото безбедносно опкружување. Во таа насока, презентираниите карактеристики на безбедносните концепти на останатите држави, можат да послужат како соодветна основа за ”евентуално дополнување” и натамошен развој на безбедносниот концепт на Р.Македонија.

Инаку, во однос на самите безбедносни концепти, може да се истакне дека истите претставуваат соодветен пристап на државите во креирањето на нивните национални безбедносни цели и интереси, како и во утврдувањето на начините за нивна реализација. Притоа, дефинирањето на безбедносните цели и интереси, како и на начините за нивна реализација, државите го прават преку усвојување на соодветни документи во безбедносната сфера, а пред сè на национални концепции, стратегии и доктрини. Токму содржината на овие документи (усвоени во првата декада на XXI век) кај претходно посочените држави, ќе биде предмет на анализа во рамките на овој труд. На тој начин ќе се креира една комплетна слика за карактеристиките на современите безбедносни концепти на претходно посочените држави, во контекст на современото безбедносно опкружување.

2. ИСТРАЖУВАЧКО ПРАШАЊЕ

Основното истражувачко прашање во овој труд ќе биде формулирано на следниот начин:

- Дали и на кој начин безбедносните концепти на современите држави претставуваат соодветна рамка за развој на нивниот пристап во справувањето со современите безбедносни закани и ризици?

---

⁵ Националната концепција за безбедност и одбрана е усвоена од Собранието на Р.Македонија на 11.06.2003 година.

3. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Научна цел:

Да се направи научна дескрипција и анализа на карактеристиките на безбедносните концепти на современите држави во контекст на современото безбедносно опкружување.

Во рамките на истражувањето се наметнуваат и одреден број на задачи:

- да се истражат теориските аспекти и еволуцијата на концептот за безбедност согласно промените во безбедносното опкружување;
- да се истражи дали и како безбедносните концепти на државите овозможуваат креирање на ефикасни стратегии и политики во безбедносната сфера;
- да се истражат и анализираат карактеристиките на безбедносниот концепт на САД;
- да се истражат и анализираат карактеристиките на безбедносниот концепт на Франција;
- да се истражат и анализираат карактеристиките на безбедносниот концепт на Шведска;
- да се истражат и анализираат карактеристиките на безбедносниот концепт на НАТО;
- да се истражат и анализираат карактеристиките на безбедносниот концепт на Р.Македонија;
- да се истражи и анализира поврзаноста и адаптираноста на безбедносниот концепт на Р.Македонија со безбедносните концепти на современите држави.

Практична цел:

Со резултатите од ова истражување треба да се утврди:

- Дали безбедносните концепти на современите држави и на Р.Македонија овозможуваат нивен ефикасен одговор на современите безбедносни ризици и закани?

- Како безбедносните концепти на современите држави и на Р.Македонија овозможуваат нивен ефикасен одговор на современите безбедносни ризици и закани?
- Колку безбедносните концепти на современите држави и на Р.Македонија овозможуваат нивен ефикасен одговор на современите безбедносни ризици и закани?

4.ДЕФИНИРАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

4.1.Теориско определување на истражувањето

Основен предмет на истражување во овој труд претставуваат безбедносните концепти на современите држави и рамката која ја нудат истите во контекст на ефикасното справување на државите со современите безбедносни ризици и закани. Инаку, во однос на самиот термин "концепт", уште на самиот почеток треба да се истакне дека во најширока смисла на зборот, истиот претставува теориски разработена идеја во одредена конкретна област. Во тој контекст, теоретизирањето во безбедносната сфера, пред сè е насочено кон утврдување на параметрите на "идејата за безбедност", изразена во вид на соодветен концепт.⁶

Начелно, може да се истакне дека концептот и концептуализирањето во безбедносната сфера, всушност претставува форма на презентирање на суштината на идејата за безбедност. Притоа, без оглед на универзалниот карактер на безбедноста, искуството покажува дека таа идеја може да биде различна за различни нации, политички платформи и законодавства. Во овој контекст, треба да се има во предвид дека концептите не претставуваат "управувачки" документи. Имено, преку нив, нациите, политичките елити и сл. само јавно ги претставуваат долгорочните и систематизирани гледишта и ставови за целите, принципите и пристапите, неопходни за развој на безбедноста во рамките на нацијата, државната територија или во самиот меѓународен систем. Од тука, произлегува дека безбедносните концепти се неопходни заради разбирање на суштината, целите, карактеристиките и

⁶Baldwin, D. (1989): *Paradoxes of Power*, Oxford University Press, Oxford, p.38.

очекуваните резултати од понудените алтернативи за управување со безбедноста. Во тој контекст, вниманието во овој труд ќе биде насочено кон анализа на пристапот современите држави (САД, Франција, Шведска), како и пристапот на Р.Македонија во безбедносната сфера низ призмата на нивните национални безбедносни концепти. Целта е да се истражат дефинираните цели, принципи и пристапи на посочените држави во безбедносната сфера, како и да се истражи нивната меѓусебна релација, но и колку тие цели, принципи и пристапи овозможуваат ефикасен одговор на државите кон современите безбедносни закани и ризици.

Во однос на безбедносните концепти од теориски аспект, треба да се истакне и фактот дека постои тесна поврзаност помеѓу нив и практикувањето т.е. практичното делување во сферата на безбедноста.⁷ Имено, доколку од една страна теоретичарите не предложат соодветен концепт (т.е. систематизирана идеја), практичарите од друга страна нема да можат да правилно да ги определат конкретните безбедносни закани и следствено на тоа да креираат реална безбедносна политика. Затоа, прв предуслов за успешно менаџирање на безбедноста во практиката е прифаќањето на логиката на приоритетите утврдени во рамките на самиот безбедносен концепт, пред утврдување на практичните методи за развој и усовршување на истата. Тоа практично значи дека утврдувањето на практичните методи и инструменти за унапредување и развој на безбедноста, мора да произлезе од претходно утврдените приоритети и насоки во рамките на безбедносниот концепт.

Од друга страна, непризнавањето на логиката на концептуализацијата, води кон ставовите и погледите дека проширувањето на опфатот на безбедноста (т.е. повеќе од одбрана) е всушност насочување на вниманието кон прашањето – Како нацијата, државата или меѓународниот систем можат да се разделат во насока на постигнување поголема безбедност?⁸ Несомнено е дека таквиот пристап би би прифатлив и би имал смисла само доколку претходно е изготвен безбедносен концепт на соодветното ниво.

---

⁷Wolfers, A.(1952): National Security as an Ambiguous Symbol, in: Political Science Quarterly No.67.

⁸ Buzan, B.(1983): People, States and Fear, Weatsheaf, Brighton.

Од теориски аспект, генерално безбедносните концепти неопходно е да ги поседуваат следните карактеристики:

- безбедносните концепти потребно е да поседуваат јасна теориска основа прилагодлива на конкретната политичка платформа, со цел да биде возможно разработување на повеќе тенденции и можности со долгорочен карактер во безбедносната сфера;
- основните тези во безбедносните концепти треба да бидат поставени на начин кој ќе овозможи нивна емпириска проверливост (тоа што се презентира како "вистина", по дефиниција треба да може да биде докажано);
- безбедносните концепти потребно е да бидат оперативни во најширок контекст со цел истите да можат да овозможат креирање на соодветни стратегии и програми за реализација на безбедноста.
- безбедносните концепти треба да поседуваат соодветни карактеристики и релации и со други национални и меѓународни безбедносни концептуални документи. Токму затоа, во рамките на овој труд освен на националните безбедносни концепти на современите држави, соодветно внимание ќе биде посветено и на новиот безбедносен концепт на НАТО Алијансата.

Презентираните карактеристики се значајни за безбедносните концепти од аспект што истите овозможуваат јасен и сеопфатен пристап на државите во дефинирањето на безбедносните цели, интереси и активности. Во тој контекст, во рамките на овој труд пристапот на САД во оваа сфера во контекст на современото безбедносно опкружување особено ќе биде анализиран низ призмата на следните документи: Стратегија за национална безбедност на САД од мај 2010 година и Здружена визија за трансформација на американските вооружени сили 2020 (Joint Vision 2020). Безбедносниот концепт на Р.Франција ќе биде истражен преку анализа на содржината и зацртаните цели и интереси во рамките на т.н. *Бела книга на одбраната и националната безбедност*, која ги креира безбедносните проекции за

следниот пет годишен период (2014-2019 година)⁹, додека пристапот на Шведска (како неутрална држава) во оваа сфера ќе биде анализиран низ призмата на Шведската безбедносна политика во новиот милениум. Предмет на анализа во пристапот на НАТО ќе биде новиот стратегиски концепт познат како: *НАТО 2020: Уверлива безбедност-динамично опкружување*.¹⁰ Во овој контекст, предмет на истражување особено ќе претставуваат дефинираните: безбедносно опкружување, клучни закани, партнерство, политички и организациски прашања, силите и капацитетите на НАТО и заклучоците во рамките на стратегискиот концепт. Предмет на истражување за пристапот на Р.Македонија во оваа сфера ќе бидат: Националната концепција за безбедност и одбрана (од 11.06.2003 год.), Стратегискиот одбранбен преглед и Белата книга на одбраната на Р.Македонија (септември,2012 год.). Анализираната содржина на посочените документи и на дефинираните интереси, цели и задачи на националната безбедносна и одбранбена политика, ќе овозможи креирање на јасна перцепција за безбедносниот концепт на Р.Македонија во контекст на современото безбедносно опкружување, како и во контекст на безбедносните концепти на современите држави.

4.2.Дефинирање на клучните поими

4.2.1.Безбедност

Зборот безбедност доаѓа од латинскиот збор "*sine cura*"што значи "без грижа" и како таков претставува малку еластичен термин со оглед на тоа дека грижата може да претставува најголем страв на најмалата фрустрација.¹¹Во теориски рамки, дефинирањето на безбедноста генерално е детерминирано од теоретските стојалишта на авторите, при што разликите вообичаено произлегуваат од тоа дали поимот безбедност е во корелација со заштитната функција на државите, или пак поимот безбедност е поврзан со определени

---

⁹The French White Paper on defence and national security. Документот е достапен на: http://www.ambafrance-ca.org/IMG/pdf/Livre_blanc_Press_kit_english_version.pdf

¹⁰ Содржината на овој нов стратегиски концепт на НАТО е презентирана во мај, 2010 година во Брисел и истиот треба да формулира модел на НАТО со кој ќе се оправда политичката и идеолошката оправданост за функционирањето на НАТО во новата безбедносна структура и новите ризици и закани.

¹¹ Котовчевски, М.(2013): Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, стр.17.

работни активности и сл.. Според дефиницијата за безбедноста на ООН (усвоена во 1985 год.), истата претставува:

„ . . . состојба во која државите сметаат дека нема опасност од воен напад, политички принуди или економски присили така што можат слободно да се развиваат. . . ”¹²

Генерално, безбедноста претставува субјективна категорија детерминирана од повеќе фактори, при што истата не може да се илустрира со квантитативни показатели (пр.проценти, бројки и сл.). Тоа од причина што не може со точност во проценти да се покаже колку еден субјект е безбеден, а колку небезбеден. Од теориски аспект, општоприфатени се размислувањата за безбедноста на традиционалните и на критичките безбедносни студии. Традиционалниот пристап кон прашањето за безбедноста се препознава во сликата за безбедноста создадена по Втората светска војна, во која доминираат воените аспекти и проблеми. Притоа, според овој пристап индивидуалната безбедност е запоставена во однос на безбедноста на државата и според истиот безбедноста е исто што и воената безбедност, т.е.: заканите за безбедноста произлегуваат од војната; војната претставува резултат на анархичните меѓународни односи; заканите можат да се одвратат преку воспоставување на систем на рамнотежа на сили или со нуклеарно застрашување. Од друга страна според критичките безбедносни студии, безбедноста е секогаш за некого и за некоја одредена цел и истата неопходно се базира на нецентралистички пристап. Тоа практично значи дека освен државата, како значајни референтни објекти на безбедноста се јавуваат и поединецот, регионалниот и меѓународниот систем.¹³

4.2.2.Интегрална безбедност

Вклучувањето и ангажирањето на севкупните одбранбени и безбедносно заштитни потенцијали, заради попречување и елиминирање на сите невоени и воени активности, вклучувајќи ја и вооружената агресија во сите нејзини модалитети, современите аспекти на безбедноста можеме да ги означиме како

¹² Тадиќ, Б.(1989): Несврстаност и меѓународна безбедност, ЦОССИ, Белград,стр.21

¹³Booth, K.(1991): Security and Emancipation, Review of International Studies, p.17.

интегрална безбедност.¹⁴ Во таа насока, интегралната безбедност означува состојба, дејност и систем со кој се овозможува целосна одбрана и заштита на државата од сите видови и облици на вооружено и невооружено загрозување и создавање на целосна потпора на безбедност на сите нивоа и во сите содржини на животот и дејствувањето на човекот и општеството. Затоа, остварувањето на безбедност на сите нивоа (од најниско до највисоко) и во сите содржини на животот и дејствувањето на човекот и на сите субјекти на општеството и државата, го означуваме со синтагмата – интегрална безбедност.

4.2.3. Несигурност

Несигурноста на државите се дефинира како комбинација на две компоненти: безбедносни закани и ранливост на субјектот кон кој се насочени заканите.¹⁵ При дефинирањето и анализите на несигурноста на државата, овие две компоненти не би требало да се раздвојуваат, бидејќи низ нивната призма државите настојуваат: да ја намалат својата несигурност (и да ја зголемат безбедноста) преку редуцирање на сопствената ранливост; и да ги превенираат или намалат загрозувањата кои доаѓаат од надвор. Во тој контекст, безбедносната политика на државите може да биде насочена кон:

- навнатре, односно кон преземање активности за редуцирање на осетливоста/ранливоста на самата држава во однос на одредени безбедносни закани; или
- нанадвор, односно преку преземање активности за редуцирање на надворешните загрозувања кои прозилегуваат од меѓународното опкружување.

4.2.4. Операционализација на загрозувањата

Операционализацијата на загрозувањата претставува процес кој се базира на неколку елемети и тоа: 1) утврдување на загрозувањата кои претставуваат закана за националната безбедност; 2) утврдување на приоритетот на загрозувањата; и 3) утврдување на ранливоста на државата на одредени

---

¹⁴ Котовчевски, М.(2013): Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, стр.30.

¹⁵Buzan, B.(1998): Security A New Framework for Analysis, Boulder CO: Lynne Rienner, p.83.

загрозувања. Во тој контекст, неопходно е државите да формулираат сеопфатна безбедносна политика за редуцирање на осетливоста на државата и за отстранување или превенирање на заканите.

4.2.5. Безбедносна закана

Во рамките на литературата која се донесува на проблемот на конципирањето и истражувањето на современите безбедносни закани, тешко може да се раздвои значењето на термините закана (threat) и ризик (risk). И двата термини, денес доминираат во безбедносните агенди и политичките и експертските дебати. Како и да е, терминот закана се однесува на несакан, намерен или ненамерен настан кој може да предизвика повреда врз одреден субјект. Заканата, најчесто ја користи ранливоста на оној кон кого е насочена. Таа може да се дефинира и како секоја перцепција на несигурност т.е. на секоја форма на опасност. Според Сјоберг, заканата се однесува на опасност за која постои висока увереност дека ќе се случи и ќе предизвика последици.¹⁶ Од тука, концептот на закана во себе вклучува две компоненти: степенот на веројатноста на намерата за нанесување повреда и последиците од истата.

4.2.6. Современи безбедносни закани

Произлегуваат од зголемените противречности и спротивставености со различен предзнак (економски, политички, идеолошки, религиски, верски и сл.) помеѓу различни општествени, државни, религиски и др. групи во светски рамки по завршување на Студената војна. Како такви можат да се посочат: вооружените конфликти во и помеѓу државите, внатрешните кризи и борба за моќ, тероризмот, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, меѓународниот организиран криминал, заразните болести, деградација на животната средина, дискриминацијата и нетолеранцијата и сл..

4.2.7. Безбедносен ризик

Ризикот е очекување на (несакан) настан и како таков тој претставува социјална конструкција.¹⁷ Ризикот исто така може да се опише како очекување во однос на некој надворешен настан, актер или некоја структурна состојба.

---

¹⁶Sjoberg, L.(2001): Risk Perceptions: Taking on Societal Saliency, Ashgate, p.21.

¹⁷Ibid.,p.22

Преку оваа карактеристика, ризикот се поврзува со реалноста односно со општествените состојби. Од аспект на позицијата и изложеноста на индивидуата, на безбедносните ризици се гледа како на веројатност дека поединецот ќе биде изложен на одредена опасност. Во тој контекст, генералното објаснување го поврзува ризикот со можноста/веројатноста од одредена повреда, штета или загуба.

4.2.8. Национален концепт и концепција

Под поимот концепт во најширока смисла на зборот се подразбира соодветен нацрт или скица на писмен документ со која појавите и процесите во конкретна област се објаснуваат од поширок научен и експертски аспект. Поимот концепција потекнува од латинскиот збор „conception“ кој етимолошки, како општ поим, значи основна замисла, главна мисла, првобитна или логична претстава за некоја појава и за начините и правците на нејзиното разгледување и разрешување.¹⁸ Во таа насока, концепцијата може да се перцепира како глобален начин на разгледување на определена појава, без навлегување во детали и целосно решавање на определени проблеми.

4.2.9. Национална концепција за безбедност и одбрана

Претставува основен документ во безбедносната и одбранбената сфера со кој се регулираат безбедносните цели и интереси на државите, како и насоките и субјектите неопходни за нивно реализирање. Како таква, истата се базира врз националните цели и интереси, уставните и законските определби на државата, врз идентификуваните безбедносни закани, врз проценката за регионалното и меѓународното опкружување, како и врз усогласените цели и насоки за водење на националната безбедносна политика. Во однос на концепцијата за одбрана, треба да се потенцира дека истата е производ на политичкиот систем на државата, што пак наведува на заклучокот дека секоја одбранбена концепција е поврзана со карактеристиките на конкретно општество т.е. општествено уредување.¹⁹ Сепак, ваквиот став не значи дека при градењето на одбранбената концепција не постојат и одредени трајни и универзални ставови и начела, кои се прифатливи и за различни политички

---

¹⁸ Кузев, С.(2001): Стратегија за одбрана, Југореклам, Скопје, стр.19.

¹⁹ Ibid., p.20

системи и кои најчесто се поврзани со трајните вредности на државата. Во овој контекст, може да се истакне дека концептите за безбедност и одбрана на државите ги изразуваат трајните државни определби во сферата на одбраната, за чие што натамошно практично разработување и достигнување, надлежни се исклучиво носителите на власта.

4.2.10. Национална концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија

Претставува основен документ во безбедносната и одбранбената сфера во Р.Македонија кој е донесен од страна на Собранието на Р.Македонија на 11.06.2003 година. Во нејзини рамки опфатени се: интересите на Р.Македонија, безбедносното опкружување на Р.Македонија, политиката на национална безбедност и основите и насоките за развој на одбраната.

4.2.11. Воена стратегија

Од етимолошки аспект, поимот стратегија потекнува од грчките зборови "stratos" што значи војска и "ago" што значи води, под што се подразбира водење на војската или во послободна интерпретација, употреба на вооручените сили во вооружена борба. Според Клаузевиц, стратегијата во поширока смисла на зборот претставува вештина во употребата на воените средства за постигнување на целите на војната што ги поставува политиката, додека во потесна смисла на зборот, истата претставува вештина за водење на битки за постигнување на воената цел. Воената стратегија претставува научна дисциплина на воената наука и дел од општата стратегија која се занимава со истражување на воените аспекти на организацијата, на подготовките и на водењето на вооружената борба во целина, како и употреба на вооружените сили заради остварување на целите на вооружената борба.

4.2.12. Стратегиски одбранбен преглед на Р.Македонија

Претставува политичка рамка на Владата на Р.Македонијаво однос на спроведувањето на одбранбената политика и политиката на внатрешната безбедност. Стратегискиот одбранбен преглед ги дефинира ризиците и заканите за безбедноста на Р.Македонија според интензитетот на краткорочно, среднорочно и долгорочно ниво. Во тој контекст, како безбедносни закани за Р.Македонија се дефинирани: конвенционалната војна-агресија; можни

манифестации на екстремн национализам, расна и верска нетрпеливост, меѓународен тероризам, организиран криминал, нелегална миграција, поседување големи количини на илегално оружје, корупција, економски криминал, активности на странски специјални служби насочени кон влошување на безбедносната состојба на Р.Македонија, елементарни и др.непогоди, деградација и уништување на животната средина и компјутерски криминал со големи штети..

6.ОПШТА ХИПОТЕТИЧКА РАМКА

6.1. Хипотези на истражувањето

Податоците добиени во ова истражување треба да ни овозможат да ги потврдиме или елиминираме следните хипотези:

Општа хипотеза

Концептот за безбедност на современите држави овозможува креирање на прифатлива рамка за нивно ефикасно справување со современите безбедносни ризици и закани.

Посебни хипотези

1.Концептот за безбедност на современите држави има значајно позитивно влијание врз развојот на концептот за безбедност на Р.Македонија.

2.Концептот за безбедност на Р.Македонија овозможува креирање на прифатлива рамка за ефикасно справување со современите безбедносни ризици и закани.

6.2.Варијабли на истражувањето

Независна варијабла

Концептот за безбедност на современите држави.

Зависна варијабла

Концептот за безбедност на Р.Македонија.

ВОВЕД

Заштитата и одбраната на државите од различни видови на закани и ризици претставува една од нивните примарни функции. Сепак, наспроти фактот дека станува збор за фундаментална и примарна државна функција, во теоријата, а и во практиката присутни се различни пристапи и модели на нејзино реализирање. Тоа практично значи дека не може да стане збор за еден општо прифатен и универзален модел на организирање и реализирање на заштитната и одбранбената функција, поради што различни држави применуваат различни пристапи во оваа сфера.

Разликата во пристапите помеѓу државите во воено-безбедносната сфера може да се анализира од неколку аспекти. Имено, таа разлика како прво прозилегува од карактерот на државното уредување и организациската идеологија на самите држави. Во тој контекст, воочлива е разлика помеѓу пристапите на државите кои спаѓаат во групата на т.н. нација-држава и оние кои спаѓаат во групата на т.н. држава-нација. Карактеристично за првиот модел е тоа што ја одразува смислата дека нацијата е пред државата и дека има водечка улога во нејзиниот подем. Улогата на државата во овој модел е да ја заштити и да ја експонира нацијата, при што врските помеѓу нив се длабоки и цврсти. Поради тоа, главните безбедносни ризици за ваквиот тип на држави, начелно се лоцираат надвор од нивните национални територии. Од друга страна кај моделот/групата на т.н. држава-нација, државата има инструментална улога во креирањето на нацијата и со самото тоа овој модел првенствено е „надолен“ отколку „нагорен“. Неговата примена е поуспешна во ситуации кога населението во најголем дел е доселено за да ја пополни ненаселената или слабо населената територија, при што се пропагираат специфични и униформни културни елементи, како: јазик, обичаи и право и сл.²⁰ Сепак, прифаќајќи го моделот на држава-нација како решение за постколонијалните проблеми, најголем дел од државите потоа се соочуваат со комплексни етнички и религиозни разлики. Оттука, егистенцијалните безбедносни закани и ризици за ваквите држави можат да бидат иницирани токму од внатре, т.е. во рамките на нивните национални граници.

---

²⁰ Пример САД и Австралија

Тргувајќи од овој аспект, државите пристапуваат кон креирање на различни пристапи и модели во воено-безбедносната сфера.

Исто така, разликата произлегува и поради различните национални интереси и вредности на државите. Во оваа насока, државите генерално се поделени на две групи: на оние кои ги подржуваат демократските процеси и човековите права и оние кои што немаат таков пристап. Како резултат на тоа, повторно се појавува разлика во начинот на конципирањето на нивните пристапи во воено-безбедносна сфера, кои што во оваа ситуација се базираат врз различната перцепција за исправните и посакувани вредности и интереси.

Најчесто, заштитата на националните интереси и вредности е регулирана со соодветни национални документи, започнувајќи од Уставот, законите, доктрината, стратегијата или концепцијата за безбедност и одбрана на државите. Во однос на посочените документи, од теориски аспект воочливи се одредени поместувања на проектираните приоритети и на пристапи на државите во оваа сфера. Тоа, главно се должи на различните стратегиски и безбедносни опкружувања со кои се соочуваат државите во различни историски контексти. Во таа насока, во текот на речиси целиот XX век (до крајот на Студената војна, т.е. се до последната декада на XX век), безбедноста начелно се перцепира низ призмата на традиционалните безбедносни студии, т.е. пред сè единствено како отсуство на војна. Како резултат на тоа и на карактеристичните меѓународни односи (биполарната поделеност на светот), безбедносните концепти на државите генерално се насочени кон обезбедување на државниот опстанок и кон издвојување победа во евентуална војна. Во такви услови, самата држава претставува најзначаен референтен објект на безбедноста и сите активности во безбедносната сфера се насочени кон обезбедување на безбедноста на државата т.е. кон националната безбедност. Како резултат на тоа, безбедноста и самите безбедносни концепти на државите (особено на САД и поранешниот СССР) во тој период генерално се базираат врз проекциите за развој на конвенционалното и нуклеарното вооружување, трка во вооружувањето, масовен одговор во случај на напад и тн.. Од друга страна, новото безбедносно опкружување карактеристично за периодот по Студената војна, во голема мера ќе иницира соодветна промена на претходно посочената перцепција за безбедноста. Така, во рамките на

критичките безбедносни студии сè поизразени постануваат тенденциите за нејзино проширување и продлабочување. Проширувањето се однесува на поимање и разбирање на безбедноста не само преку воената димензија, т.е. сфера (безбедноста претставува отсуство на војна), туку нејзино дополнување и со соодветните релации во политичката, економската, социеталната и еколошката сфера. Во однос на посочените сфери, од безбедносен аспект најзначајни се различните интеракции кои се одвиваат во нивни рамки. Имено, во воениот сектор вниманието е насочено кон насилството со употреба на сила, во политичкиот сектор станува збор за односот помеѓу моќта и обликот на владеење, во економскиот сектор односот помеѓу трговијата, производството и финансиите, во социеталниот сектор односот кон колективниот идентитет и во еколошкиот сектор односот помеѓу човековата активност и биосферата.

Од друга страна, продлабочувањето на безбедноста се однесува на промовирањето нови референтни објекти на истата, што значи дека освен државата, како значајни референтни објекти се посочуваат и: индивидуата, регионот, како и самиот меѓународниот систем.

Посочената промена на перцепциите за безбедноста, генерално произлегува од значителното намалување на класичната воена закана и на опасноста од нуклеарна војна во постстуденовоениот период за сметка на новите безбедносни закани и ризици. Тука, пред сè спаѓаат: граѓанските војни, тероризмот, етничките судири, радикалниот национализам, вооружените бунтови, организираниот криминал и сл.. Генерална карактеристика на посочените безбедносни закани претставува фактот дека истите мошне лесно и брзо се шират надвор од националните граници, како резултат на што во практиката не може да се посочи држава којашто е наполно имуна од нив, или пак која би можела ефикасно самата да ги превенира или се справи со нив.²¹

Како резултат на тоа, во постстуденовоениот период, државите започнуваат со соодветно модификување и прилагодување на сопствените

---

²¹ Меѓудругото, потврда за тоа претставува ранливоста на: САД (терористичките напади во Њујорк на 11.09.2001-околу 3000 загинати), Шпанија (терористичките напади во Мадрид на 11.03.2004-192 загинати), Велика Британија (терористичките напади во Лондон на 07.07.2005-37 загинати), Норвешка (масакрот на 22.07.2011-93 загинати), Русија (терористички напад во Волгоград на 30.12.2013-15 загинати) и тн..

безбедносни концепти во согласност со потребите и карактеристиките на новото безбедносно опкружување.

Оттука, главното внимание во овој труд е насочено кон анализа на карактеристиките и пристапите на современите држави во оваа сфера. За таа цел, трудот е поделен на шест поглавја преку чија содржина се настојува да се креира една јасна слика и перцепција за карактеристиките на безбедносните концепти на современите држави во контекст на актуелното безбедносно опкружување.

Во првиот дел од трудот, претставена е теориската рамка на истражувањето во која од теориски аспект се анализирани основните поими и термини во трудот. Во тој контекст, на почетокот анализирани се поимното определување и карактеристиките на безбедносните концепти. За таа цел, трудот го анализира и пристапот на државите во дефинирањето на нивните национални интереси и вредности, кои што ја сочинуваат суштината на националните безбедносни концепти. Во таа насока, трудот ги истражува карактеристиките на националните интереси и вредности како детерминирачки фактори во креирањето на безбедносните концепти. На крајот од овој дел, вниманието е насочено кон истражување на карактеристиките и значењето на терминот стратегија од воено-безбедносен аспект. Тоа од причина што безбедносната политика на државите, најчесто е инкорпорирана и опфатена во нивните национално-безбедносни стратегиски документи.

Вториот дел од трудот, ги анализира карактеристиките на шведскиот пристап во воено-безбедносната сфера. Изборот на Шведска произлегува од фактот дека истата спаѓа во групата на современи држави кои имаат значаен придонес кон меѓународниот мир и безбедност, а паралелно со тоа, таа истовремено е и неутрална држава. Во тој контекст, безбедносниот концепт на Шведска, во рамките на овој труд е анализиран низ призмата на нејзината Национална стратегија за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста (*National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations*).

Во третиот дел од трудот, анализирани се карактеристиките на пристапот на Франција во оваа сфера. Изборот на Франција се должи на фактот дека таа

е една од трите најразвиени европски држави, потоа, истата е и нуклеарна светска сила, а претставува и дел од НАТО и ЕУ. Нејзиниот безбедносен концепт е анализиран низ призмата на определбите и ставовите зацртани во Белата книга на одбрана на Франција. Станува збор за стратегиски документ усвоен во 2013 година, од страна на францускиот претседател Франсоа Оланд, со кој се утврдени стратегиските проекции на Франција во воено-безбедносната сфера до 2018 година.

Во четвртиот дел, вниманието е посветено на активностите на најразвиената светска сила – САД, во оваа сфера. Во таа насока, конкретно анализирани се карактеристиките на два безбедносни концепти на САД, првиот усвоен во 2002 година, од страна на тогашниот претседател Џорџ Буш Јуниор и на актуелниот безбедносно-стратегиски концепт од 2010 година, усвоен од претседателот Барак Обама. Причината за анализата на посочените два безбедносни концепти на САД, произлегува од фактот што во 2001 година САД беа соочени со најсериозната безбедносна закана по крајот на Студената војна. Како резултат на тоа, за неполна година тие усвоија нов стратегиски концепт (2002 година) со кој ги идентификуваа идните безбедносни ризици и закани, но и модификуваните пристапи за справување со истите. Всушност, безбедносниот концепт од 2002 година, се базира на еден сосема поинаков пристап на САД во воено-безбедносната сфера. Од друга страна, анализата на актуелниот безбедносен концепт од 2010 година, треба да покаже дали на почетокот од втората декада на новиот милениум, САД и понатаму ќе ги задржат идентификуваните пристапи, но и закани и ризици со концептот од 2002 или 2010 година, или пак промените во безбедносното опкружување ќе иницираат потреба за нови пристапи, инструменти и капацитети.

Петтиот дел, започнува со историска анализа на карактеристиките на безбедносните концепти на НАТО, а потоа, вниманието се насочува кон анализа на актуелниот безбедносен концепт на НАТО алијансата, усвоен во 2010 година. Концептот е насловен како: НАТО 2020-уверлива безбедност-динамично опкружување. Анализата на посочениот концепт, треба да покаже дали постои поврзаност и корелација помеѓу перцепцијата за безбедносните ризици и закани и следствено на тоа поврзаност помеѓу идентификуваните начини за справување со истите помеѓу НАТО, како најпознат светски воено-

одбранбен сојуз од една страна и националните пристапи на современите држави (особено на Шведска, Франција и САД, но и на Македонија како држава-кандидат за членство во НАТО) во оваа сфера, од друга страна.

Токму шестиот, последен дел е посветен на анализата на безбедносниот концепт на Р.Македонија како држава аспирант за членство во НАТО и во ЕУ. Во таа насока, анализата на македонскиот пристап, треба да покаже дали постои поврзаност и корелација помеѓу активностите и определбите на Р.Македонија, со оние на претходно посочените современи држави. Исто така, анализата и истражувањето во овој шести дел од трудот, споредбено со пристапите на современите држави, треба да ги идентификува евентуалните дополнителни активности на Р.Македонија на овој план. Значи, целта е да се направи компаративна анализа помеѓу безбедносниот концепт на Р.Македонија и безбедносните концепти на претходно посочените држави, а заради утврдување на сличностите, но и на евентуалните "недостатоци" на безбедносниот концепт на Р.Македонија во контекст на современото безбедносно опкружување. Притоа, акцентот на трудот ќе биде ставен на анализа на: безбедносните интереси, безбедносното опкружување и политиката на национална безбедност на Р.Македонија, утврдени со Националната концепција за безбедност и одбрана и Белата книга на одбраната на Р.Македонија.²²

На крајот од трудот, презентирани се заклучните констатации и користената литература.

---

²² Националната концепција за безбедност и одбрана е усвоена од Собранието на Р.Македонија на 11.06.2003 година.

1.ТЕОРИСКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1.1.Поимно определување на безбедносниот концепт

Од теориски аспект, кога станува збор за определувањето на терминот безбедносен концепт, може да се истакне дека не постои една општо прифатена и универзална дефиниција за утврдувањето на значењето на безбедносниот концепт. Тоа, генерално се должи на фактот што различни автори, во различни временски епохи и застапувајќи различни теориски гледишта и ставови за значењето на безбедноста и за проектирање на неопходните пристапи на државите за нејзиното постигнување, применуваат различни дефиниции во оваа сфера.

Сепак, врз основа на суштинското значење на безбедносните концепти, може да се истакне дека истите имаат за цел креирање соодветна рамка во која врз основа на дефинираните национални интереси и вредности од една страна и идентификуваните безбедносни закани и ризици по нив од друга страна, државите креираат и воспоставуваат одредени стратегиски проекции за нивното дејствување во воено-безбедносната сфера.

Оттука, може да се констатира дека безбедносниот концепт во најширока смисла на зборот, претставува теориски разработена идеја во конкретната воено-безбедносна сфера. Во тој контекст, теоретизирањето во безбедносната сфера, пред сè е насочено кон утврдување на параметрите на "идејата за безбедност", изразена во вид на соодветен концепт.²³

Врз основа на претходно посоченото, произлегува дека концептот и концептуализирањето во безбедносната сфера, всушност претставуваат одредена форма на презентирање на суштината на идејата за безбедност. Притоа, без оглед на универзалниот карактер на безбедноста, искуството покажува дека таа идеја може да биде различна за различни организациски идеологии, нации, политички платформи и законодавства. Притоа, треба да се истакне дека концептите не треба да се перцепираат како т.н. "управувачки" документи. Напротив, низ призмата на концептите, нациите и политичките елити само јавно ги претставуваат долгорочните и систематизирани гледишта

---

²³Baldwin, D. (1989): *Paradoxes of Power*, Oxford University Press, Oxford, p.38.

и ставови за целите, принципите и пристапите, кои се неопходни за развојот на безбедноста во рамките на државната територија или во самиот меѓународен систем. Во таа насока, произлегува дека безбедносните концепти се неопходни заради разбирањето на суштината, целите, карактеристиките и очекуваните резултати од понудените алтернативи, пристапи и инструменти за управувањето и менаџирањето со безбедноста.

Од теориски аспект, исто така, може да се истакне и фактот дека воочлива е тесна поврзаност помеѓу безбедносните концепти и практикувањето т.е. практичното дејствување во сферата на безбедноста.²⁴ Имено, доколку од една страна теоретичарите не предложат соодветен концепт (т.е. систематизирана идеја), практичарите од друга страна, нема да можат да правилно да ги определат конкретните безбедносни закани и следствено на тоа да креираат реална безбедносна политика. Затоа, прв предуслов за успешно менаџирање на безбедноста во практиката е прифаќањето на логиката на приоритетите утврдени во рамките на самиот безбедносен концепт, пред утврдување на практичните методи за развој и усовршување на истата. Тоа практично значи дека утврдувањето на практичните методи и инструменти за унапредување и развој на безбедноста, мора да произлезе од претходно утврдените приоритети и насоки во рамките на самиот безбедносен концепт.

Од друга страна, непризнавањето на логиката на концептуализацијата, го иницира размислувањето дека проширувањето на опсегот, т.е. спектарот на безбедноста (т.е. повеќе од воена одбрана) е всушност насочување на вниманието кон прашањето – Како нацијата, државата или меѓународниот систем можат меѓусебно да се разделат во насока на постигнување поголема безбедност?²⁵ Несомнено е дека таквиот пристап би бил прифатлив и би имал смисла само доколку претходно е изготвен адекватен безбедносен концепт на соодветното ниво.

Од теориски аспект, безбедносните концепти неопходно е да ги поседуваат следните карактеристики:

---

²⁴Wolfers, A.(1952): National Security as an Ambiguous Symbol, in: Political Science Quarterly No.67.

²⁵ Buzan, B.(1983): People, States and Fear, Weatsheaf, Brighton.

- поседување на јасна теориска основа прилагодлива на конкретната национална политичка платформа, со цел да биде возможно разработување на повеќе долгорочни проекции, тенденции и можности во безбедносната сфера;
- поставеност на основните тези на начин кој ќе овозможи нивна емпириска проверливост (тоа што се презентира како "вистина", по дефиниција треба да може да биде докажано);
- поседување на адекватна оперативност во најширок контекст, заради овозможување креирање на соодветни стратегии и програми за реализација на безбедноста;
- поседување на соодветни карактеристики и релации и со други национални и меѓународни безбедносни концептуални документи. Тоа, од една страна поради фактот дека ниту една држава не е имуна на безбедносните ризици и закани, а од друга страна и поради фактот дека справувањето со истите (особено со современите безбедносни ризици и закани), неминовно ја наметнува потребата за соработка и заеднички одговор на државите.²⁶

Презентираните карактеристики се значајни за безбедносните концепти од аспект што истите овозможуваат јасен и сеопфатен пристап на државите во дефинирањето на нивните национални безбедносни цели, интереси и активности. Во тој контекст, во делот што следи вниманието е посветено на поимното определување на националните интереси и нивната поврзаност и меѓузависност со безбедносните концепти на државите.

1.2. Поимно определување на националните интереси

Од аспект на теориското определување на националните интереси, може да се истакне дека дефинициите во оваа сфера, вообичаено се фокусираат на определување на националните интереси во рамките на безбедносните и политичките студии, со посебен акцент на контекстот на меѓународните односи, психологијата и социјалните области. Притоа, често пати вниманието е насочено кон специфичните безбедносни закани и загрозувања за државите,

---

²⁶Racev, V., Bahcevanov, G.: Evolution of Security Concept, in: National and International Security, Military Edition, 2005, p.33-35

како и кон други области кои се однесуваат на нивната функционалност и опстанок. Во контекст на поврзаноста со посочените аспекти, може да се истакне дека националните интереси претставуваат морално ограничени, свесно определени, компатибилни, стретешко-политички цели на државата во контекст на меѓународното опкружување, а низ кои се реализираат целите поврзани со опстанокот на нацијата, зачувувањето на суверенитетот на државата, територијалниот интегритет и целокупната независност, преку остварување на оддржлива безбедност и успешен развој.

Концептот на националните интереси, вообичаено се употребува на два поврзани начини. Имено, прво низ призмата на терминот *"интерес"* кој се однесува на потребата и оправдувањето на одредени стандардни и нестандардни постапки и однесувања, а кои се преземаат во име на државата. Од друга страна е терминот *"национален"* кој што се однесува на идеолошката матрица во политиката и употребата на нацијата како синоним за заедништво, насочен кон остварување на специфичните интереси.

Во однос на теорискиот аспект на националните интереси (дефинирани според претходно посоченото), може да се идентификуваат два нивни атрибути, т.е. карактеристики. Првиот се однесува на инклузивноста на националните интереси, односно на перцепцијата и ставот дека националните интереси навистина и реално се однесуваат на државата како целина. Во однос на овој прв атрибут, проблемот може да настане доколку националните интереси се насочени или пак се поистоветуваат со минимумот од доволно значајната група на граѓани за државата што може да продуцира запоставување, а во најлоша варијанта и негирање на интересите на другите групи во истата. Во тој случај, во голема мера ќе биде доведена во прашање ефикасноста на инклузивната карактеристика на националните интереси. Вториот атрибут се однесува на ексклузивноста и со истиот националните интереси се поистоветуваат со интересите на политичките лидери или помалите групи во државата. Тука, потребно е да се има во предвид дека националните интереси на државата се токму дефинирани од страна на политичките елити на власт, поради што отворена е можноста истите да бидат и употребени од политичките лидери во насока на барање поддршка за спроведување на одредена политика, особено надворешната политика. Сепак,

доста често практиката покажува дека посочениот пристап може да се примени и за внатрешно-политички потреби, т.е. истиот претставува силно и моќно средство за мобилизација на нацијата, како соодветен политички инструмент за обезбедување поддршка.²⁷

Значајно е националните интереси, особено оние кои се однесуваат на националната безбедност, да се базираат врз демократски принципи и вредности и да бидат донесени со демократски процедури. Во однос на демократските процедури, може да се истакне дека тие зависат токму од нивото на демократскиот капацитет на институциите на системот. Во недостаток на демократски процеси и капацитети, т.е. во услови кога националните интереси не се дефинирани во демократска процедура, се отвора можноста за злоупотреба на националните интереси, особено во политичката реторика, која во пракса постанува антидемократски општествен режим насочен кон тоталитаризам.

Имено, несомнено е дека државите применуваат адекватна политичка реторика во функција на остварување на националните интереси, употребувајќи притоа механизми кои им стојат на располагање, како во поглед на меѓународните односи, така и во поглед на креирањето на внатрешната политика. Конретно, преку анализата на законите за националните интереси може да даде рационален одговор на прашањето дали станува збор за реално загрозување на националниот интерес, или пак во прашање е примена на *теоријата на игра*, наменета за внатрешни потреби или за соодветно позиционирање во меѓународните односи.

Во рамки на безбедносните студии, праксата за примена на силна политичка реторика, како и за поставување на поедини политички или безбедносни прашања на ниво на национални интереси, а притоа мобилизирајќи ја нацијата и обединувајќи ја истата, позната е како секуритизација. Според Оле Вивер, претставник на Копенхагенската школа за безбедносни студии, секуритизацијата претставува поекстремна верзија на политизацијата. Имено, според него, секое прашање може да се постави како:

---

²⁷<http://www.highbeam.com/doc/1086-nationalinterest.html>.

- неполитизирано (државата не се справува со прашањето и тоа не е дел од јавна дебата и дискусија);
- политизирано (прашањето е дел од јавната политика, неопходно е владата да одлучува и да обезбеди одредени средства за негово решавање); и
- секуритизирано (прашањето се претставува како егзистенцијална закана за националните интереси и неминовно е негово ургентно решавање).²⁸

Основната цел на ваквиот пристап претставува конструирање на безбедносен концепт кој ќе значи нешто повеќе отколку самата специфична закана или конкретен проблем, затоа што заканите и ризиците за безбедноста можат да се случат или да бидат присутни не само во т.н. воена област, туку и во другите безбедносно "изложени" подрачја.²⁹ Оттука, следи дека заканите за националните интереси не смеат да се перцепираат единствено како воени закани, бидејќи истите се подложни на различни извори на загрозувања, вклучувајќи ги пред сè и заканите во: политичката, економската, социјалната и еколошката сфера.

1.3. Националните интереси како детерминирачки фактори на безбедносната политика

Потребата за одржување на минимално, т.е. стабилно ниво на т.н. одржлива безбедносна состојба (Sustainable security³⁰, претставува приоритет на безбедносната политика на секоја држава. Тоа од причина што различните видови на безбедносни загрозувања во сите области од општествениот живот, претставуваат прашања на постојан и континуиран интерес на државите. Во таа насока, една од главните цели на државите и воопшто на современо организирани општества е насочена кон изградба на стабилна безбедносна средина. На тој начин детерминирани цели/интереси, ја наметнуваат потребата за специфично креирање на безбедносната политика, пред сè на

²⁸Ole, W.: Securitization and desecuritization, 1993, p.53

²⁹ Лидија, Г.: Менаџирање на ризици, Југореклам, 2006, стр.25

³⁰Sustainable security- претставува термин кој означува стабилна безбедносна состојба или одржлива безбедност, која се донесува на поврзувањето на националната безбедност, човековата (индивидуална) безбедност и колективната безбедност во однос на заштита на државата и регионот, како и јакнење на идејата за развој, правда и слобода. Таа претставува нов пристап во поддршка на анализата и практичните препораки во однос на ризиците и заканите за безбедноста. Како таква, овозможува успешен развој во сите општествени области, во услови на мир и безбедност во општеството.

таква политика која се карактеризира со динамичност и способност да влијае врз непосредното опкружување на државата, регионот и по можност врз глобалниот систем. Оттука, произлегува дека дефинираните национални интереси на државата претставуваат соодветни детерминирачки фактори врз креирањето на безбедносната политика на државите, која вообичаено има дводимензионални насоки: 1) нанадвор-кон превенирање и справување со надворешните безбедносни закани и ризици, и 2) навнатре-кон унапредување и зголемување на сопствената отпорност (намалување на ранливоста) од безбедносните ризици и закани.

Во однос на определувањето на самите национални интереси, може да се истакне дека тоа претставува сложена и голема активност на сите сегменти во рамките на една држава. Притоа, несомнено е дека таквата активност е зависна од поставените цели на внатрешната политика, геополитичката положба на државата, дефинираниот национален идентитет, како и определбите за интегрирање во одредени сојузи или федерации. Генерално, во определувањето на националните интереси, неминовно присутен е историскиот контекст, изразен како искуство т.е. емпириска и колективна меморија на нацијата за евентуални, претходно преживевани ризици и закани во период кога бил загрозен нејзиниот опстанок и особено доколку бил загрозен нејзиниот национален идентитет. Од тој аспект, произлегува дека може да стане збор за повеќе значајни национални интереси, рангирани на различни нивоа, но и лоцирани во разни сектори на државата. Притоа, секоја од областите има своја значајност во рангирањето на повисокото и пониското ниво на важност за државата, за нејзиниот опстанок или за зачувување на минималното ниво на безбедност или оддржлив развој, при што ниту една од нив не е во состојба самостојно да функционира. Затоа, неопходна е нивна меѓусебна интеракција која ќе ги надополнува истите и ќе продуцира комбинација на националните интереси значајни за опстанокот на нацијата и државата, или за зачувување на националниот идентитет.³¹

Определувањето и дефинирањето на националните интереси е детерминирано и од тоа каква е меѓународната позиција на државата и какви

---

³¹ Jutta, W.: Constructing National Interests-The United States and Cuban Missile Crisis, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, pp. 295

се нејзините стратешки цели, но во контекст на безбедносната политика, како и во контекст на севкупната, општа политика на државата. Во пракса, националните интереси имаат витална улога во креирањето на надворешната политика и во детерминирањето на државните активности, со цел достигнување на важно место во рамките на меѓународната политика. Процената за детерминирањето на националните интереси во однос безбедносната политика на краткорочниот или долгорочниот период, зависи од процената во рамките на сите поединечни општествени области. Имено, определеноста и ставовите на државата во остварувањето и зачувувањето на националните интереси, често се детерминирани токму од карактеристиките на актуелните, краткорочните или долгорочните нејзини цели.

Оттука, може да се констатира дека ниту една држава никогаш не би се интегрирала во сојуз кој би ги загрозил нејзините основни и трајни национални интереси. Спротивно на тоа, држава ќе настојува да се интегрира во сојуз преку кој би ги сочувала и би го загарантирала остварувањето на сопствените национални интереси. Во тој контекст, треба да се имаат во предвид и интересите на другите држави-членки на сојузот, како и на самиот сојуз, што секако ќе се одрази и врз процесот на креирање на безбедносната политика на самата држава.

Влегувањето во сојузот може да значи и поврзување, но и изградба на нов идентитет, кој што во одредени услови, посебно при одредени ризици и закани насочени кон сојузот, би претставувало приоритетен интерес за дејствување на сите држави-членки. На овој начин, произлегува дека во одредени ситуации возможно е "запоставување" на националниот за сметка на колективниот интерес. Затоа, неопходно е прашањата од овој домен да бидат прецизно и јасно конципирани во рамките на безбедносната политика на државите. Со оглед на фактот дека безбедносната политика на државите, најчесто е конципирана во рамки на безбедносните стратегии на државите, делот што следи е посветен на нивните карактеристики и поимно определување.

1.4. Поимно определување на стратегијата

Слично како и во примерот со безбедносните концепти, така и во контекст на поимното определување на стратегијата, може да се истакне дека во теоријата не постои една општо прифатена и универзална дефиниција за нејзино определување. Сепак, од етимолошки аспект, може да се истакне дека терминот стратегија потекнува од античка Грција и со него (стратос-војска и оро-водам), било опфатено водењето и командувањето со војската. Оттука, стратегијата се употребувала и за означување на вештината на генералот во ангажирањето на војската во конкретен воен поход или битка. Сепак, со општествениот развој, а во тој контекст и со развојот на воената мисла, терминот еволуирал како во појмновна така и содржинска смисла, притоа задржувајќи ја својата првобитна врска со војската и војувањето. Во таа насока, првичното значење на стратегијата, со текот на времето е надградувано со нови перцепции и содржини условени од промените во воената организација, во вооружувањето, начинот на војување и сл., при што стратегијата постепено се инкорпорира и во областа на политиката, дипломатијата, економијата и науката. Токму поради тоа, се јавува и честата употреба на терминот стратегија во современиот живот и во тој контекст, често освен за воена, се говори и пишува и за политичко-дипломатска и економска стратегија.

Генерално, проширеното значење на стратегијата во современи услови, апсолутно соодветствува и со проширените димензии на војувањето, кое повеќе не претставува судир помеѓу две или повеќе држави и нивните вооружени сили. Во тој контекст, современото војување подразбира и нужно партиципирање на сите дејности и инструменти (воени и невоени), директно или индиретно, со цел остварување на проектираните цели во воениот судир.

Инаку, еден од клучните моменти за поинакви размислувања на односот помеѓу стратегијата и политиката, претставува појавата на нуклеарното оружје, а по активирањето на првите атомски бомби врз Хирошима и Нагасаки и самата воена сила добива нови задачи. Оттука, сосема разбирлива е појавата на следните термини: стратегиски нуклеарни сили, стратегиски бомбардери, стратегиски капацитети и сл.. Ваквите термини, директно влијаеа врз проширувањето на димензиите на употребата на поимот стратегија. Според

Мукчеу, стратегијата секогаш претставувала вештина на хармонизирано движење на силите и средствата во време и простор.³²

Од друга страна, според францускиот генерал Бофр, стратегијата би требало да се сфаќа како наука која содржи систем на знаења и методи на мислења.³³

Во поново време, забележливи се и настојувањата воената стратегија да се вклопи во пошироките рамки на надворешната политика, станувајќи на определен начин, највисока вештина за осигурување и заштита на националните интереси на државата. Оттука, стратегијата може да се перцепира и како вештина која овозможува мерење и поврзување на сите средства со кои располага еден народ и држава, а со цел да се осигура успехот на јасно прокламираната дефанзивна политика.

Во македонската теориска мисла за поимот стратегија, исто така присутни се повеќе различни мислења и ставови за нејзиното значење. Во таа насока, А.Стаменковски истакнува дека:

„ . . . стратегијата како поим воопшто, а во тие рамки и стратегијата за одбрана на секоја суверена земја, претставува збир на мерки и активности од подолгорочен карактер, кои треба да се преземат заради одбрана на територијалниот интегритет и независноста на земјата, односно за одбрана на нејзиниот суверенитет, самостојност, неделивост и неотуѓивост на територијата. Притоа, поимот стратегија во воена смисла значи вештина на војување . . . ”³⁴

Од друга страна, С.Димишковски говори за одбранбена стратегија која:

„ . . . ги утврдува општите ставови за подготвување на државата, а посебно на одбранбениот систем за водење на одбранбена војна и истата има насочувачка и координирачка улога во остварувањето на политичките цели на војната, за сите елементи на одбранбениот систем. Таа се занимава со сите

---

³²Vukadinovic, R.: Nuklearna strategija supersila, ITRO August Cesarec, Zagreb, 1985, p.10.

³³Bofr, A.: Uvod u strategiju, Beograd, 1970, p.20

³⁴ Стаменковски, А.: Современа македонска одбрана, Министерство за одбрана на Р.Македонија, бр.2/92, стр.4.

битни проблеми на теоријата и практиката на подготвувањето и ангажирањето на сите субјекти во одбраната и во водењето на војната . . .”³⁵

Д.Секуловски, пак говори за стратегија на безбедност која би го насочувала ангажирањето на институциите на земјата во остварувањето на безбедноста со зголемена ефикасност.³⁶

Под стратегија на одбрана, Ј. Дојчиновски подразбира:

„ . . . збир на повеќе мерки од долгорочен карактер кои треба да се преземат за одбраната на земјата, која не почива само на воените средства, туку таа се темели и на политичките, дипломатските и економските средства и потенцијал на земјата . . .”³⁷

Врз основа на сето претходно посочено, како генерална констатација може да се истакне дека стратегијата и во тој контекст, воено-безбедноста стратегија претставува мошне значаен документ со кој државите мошне конретно и јасно ги проектираат насоките за нивниот ангажман во поглед на заштитата на нивните национални интереси и вредности од идентификуваните безбедносни ризици и закани.

---

³⁵ Димишковски, С.: Основи на националната одбрана на Р.Македонија-воено-политички аспекти, НИП Глобус, Скопје, 1996, стр.262

³⁶ Зборник на трудови од научен симпозиум на тема: Одбранбено-заштитниот систем на Р.Македонија-состојби и перспективи, декември 1996.

³⁷ Списание:Современа македонска одбрана, бр.27/97,стр.23

2. БЕЗБЕДНОСЕН КОНЦЕПТ НА ШВЕДСКА

2.1. Теориски пристап кон неутралниот статус

Во рамките на меѓународните односи, безбедносните концепти на неутралните држави (каква што е и Шведска), претставуваат едни од најкомплексните поради големиот број на различни карактеристики кои се специфични за различните неутрални држави. Во овој контекст, треба да се истакне дека во стручната литература и во јавниот дискурс не постои еднозначно дефинирана терминологија која се однесува на концептот за неутралност, па оттука, исти или слични термини се употребуваат за означување на различни статуси на државите во меѓународните односи. Конретно можат да се посочат следните термини: неутралност, неутрализам, неутрализирана држава, воена неутралност и сл.. Во рамките на овој труд, вниманието конретно е насочено кон анализа на карактеристиките на безбедносниот концепт на Шведска како неутрална држава.³⁸ Притоа, на почетокот од овој дел на труд, на кратко анализирани се почетоците и развојот на неутралноста како суштински инструмент на безбедносните концепти на одредени држави.

Во таа насока, може да се истакне дека од самиот почеток на меѓународните односи, можат да се идентификуваат политички ентитети кои настојувале да го избегнат учеството во разни судири и конфликти. Самиот термин неутралност, доаѓа од латинскиот јазик и ја означува намерата на конкретен субјект да остане непристрасен во однос на страните во одреден конфликт, односно да не учествува во судирите и сите страни да ги перцепира и третира на еднаков начин.

Развојот на нормативните одредби со кои неутралниот статус на државите постанува кодификуван во меѓународните односи, настапува во текот на XIX век. Пресудно влијание на таа кодификација, извршил примерот и политиката на Швајцарија. Имено, станува збор за прв случај во Европа каде што на една држава и официјално, меѓународно, призната и е неутралноста како нејзина

---

³⁸ Неутралниот статус на Шведска не се однесува на нејзината интеграција во политички, економски и сл. институции. Конретно, нејзиниот неутрален статус е насочен кон неинтегрирање во воени и одбранбени сојузи, како на пр. во НАТО. Токму поради тоа, денес Шведска е дел од ЕУ, ООН, но, не и од НАТО.

трајна надворешно-политичка определба. На тој начин се развиваат два термини кои се однесуваат на концептот на неутралните држави во рамки на меѓународното право: 1) неутралност во контекст на конкретен вооружен судир; и 2) постојана неутралност, како трајно надворешно - политичко определување на државите, како во воени, така и во мирновременски услови.

Втората компонента, т.е. постојаната неутралност како општ статус на државата, официјално постанува дел од меѓународното право со одредбите на Виенскиот конгрес од 1815 година.³⁹ Како резултат на тоа, во периодот по посочениот Виенски конгрес, освен Швајцарија и други држави (вклучувајќи ја и Шведска) започнуваат да ги темелат сопствените национални безбедносни концепти врз принципот на трајна неутралност.

Позитивните тенденции во текот на XIX век поврзани со кодификувањето на неутралниот статус во рамки на меѓународното право, го имаат продуцирано и веројатно најзначајниот и највлијателен документ кој се однесува на правниот статус на неутралните држави во случај на конкретен воен судир-*Хашката конвенција од 1907 година за правата и обврските на неутралните држави во случај на војна на копно*.⁴⁰ Од денешен аспект, иако за посочениот документ може да се каже дека содржински застапува премногу традиционален пристап, сепак истиот истовремено јасно ги истакнува основните карактеристики на статусот на неутралните држави за време на вооружен судир. Како такви можат да се посочат:

- територијата на неутралните држави е неповредлива;
- на завојуваните страни им е забрането да ја употребуваат територијата на неутралните држави за транспорт на сопствените сили и воена опрема;
- забрането е користењето на територијата на неутралните држави за мобилизација на сили;

---

³⁹ Повеќе за Виенскиот конгрес, види на: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/628086/Congress-of-Vienna>

⁴⁰ "Convention (V) respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (1907)", Hague, 18 October 1907.

- неутралните држави не смеат да им помагаат на завојуваните страни и мораат сите завојувани страни да ги третираат на еднаков начин.⁴¹

Исто така во рамки на Хашката конвенција, јасно е конципирано дека државата која прогласила неутрален статус во однос на конкретен воен судир, мора да биде непристрасна во однос на сите завојувани страни, без оглед на сопствените вредносни и идеолошки определби.

Во однос на претходно посоченото, може да се истакне дека освен Хашката конвенција, не постои друг меѓународен документ кој што прецизно ги дефинира правата и обврските на државите со тратен неутрален статус. Поради тоа, воочливи се одредени разлики во националните безбедносни концепти и помеѓу самите неутрални држави. Сепак, според Ч.Блек, истите поседуваат и значајни заеднички карактеристики, како:

- неутралната држава треба да го избегнува инволвирањето во вооружени судир;
- неутралната држава треба да оддржува национални ресурси за одбрана (што не е и нужно имајќи го во предвид примерот со Лихтенштајн во кој војската е распуштена од 1868 година);
- надворешната политика на неутралните држави мора да ја избегнува секоја можност за воено ангажирање, т.е. да води политика на т.н. *воздржување*.⁴²

Сепак, секоја трајно неутрална држава има право на самоодбрана, како и право на помош од друга држава, доколку таквиот нејзин неутрален статус биде загрозен. Во тој контекст се дефинира и правото на неутралност под оружје, односно правото неутралната држава по пат на сопствена воена моќ да ги одвраќа другите држави од потенцијална агресија. Оттука, трајната неутралност може да биде призната формално и неформално, т.е. со одреден меѓународен договор (Швајцарија и Белгија), или пак без такво документирано меѓународно признание, како што е примерот со Шведска. Како што претходно веќе беше истакнато, во рамките на овој труд вниманието е конкретно насочено

---

⁴¹Ibid.

⁴² C., Black: Neutralisation and World Politics, Princeton University Press, Princeton, 1968, p. 22.

кон анализа на безбедносниот концепт на Шведска, како неутрална држава без официјален меѓународен документ за таквиот нејзин статус.

2.2.Развојни аспекти на неутралниот статус на Шведска

Во рамките на овој дел од трудот, анализирани се почетоците и развојните аспекти на неутралниот статус на Шведска, како фактор кој што има силно влијание врз креирањето на нејзиниот национален безбедносен концепт. За таа цел, вниманието на трудот конкретно е насочено кон причините за развојот на нејзиниот неутрален статус, карактеристиките на неговиот развој и на регионалното и меѓународното опружување во кое тој развој се одвива. Од аспект на креирањето на нејзиниот безбедносен концепт, секако дека неутралниот статус има значајно влијание бидејќи истиот директно ги детерминира националните интереси, посебно во воено-безбедносната сфера.

Генерално, неутралната политика на Шведска, во рамки на нејзините национални граници е позната и како *политика за неутегрирање во военоодбранбени сојузи, како во мирновременски, така и во воени услови*.⁴³Притоа, иако почетоците на ваквата политика се лоцираат уште во 1814 година, сепак треба да се истакне дека усвојувањето на таквата надворешно-политичка ориентација, повеќе претставува сплет на различни околности, отколку на прецизно втемелени намери.

Креирањето на модерни политички партии, т.е. пред сè пацифистичката ориентација на шведските социјал-демократи, исто така има силно влијание врз шведското избегнување и неинволвирање во конфликтите ширум европскиот континент. За време на балканските војни (1912-1913 год.), Шведска за прв пат и официјално се прогласува за неутрална, а таквиот став го потврдува и на почетокот од Првата светска војна.

За време на Втората светска војна, Шведска го усвојува концептот познат како неутралност под оружје, притоа имајќи ја во предвид пред сè германската инвазија врз неутралните европски држави. Таквото опкружување и стравот од

---

⁴³ J., Logue: "Sweden", I. Papacosma, S. Victor (Eds), op.cit., str. 72.

германска инвазија, влијаат Шведска неколку пати да ги прекрши одредбите од Хашката конвенција во 1907 година. Прекршувањата главно се однесувале на: извозот на стратешки значајни производи за воената индустрија, дозвола за премин на германските трупи преку нејзина територија и сл..⁴⁴.

Сепак, посочените отстапки од Хашката конвенција, значајно не влијаат врз послевоеното неутрален статус на Шведска, пред сè поради разните нејзини хуманитарни активности за време на војната, како: пружањето прибежиште на бегалците и логорашите, како и пружање соодветна помош на данските и норвешките трупи кои учествувале во ослободувањето на нацистичка Германија.

По завршувањето на Втората светска војна и неуспешниот обид за основање на Скандинавска одбранбена унија, Шведска во потполност се враќа, т.е. и се посветува на политиката на неутралност. Притоа, неутралноста на Шведска (иако официјално не е така прокламирана), со тек на време постанува еден од клучните елементи на шведскиот идентитет. За време на Студената војна, Шведска посебно се ангажира во рамки на Обединетите Нации, како посредник помеѓу Истокот и Западот, промовирајќи ја политиката за контрола на вооружувањето. Исто така, во посочениот период шведските трупи често претставуваат составен дел и од мировните мисии предводени од ООН.⁴⁵

Во средина на 90-тите години на минатиот век, т.е. во 1994 година, Шведска постанува членка на Европската унија, а потоа и на Партнерството за мир.⁴⁶ Учеството во Партнерството за мир, Шведска го перцепира како дополнување на сопствениот неутрален статус, со истакнат интерес за заеднички операции за управување со кризи. На самитот на ЕУ во Келн, 1999 година, Шведска се сложува функциите на Западноевропската унија (ЗЕУ), преминат во надлежност на ЕУ, но притоа тоа да не влијае на нивната политика за неучество во алијансите, што во практика и останува нивна формална политика.⁴⁷ Таквиот став во пракса е спроведен токму преку активна

---

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid, p.58.

⁴⁶ Партнерството за мир е формирано во 1994 година, како програма за соработка помеѓу НАТО и партнерите на билатерално ниво.

⁴⁷ Tapani Vaahoranta, Tuomas Forsberg, Post-Neutral or Pre-Allied. Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations, Working Papers 29, The Finnish Institute for International Affairs, 2000, p. 14.

соработка во рамките на Партнерството за мир, при што најконкретен чекор на ова поле претставува нејзиното основање на Тренинг центар за цивилна одбрана.⁴⁸

Во посочениот период, Шведска ја артикулира својата соработка со НАТО како партнерство кое не подразбира и нејзина територијална одбрана. Сепак, во изминатиот период во шведската јавност присутни се и одредени спротивни ставови и мислења во однос на ова прашање. Најеклантен пример за тоа претставува изјавата на поранешниот министер за одбрана на Шведска, Стен Толгфорс, дека членството во НАТО би претставувало природен чекор за Шведска, што би можело да значи дека Шведска вниманието го насочува кон постепено ревидирање на нејзината неутрална политика.⁴⁹

Сосема на крај, а од денешен аспект, може да се констатира дека Шведска има учествувано во две мировни мисии на ООН, а под команда на НАТО. Тие се: КФОР во Косово и ИСАФ во Авганистан. Исто така, шведски претставници учествуваат и во уште девет мисии ширум светот.

Врз основа на сето претходно презентираниот произлегува дека развојот на неутралниот статус на Шведска, во одредени периоди е директно детерминиран од специфични настани и процеси, пред сè: Првата светска војна, Втората светска војна, како и новите безбедносни закани и ризици во пост-студеновоениот период. Всушност, новото безбедносно опкружување по Студената војна, директно ќе имплицира директно вклучување на Шведска во програмата на НАТО, позната како Партнерство за мир. Иако, оваа програма е позната и како: голема чекална за влез во НАТО, сепак првичните определби на Шведска се насочени единствено кон обезбедување и заштита на сопствениот неутрален статус преку развојот на билатерална соработка со НАТО. Сепак, доколку Шведска одлучи досега реализираната билатерална соработка со НАТО преку Програмата за мир да ја финализира и со постанување негова членка, тогаш тоа директно ќе значи и престанување и напуштање на нејзиниот неутрален статус.

---

⁴⁸Ibid.p.16.

⁴⁹ Agence France-Presse, Swedish Defense Min.: NATO Membership 'Natural', February 16th 2010.

2.3. Национална стратегија за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста (*National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations*) Наспроти претходно посоченото, т.е. определбата за неутрален статус, сепак раководејќи се од сопствените национални интереси, во кои спаѓа и одговорноста за регионалниот и меѓународниот мир и безбедност, во 2007 година, Владата на Шведска усвојува : *Национална стратегија за шведско учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста*.⁵⁰ Мотивот за донесувањето на посочената стратегија, може да се лоцира во перцепцијата дека неутралниот статус може многу подобро да се оддржи, но и да се справи со предизвиците, само во стабилно регионално и меѓународно опкружување. Во тој контекст, со посочената стратегија се обезбедуваат општи насоки за активноста и дејствувањето на Шведска во операциите за меѓународна поддршка на мирот и градење на безбедноста. Притоа, стратегијата е перцепирана како документ, т.е. концепт кој што ги идентификува пристапите кои долгорочно треба да обезбедат соодветна поддршка за комбинираниите цивилни и воени активности во операциите каде што Шведска ќе претставува составен дел.

Како таков, документот е составен од четири поглавја:

1. политички цели и насоки
2. релации со ЕУ, меѓународните организации и регионална соработка;
3. Нордиска соработка; и
4. средства и методи.⁵¹

Во однос на првото поглавје, *политички цели и насоки*, во документот се потенцира дека целта за неговото усвојување се базира на потребата за обезбедување на една појасна и комплетна слика за зголеменото ниво на аспирација на Шведска за соодветен нејзин придонес кон меѓународниот мир и безбедност. Таквата политичка определба на Шведска, прво се согледува

---

⁵⁰ Текстот на стратегијата е достапен на официјалната веб страна на Шведската влада, т.е. на: <http://www.government.se/content/1/c6/10/80/95/73e64223.pdf>

⁵¹ Ibid.

преку зголемените буџетски ставки во буџетот од 2007 година за нејзин ангажаман во меѓународните операции за поддршка на мирот и безбедноста, како и преку манифестираното постепено зголемување на средствата за оваа намена, со буџетите од (2008 до 2014 година). Од овој аспект, прозилегува дека аспирацијата на Шведска за учество во меѓународните операции за поддршка на мирот и безбедноста, постанува клучна цел на нејзината политика. Притоа, за реално остварување на посочена цел, Шведската влада поблиску ги поврзува надворешната, развојната, безбедносната и одбранбената политика на државата. Како резултат на тоа, од денешен аспект може да се констатира дека е подобрен придонесот на Шведска за мирот, безбедноста, демократијата и развојот, ширум светот. Целта на таквиот пристап, меѓудругото е насочена и кон обезбедување на услови за фер и одржлив глобален развој. Паралелно со тоа, на долг рок пристапот обезбедува и меѓународно промовирање на националните и безбедносните интереси на Шведска.

Суштината на стратегијата се базира на потребата за одбрана на универзалните норми и вредности (на кои Шведска посветува големо внимание и во национални рамки), како што се: демократијата, човековите права, родовата рамноправност, достоинството и развојот. Конкретно во однос на прашањето за развојот, кое во Шведска се разгледува како тесно поврзано со концептот за одржлив мир. *Национална стратегија за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста* соодветни определби презема и од Шведската политика за глобален развој која има за цел обезбедување адекватен фер и одржлив развој, посебно во групата држави познати како држави во развој. Затоа според Националната стратегија, воените, цивилните и операциите за пост-конфликтна реконструкција кои ќе бидат преземени во конкретен регион, неопходно е истите да бидат перцепирани како взаемно комплементарен и кооперативен дел од комбинираниот шведски пристап за поддршка на регионалниот или меѓународниот мир и безбедност.

Во однос на актуелното безбедносно опкружување, Националната стратегија истакнува дека: регионалните вооружени конфликти, тероризмот, меѓународниот организиран криминал, присуството на оружјето за масовно

уништување и енормното зголемување на колочините на малото и лесно оружје, претставуваат сериозни закани за меѓународната безбедност, а следствено на тоа и за шведската национална безбедност.⁵² Оттука, бидејќи станува збор за безбедносни закани кои лесно се протегаат над националните граници, според шведската стратегија неопходно е ефикасниот одговор кон истите да се базираа на развиена соработка со другите држави и со меѓународните институции и организации. Во тој контекст, шведското членство во ЕУ и во ООН, се перцепира како клучен фактор во нејзината надворешна, безбедносна и одбранбена политика. Исто така, мошне значаен фактор во оваа сфера претставува и тесната соработка на Шведска со НАТО, генерално преку Партнерството за мир. Третата димензија во посочената сфера, ја сочинува и развиената регионална т.н. нордиска соработка во однос на овие прашања. Според стратегијата, ефикасниот мултилатерализам манифестиран преку соработката на државите како во рамките на поединечните меѓународни организации и институции, така и помеѓу самите институции, неопходно е секогаш да биде во состојба да ја презема сопствената одговорност за глобалната превенција на конфликти и за меѓународната поддршка на мирот. Притоа, се истакнува дека Шведска мора да продолжи конструктивно да се инволвира во ваквите процеси, при што нејзиниот ангажман треба да биде во насока на зајакнување на општата цел на мултилатералниот систем, т.е. креирање соодветни услови за сеопфатен развој на соработката помеѓу државите и меѓународните организации и институции.

Националната стратегија ги идентификува следните цели и насоки за придонесот на Шведска на ова поле:

- активноста на Шведска ќе се базира врз однапред планиран и проактивен пристап;
- активностите на Шведската влада во однос на операциите за поддршка на мирот ќе се базираат врз целосно почитување на одредбите во Повелбата на ООН;
- основниот принцип за ангажирањето на Шведска сферата на поддршка на мирот е да се обезбеди промовирање и јакнење на меѓународниот

---

⁵²National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations, 2007, p.4.

- мир и безбедност, како и развој и заштита на демократијата, принципите на владеење на правото и човековите права;
- вклучувањето во операции предводени од ЕУ, ООН, НАТО и ОБСЕ, ќе се базира на јасно утврдената политика на Шведска кон овие организации;
  - преземање на поголеми напори за зголемување на шведското влијание во и надвор од операциите во кои таа учествува. За таа цел, активностите ќе се насочат кон обезбедување на повисоки работни и командни позиции за шведскиот персонал кој учествува во операциите за поддршка на меѓународниот мир и безбедност, како и во рамките на самите меѓународни организации кои ги предводат тие операции. Исто така, активностите треба да бидат насочени и кон подобрување на брзината и оддржливоста на шведскиот придонес на ова поле;
  - дејствување во насока на обезбедување подобри услови и можности за развој на нордиската соработка во поглед на поддршката за меѓународниот мир и безбедност;
  - развивање капацитети за спроведување на долгорочни операции во сите фази од конфликтот.⁵³

Во однос на второто поглавје, *релации со ЕУ, меѓународните организации и регионална соработка*, Националната стратегија тргнува од фактот дека Европската унија сè повеќе претставува значаен субјект во областа на надворешната и безбедносната политика. Притоа, соработката во однос на прашањата поврзани со посочените политики, во рамките на ЕУ се реализира преку т.н. втор столб од нејзината структура, т.е. преку Надворешната безбедносна и одбранбена политика (ЗНБП).⁵⁴ Шведска, како држава членка на ЕУ, исто така активно партиципира во спроведувањето на Надворешната безбедносна и одбранбена политика, што подразбира и нејзино учество во цивилните и воените операции (предводени од ЕУ) за менаџирање на конфликтите ширум светот. Во овој контекст, стремежот на Шведска е да биде во центарот на европската соработка и активно да придонесува кон развојот на

---

⁵³National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations, 2007, p.6-7.

⁵⁴ ЗНБП на ЕУ е воспоставена на самитот на ЕУ во Маастрихт во 1991 година, додека почетокот на нејзиното функционирање е во 1993 година откако истата била ратификувана во националните парламенти на тогашните држави-членки на ЕУ.

капацитетите и способноста на ЕУ за изведување операции за поддршка на меѓународниот мир и безбедност. Од крајот на минатиот век, таквиот пристап на Шведска е насочен кон развојот на капацитетите на Европската безбедносна и одбранбена политика (ЕБОП).⁵⁵ Конкретен резултат на ваквата шведска определба претставува нејзината главна улога во рамките на Нордиската борбена група (во пролетта 2008 година), како и нејзиното активно учество во сите цивилни и воени операции преземени во рамките на ЕБОП. Паралелно со тоа, стратегијата истакнува дека во периодот што следи Шведска мора да го насочи вниманието кон развој на концепти за примена на брз т.е. итен цивилен и воен одговор, како и за развој на цивилно-воената координација во операции од сферата на конфликт-менаџментот.⁵⁶

Соработката со ООН, Шведска генерално ја темели на целосно почитување на определбите зацртани во Повелбата на ООН. Во таа насока, се тргнува од фактот дека примарната одговорност за зачувување на меѓународниот мир и безбедност ја има токму Организацијата на Обединетите Нации (ООН). Притоа, Генералното собрание и Советот за безбедност на ООН се перцепирани како јадро на меѓународниот правен систем и на мултилатералната соработка. Токму поради тоа, ООН ужива уникатен политички легитимитет во управувањето и менаџирањето со акутни кризи, како и со долгорочните глобални предизвици. Имајќи го ова во предвид, Шведска манифестира силен интерес за постоење и функционирање на една моќна и ефективна ООН. За таа цел, како држава-членка, таа активно учествува и во меѓународните операции за поддршка на мирот и безбедноста кои се предводени од страна на ООН. Од друга страна, Шведска исто така целосно ги подржува прокламираните реформи во Одделот на ООН за мировни операции, а силна поддршка дава и на Комисијата за градење на мир на ООН, во чиј управен одбор активно учествува од 2008 година.⁵⁷ Развојот на посилна соработка помеѓу ООН и регионалните организации, исто така претставува значаен приоритет за Шведска во периодот што следи.

---

⁵⁵ ЕБОП е воспоставена на самитот на ЕУ во Ст.Мало во 1999 година.

⁵⁶ National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations, 2007, p.10.

⁵⁷ Ibid., p.11

Соработката со НАТО, Шведска генерално ја реализира преку Партнерството за мир. Според Националната стратегија, од интерес за Шведска ќе биде ваквата воспоставена соработка и понатаму да продолжи да се развива. Во таа насока, акцентот треба да биде поставен врз можностите за учество во операции за управување со кризи, предводени од НАТО. Стратегијата посочува дека како резултат на учеството во такви операции, Шведска не само што ќе ја продлабочи соработката со НАТО, туку и директно ќе дава сопствен придонес кон повторно воспоставување на мирот, безбедноста и стабилноста во областите зафатени со вооружени конфликти. Паралелно со тоа, таквиот ангажман на Шведска ќе влијае и врз јакнење на нејзиниот кредибилитет во меѓународни рамки.

Според стратегијата, соработката на Шведска со ОБСЕ ќе продолжи да се развива, генерално преку поддршка на нејзините активности за превенција на конфликти. Покрај тоа, се предвидува и поставување на шведски персонал за служба во Секретаријатот на ОБСЕ, во нејзините останати институции и во теренските мисии. Исто така, истакнато е дека Шведска мора да продолжи со применувањето на проактивен пристап во имплементацијата на Резолуцијата за заштита на жените во превенцијата на конфликти, управувањето со кризи и пост-конфликтната рехабилитација. Според стратегијата, неопходно е Шведска да продолжи да дејствува и како набљудувач на избори во мисиите предводени од Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права.

Третото поглавје се однесува на значењето на Нордиската регионална соработка во воено-безбедносната сфера. Суштината на ваквата соработка произлегува од цврстата убеденост и определеност на Нордиските држави за заеднички пристап во справувањето со современите безбедносни закани и ризици, како и од нивното активно учество во меѓународните операции за поддршка на мирот и безбедноста предводени од ООН, ЕУ и НАТО. Според стратегијата, заедничките нордиски операции во оваа сфера можат да продуцираат големи координациски придобивки и да иницираат поефикасно реализирање на поставените задачи на терен. Ваквиот став во рамките на стратегијата се базира врз општоприфатениот консензус на Нордиските држави дека нивната поблиска соработка ги зголемува можностите за одржување и

развој на разновиден и широк спектар на одбранбени способности и капацитети, како и подобрување на економските и безбедносните бенефити од таквиот кооперативен пристап.

Генерално, стратегијата посочува два значајни правци за развој на нордиската соработка во воено-безбедносната сфера. Тие се: 1) соработка во рамките на меѓународните операции за чување на мирот; и 2) соработката за јакнење на нивните капацитети за учество во такви операции и за справување со современите ризици и закани во оваа сфера.⁵⁸

Почетоците на прво посочениот правец можат да се лоцираат уште во периодот на формирањето на ООН по Втората светска војна, кога нордиските држави манифестираат цврста определба за активно заедничко учество во операциите за чување на мирот. Тоа резултира со нивна директна вклученост во првите такви мисии предводени од ООН. Притоа, искуството кое ќе го стекнат во рамките на операциите, во периодот што следи ќе овозможи и диференцирање на областите за кои најчесто ќе бидат надлежни нордиските држави во рамките на операциите за чување на мирот. Како резултат на тоа, нордиската регионалната соработка во оваа сфера ќе продуцира и формирање на нордиски обучувачки центри за тренинзи, обуки и вештини неопходни за ефикасно превенирање на конфликти и за чување на мирот. Во тој контекст, за Шведска постануваат карактеристични центрите за обука на штабни офицери. Во актуелното безбедносно опкружување, стратегијата го посочува Авганистан како карактеристичен пример за конкретно реализирање на нордиската соработка во рамките на меѓународните мировни операции. Сите нордиски држави даваат свој придонес во реализација на операцијата ИСАФ, во рамките на која е воспоставена нивна блиска соработка, особено во областите на хеликоптерската медицинска евакуација (MEDEVAC), логистиката и обуката на авганистанската армија. Овие активности, позитивно влијаат и врз подобрувањето на нивната оперативна ефикасност.

Вториот аспект, т.е. правец се базира врз убедувањето на нордиските држави дека заедничкиот развој на капацитетите за ефикасно справување со современите безбедносни ризици и закани, директно продуцира и јакнење на

---

⁵⁸ Извор:официјална веб страна на Нордиската регионална соработка: <http://www.norden.org/en>

нивната меѓусебна доверба, а паралелно со тоа и обезбедуваефикасна заштита на заедничките интереси. Како конкретни чекори во оваа сфера, стратегијата ги посочува: партиципацијата на Финска и Шведска во Партнерството за мир, воспоставувањето на институционална соработка во сферата на вооружувањето (NORDAC) и на Нордискиот координиран пристап за воена и мировна поддршка, задолжен за реализација на заедничките обуки и за координирање на нордиските воени структури предвидени за учество во меѓународните операции за чување на мирот.⁵⁹

Според стратегијата, вниманието во наредниот период особено треба да се насочи кон унапредување на соработката во рамките на NORDEFCO – институционален облик на Нордиската одбранбена соработка. Значењето на соработката во NORDEFCO произлегува од можноста за примена на заеднички, сеопфатни и долгорочни нордиски решенија во однос на современите предизвици во воено-одбранбената сфера. Во тој контекст, NORDEFCO овозможува соодветен економски пристап и оптимална распределба на ресурси, потоа зголемување на квалитетот и оперативната ефикасност на вооружените сили, развој на интероперабилноста и капацитетите за заедничко дејствување, достигнување на технолошките придобивки.⁶⁰

Четвртото поглавје во стратегијата се однесува на средствата и методите за заштита на мирот и безбедноста. Во таа насока, стратегијата истакнува дека потребно е вниманието на Шведска да биде насочено кон: мерките за превенција на конфликти, напорите за посредување и дијалог, санкциите и кон операциите за реконструкција во постконфликтните зони. Според стратегијата, преку соодветна примена на посочените инструменти, Шведска ќе претставува активен субјект со соодветен придонес во спречувањето на конфликтите и во креирањето на потребните основи за воспоставување на траен мир.

Во рамките на ова поглавје, како посебно значајно е истакнато и почитувањето на демократските вредности, на човековите права, како и обезбедувањето на неопходните услови за адекватен развој на државите. Како

---

⁵⁹National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations, 2007, p.14.

⁶⁰ Повеќе за NORDEFCO, види на:<http://www.norden.org/en>

конкретен пример за тесната поврзаност помеѓу безбедноста и развојот, стратегијата го посочува Авганистан каде што Шведска дава активен придонес и на двете полиња (безбедноста и развојот).

На крајот, стратегијата констатира дека пристапот и придонесот на Шведска кон операциите за чување на меѓународниот мир и безбедност, неопходно е да се базира врз хуманитарните и развојно-политичките аспекти. Во таа насока, Шведска треба да настојува да обезбеди што е можно подобро искористување на расположливите инструменти со цел пружање соодветен придонес во остварувањето на општоприфатените цели на меѓународната заедница во поглед на меѓународниот мир и безбедност.

2.4. Шведска безбедност: 20-годишна перспектива

Во 2007 година кога е усвоена претходно посочената т.е. Националната стратегија за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста, Шведска го усвојува и документот познат како: Шведска безбедност: 20-годишна перспектива. Со овој документ се детектираат правците за развој на шведската безбедност и на вооружените сили во следниот 20-годишен период. Во таа насока, документот истакнува дека зголемената соработка преку националните граници на Шведска има клучно значење за обликувањето на шведската безбедност и за нејзините вооружени сили.⁶¹

Генерално, документот се базира врз сопствените анализи на Шведска за капацитетите и развојот на нејзините вооружени сили низ призмата на проценките за долгорочните процеси и случувања ширум светот. Во тој контекст, се констатира дека од перспектива на блиската иднина (20 годишен период), неопходно е вооружените сили на Шведска да го задржат широкото и разновидно ниво на одбранбена способност.

За таа цел, документот посочува три концепти за континуираниот развој на шведските вооружени сили за наредниот период. Притоа, со концептите

---

⁶¹ Извор: <http://www.defense-aerospace.com/article-view/feature/82528/sweden-mulls-three-options-for-future-defense.html>

всушност се потенцираат евентуалните последици од различните опции за развојот во оваа сфера.

Во таа насока, **концептот А** не претставува некоја нова алтернатива за развојот на шведските вооружени сили. Напротив, истиот се базира на актуелниот применет модел во нивното обликување, при што тој поаѓа од претпоставката дека и во наредниот период Шведска ќе го задржи истиот степен на амбиции во оваа сфера, како на национално, така и на меѓународно ниво. Оттука, неговата основна премиса е дека треба да се задржат актуелната способност и капацитети на Шведска за одбрана од евентуален вооружен напад во ситуација доколку би се променило меѓународното безбедносно опкружување. Според овој концепт, шведските сили и денес соодветно и успешно (преку учеството во меѓународните мисии) одговараат на предизвиците по меѓународниот мир и безбедност, па оттука неопходно е само да го задржат таквото ниво на подготвеност и ефикасност.

Концептот Б, ја истакнува можноста за соодветно подобрување на националните капацитети и способност во оваа сфера, како на национално, така и на меѓународно ниво. Во тој контекст, овој концепт предлага полесни и пофлексибилни копнени сили, како и редовно модернизирање на воздухопловните и на поморските единици во насока на обезбедување нивна ефикасност и применливост во сите можни ситуации. Притоа, се истакнува дека бројот на единици треба да остане приближно ист како и актуелниот нивни број, но сепак некои од нив во периодот што следи ќе треба да ја зголемат својата способност за брзо распоредување. Исто така, концептот предвидува и комбинација на задолжителни и доброволни инструменти и пристапи со адекватна оперативна способност во воено-безбедносната сфера.

Според шведскиот адмирал Јорген Ерикссон (Jörgen Ericsson), со концептот Б, Шведска треба да има:

„ . . . способност да дејствува брзо и ефикасно како во национални, така и во меѓународни рамки, без притоа да бидат загрозени нејзините оперативни капацитети . . . ”⁶²

Концептот Ц е јасно ориентиран кон учеството во меѓународни мисии, за сметка на ограничувањето на амбициите на Шведска во национален контекст. Во тој контекст, овој концепт се залага за намалување на бројот на единици, а паралелно со тоа и за зголемување на нивната подготвеност за учество и распоредување во меѓународни мисии. Како таков, концептот подразбира радикални промени на вооружените сили со помалку единици и во таа насока напуштање на актуелниот план за универзална национална служба. Оттука, како главен предизвик и опасност што може да ја предизвика овој концепт, се посочува можноста за жртвување на одредени оперативни способности и капацитети (преку исчезнувањето на некои видови единици), што секако може да продуцира специфични негативни импликации.

На крајот, документот *Шведска безбедност: 20-годишна перспектива*, потенцира дека ниту еден од посочените три концепти не претставува, т.е. не треба да се сфати како задолжителна препорака за шведските вооружени сили. Напротив, нивната цел е само да бидат потенцирани последиците од евентуалниот избор на некој од концептите, врз развојот на шведските капацитети и способности во воено-безбедносната сфера.

---

⁶²<http://www.defense-aerospace.com/article-view/feature/82528/sweden-mulls-three-options-for-future-defense.html>

3. БЕЗБЕДНОСЕН КОНЦЕПТ НА Р. ФРАНЦИЈА

3.1. Бела книга за национална безбедност и одбрана

Најновите безбедносно-стратегиски проекции за развојот на националната безбедност и одбрана на Франција, инкорпорирани се во т.н. Бела книга на Франција за националната безбедност и одбрана. Оттука, безбедносниот концепт на Франција во рамките на овој труд е анализиран токму низ призмата на посочената Бела книга. Истата е донесена во 2013 година и содржи предговор (на претседателот Франсоа Оланд, François Hollande) и седум поглавја посветени на: 1) улогата на Франција во новото безбедносно опкружување; 2) темелите на стратегијата за национална безбедност и одбрана; 3) промовирањето на Франција како глобална сила; 4) стратегиските приоритети; 5) ангажманот/улогата на Франција во НАТО и во ЕУ; 6) имплементација на стратегијата; и 7) неопходните ресурси за имплементација на стратегијата.⁶³

Во тој контекст, вниманието во овој дел од трудот, конкретно е посветено на анализа на концептуалните определби и ставови на Франција во рамките на седумте посочени поглавја на т.н. Бела книга за национална безбедност и одбрана. Целта е да се утврдат карактеристиките на проектираните стратегиски проекции на Франција во воено-безбедносната сфера, за периодот што следи.

Во предговорот на посочената Белата книга, претседателот Оланд тргнува од констатацијата дека светот се соочува со потребата за креирање на нови стратегиски правци кои во периодот што следи треба да го трасираат патот кон развој, мир, стабилност и безбедност. Во тој контекст, истакнато е дека денес ЕУ се движи кон економска и финансиска интеграција, но по цена на построги контроли на јавната потрошувачка, воведени пред сè од страна на нејзините водечки држави-членки. Од друга страна, САД се подготвуваат за ставање крај на нивниот децениски воен ангажман, како и за преиспитување на нивните приоритети, особено низ призмата на јавните давачки, т.е. расходи. Новите светски сили во подем, посебно Кина, големо внимание посветуваат на

---

⁶³ Текстот на Белата книга за национална безбедност и одбрана на Р.Франција е достапен на: <file:///C:/Users/user/Downloads/White%20paper%20on%20defense%20%202013.pdf>

ребалансот на нивната економија, со цел да се одговори на аспирациите на нивната средна класа. На крај, потенцирано е дека и Арапскиот свет ќе влезе во историска фаза која со себе ги носи и ветувањата за подобар живот, но истовремено и ризиците во тој процес, за што најдобро говори примерот со хуманитарната криза во Сирија. Истовремено, паралелно со посочените карактеристики на меѓународното опкружување, се истакнува дека сè повеќе е присутен притисокот и вулнерабилноста од заканите идентификувани во 2008 година, како: тероризмот, сајбер нападите, ширењето на нуклеарното оружје, пандемиите и сл.. Како резултат на тоа, сè поизразена станува потребата за адекватна меѓународна координација и активност на државите со цел успешно справување со посочените закани.

Според предговорот на претседателот Оланд, Франција не е неподготвена за адекватен одговор на посочените ризици и закани. Тоа, меѓудругото и поради фактот што нејзината историја речиси секогаш била тесно испреплетена со светските настани и историја. Од друга страна, преку својата економија и нејзините определби, преку јазикот, дипломатските и воените капацитети, преку учеството во Советот за безбедност на ООН како негов постојан член, Франција е целосно ангажирана на меѓународната сцена, секако во согласност со своите прокламирани интереси и вредности. Притоа, на меѓународната сцена, посебно во воено-безбедносната сфера, таа дејствува во тесна координација со своите европски партнери и нивните сојузници, но притоа го задржува и својот капацитет за независна иницијатива и активност.⁶⁴

Инаку, за периодот што следи, Белата книга посочува три приоритети за одбранбената стратегија и тоа:

1. заштита;
2. заплашување, т.е. одвраќање; и
3. одговор, т.е. интервенција.

Посочените приоритети се меѓусебно тесно поврзани и истите треба да ја обезбедат и да ја гарантираат заштитата на Франција и на нејзините државјани. Притоа, таа заштита подразбира и ефикасно справување со сајбер

---

⁶⁴ Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.7.

закани, потоа, зачувување на кредибилитетот на пристапот за нуклеарно одвраќање, како и експлицитна потврда на правото за преземање иницијатива во акции со кои се бранат националните и меѓународните интереси. Сето тоа мора да се развива во согласност со автономната и реактивна проекција на националните способности и капацитети, како и врз основа на оддржувањето на добро опремени, оспособени и информирани вооружени сили. Конкретно, неопходно е тие да бидат во можност за решително дејствување во области кои се најмногу изложени на закани, особено доколку заканите се насочени како кон националните француски интереси, така и кон интересите на француските партнери и сојузници. Со ваквиот пристап, Франција јасно ќе ја манифестира подготвеноста за преземање на својата одговорност, како што меѓудругото, денес го реализира во Мали.⁶⁵

3.1.1. Франција: европска сила со глобални достигнувања

Како што веќе беше истакнато, првото поглавје од Белата книга е посветено на улогата на Франција во новото безбедносно опкружување. Во таа насока, вниманието на поглавјето конкретно е насочено кон развојот на Франција како европска сила, но со глобални достигнувања. Притоа, терминот европска сила не се сфаќа единствено низ призмата на воената и одбранабената проблематика, туку низ еден поширок спектар на перцепции и значаења, вклучувајќи ги и економскиот, политичкиот и културниот предзнак-главно манифестиран преку ширењето на француската култура, јазик и вредности.

На самиот почеток, истакнато е дека без намера за потценување на капацитетот на одредени држави со недемократски идеологии и со насилни пристапи за нивно остварување, Франција сепак не се соочува со било каква директна или експлицитна воена закана врз својата територија. Заслугата за тоа, делумно е детектирана и во соработката и членството на Франција во ЕУ, во чии рамки можноста за внатрешен судир помеѓу државите-членки е целосно исклучена. Покрај тоа, во поглавјето се истакнува и дека по Студената војна, а посебно со почетокот на новиот милениум, европскиот континент престанува да биде епицентар за глобалната стратешка конфронтација.

---

⁶⁵ Оваа операција, Франција ја изведе во содејство со вооружените сили на Мали за справување со терористите на Ал-Каеда од Исламскиот Магреб. Инаку, операцијата е спроведена од 09.02 до 01.03.2013 година.

Инаку, како дел од ЕУ, Франција денес има соодветен придонес кон колективната безбедност, главно преку ангажманот за надминување на регионалните кризи. Притоа, таквата активност се базира врз определбата (како на Франција, така и на ЕУ) за одбрана и заштита на универзалните вредности. Одржувањето на глобалното присуство на Франција на меѓународната сцена, се потврдува и со фактот дека таа има втора по големина разгранета дипломатска мрежа во светот (на прво место се САД).⁶⁶ Покрај тоа, значаен фактор во поглед на безбедносната улога на Франција како глобален безбедносен актер, може да се посочи и тоа дека таа претставува и меѓународно призната воена сила, со докажани капацитети за интервенции, кои успешно и ефикасно ги има применето во бројни ситуации.

Глобалното влијание на Франција во оваа сфера, може да се анализира и низ призмата на широката употреба на францускиот јазик и ширењето на француската култура и вредности. Имено, повеќе од 220 милиони луѓе го зборуваат францускиот јазик на дневна основа - па оттука произлегува и политичкото значење на Меѓународната франкофонска организација⁶⁷. Исто така, повеќе од 2 милиони француски државјани живеат во странство, како и над 70 илјади студенти, што индиректно придонесува и кон емитување на француското влијание надвор од нејзината територија. Од историски аспект, непобитен е и фактот дека на нејзина територија уште во 1789 година е донесена Декларацијата за правата на човекот и граѓаните. Вредностите зацртани во таа Декларација, Франција ги почитува до ден денес.

Влијателниот статус на Франција во глобални рамки се потврдува и преку воспоставените и развиените бројни стратешки партнерства, вклучувајќи ги тука секако и партнерствата во воено-безбедноста сфера. Конретно, таквите договори, партнерства и сојузи, се перцепирани и како моќни мултипликатори за унапредување на глобалниот мир и стабилност. Пристапот на Франција во овие партнерства се базира врз нејзината определба и стремеж за негување, продлабочување и консолидирање на стабилни и трајни билатерални односи со партнерите. Токму таквите односи ќе го претставуваат темелот кој што ќе

---

⁶⁶ Ibid. p.14.

⁶⁷ Повеќе за оваа организација, види на нејзиниот официјална веб страна : <http://www.francophonie.org/Welcome-to-the-International.html>

придонесе до јакнење и унапредување на француската и на безбедноста на партнерите, а со тоа и до јакнење на меѓународната безбедност.⁶⁸

Отворениот пристап на Франција кон светот, исто така се базира и врз нејзиното активно учество во голем број мултилатерални организации, како: Бретон-Вудс институциите⁶⁹, Организацијата за безбедност и соработка во Европа-ОБСЕ, Меѓународната организација на трудот, Меѓународната франкофонска организација и сл.. Од безбедносен аспект, во овој контекст секако дека како мошне значајно се перцепира и членството на Франција во ООН, НАТО и ЕУ, како глобални безбедносни актери.

Како постојана членка на Советот за безбедност на ООН, Франција има активна улога во превенцијата и менаџментот со кризи ширум светот. Во таа насока посебно значајна е нејзината "привилегирана улога" како постојан член на Советот за безбедност-клучното тело за колективната безбедност и мир. Промовирајќи го ставот дека легитимноста на ООН и на Советот за безбедност во голема мера е детерминирана и од неопходните финансиски средства, Франција го зазема петтото место според издвоените финансиски средства за функционирањето на ООН, а во повеќе наврати има демонстрирано водечка улога во операциите предводени од ООН. Тука можат да се посочат: интервенцијата за ставање крај на кризата во Либан во 2006 година, а во поново време и нејзината интервенција во Либија, Брегот на слоновата коска и Мали.⁷⁰

Врз основа на сето претходно посочено, може да се констатира дека и во периодот што следи Франција ќе настојува не само да го задржи туку и да го унапреди својот статус на европска сила со глобални достигнувања. Притоа, пристапот за обезбедување на оваа цел, според Белата книга од 2013 година, мора да претставува комбинација од воените и не-воените т.е. цивилните активности и инструменти. Само на тој начин, Франција ќе ја осигура својата активна улога и влијание во современото безбедносно опкружување.

---

⁶⁸ Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.14.

⁶⁹ Повеќе за Бретон Вудс институциите, види на официјалната веб страна на Бретон-Вудс комитетот, т.е. на: <http://www.brettonwoods.org/page/about-the-bretton-woods-institutions>

⁷⁰ Освен во операциите реализирани под покровителство на ООН, Франција има активна а во одредени случаи и водечка улога и во мисиите предводени од страна на ЕУ. Таков пример е мисијата Артмес, преземена во 2003 година во ДР.Конго.

3.1.2 Базични основи на стратегијата за национална безбедност и одбрана

Во рамките на ова поглавје, почетната премиса е дека суверенитетот е директно детерминиран од автономијата на државата за донесување одлуки и за преземање акции. Во меѓусебно зависен свет, како што впрочем е актуелниот, значењето на ваквата премиса доаѓа до израз единствено доколку конкретната нација ја задржува сопствената способност за соодветно влијание врз надворешната средина (глобалното опкружување) од која не може да биде изолирана.⁷¹

Сепак, тука треба да се истакне дека таквото влијание, т.е. активности кон надворешната средина можат да придонесат кон оддржлива меѓународна безбедност, единствено доколку истите имаат соодветен легитимитет.

Според проектираните стратегиски проекции во Белата книга, Франција треба да настојува да го зачува сопствениот суверенитет, преку обезбедување на соодветни ресурси неопходни за дејствување и влијание врз актуелните и идните настани, како и за адекватен придонес кон меѓународната безбедност, со посебен акцент на националниот и меѓународниот легитимитет на активностите во таа сфера.

Како резултат на тоа, токму суверенитетот и меѓународниот легитимитет се идентификуваат како двата основни, т.е. базични столбови на француската стратегија за национална безбедност и одбрана.⁷²

Како суштински атрибут на нацијата, суверенитетот претставува и клучен столб и на националната безбедност. Според чл.3 од претходно посочената Декларација за правата на човекот и граѓаните:

„ . . . Изворот на севкупниот суверенитет, примарно произлегува од нацијата . ”⁷³

---

⁷¹ Токму современите глобализациски процеси влијаат силно врз меѓусебната зависност помеѓу државите и ако тоа се надополни и со современите безбедносни ризици и закани кои лесно ги надминуваат националните граници, прозилегува дека државите нужно се предодредени на отвореност за соработка и заедничко дејствување, наместо примена на пристап на нивна изолација.

⁷² Стратегиски рефлексии, стратегиски документ на Министерството за одбрана на Франција. Текстот е достапен на официјалната веб страна на Министерството за одбрана на Франција: <http://www.defense.gouv.fr/english/portail-defense/defence-and-you/strategic-reflection/strategic-reflection>

⁷³ Извор: <https://chnm.gmu.edu/revolution/d/295/>

Оттука, ниту корпоративните субјекти, ниту поединците не смеат да реализираат и практикуваат определена моќ, која не произлегува токму од суверенитетот. Поради тоа, суштината на чувањето и заштитата на националниот суверенитет, претставува примарна одговорност на политичките елити. Врз суверенитетот се базира и мисијата на вооружените сили, а истиот може да оправда и мобилизација на други јавни ресурси доколку ситуацијата го налага тоа. Спротивно на тоа, доколку нацијата има ограничени или недоволни способности и капацитети за заштита на сопствениот суверенитет, тогаш истата ја губи и контролата врз сопствената судбина, со што и самиот "национален проект"⁷⁴ е доведен во опасност.

Суштината на националната стратегија за безбедност и одбрана е насочена токму кон идентификување на ризиците и заканите, но и на начините и средствата за справување со истите, во услови кога нацијата би била загрошена. Притоа, ефективноста на преземените активности од страна на безбедносните и одбранбените сили, во таа насока во голема мера зависи и од задржувањето на автономната способност на државите за проценување на конкретни ситуации, како и задржувањето на целосна независност во одлучувањето за преземањето соодветни акции. Во таа насока, според Белата книга, нуклеарното одвраќање е дефинирано како крајна гаранција за заштита на суверенитетот на Франција. Тоа од причина и поради фактот дека суверенитетот на Франција и на нејзините прекуокеански територии никогаш не може да биде целосно и дефинитивно загарантиран и покрај вековните нејзини активности на ова поле. Главната причина за тоа се лоцира во променливото безбедносно опкружување. Според креираните стратегиски проекции во Белата книга, неопходно е во периодот што следи, а во насока на заштита на суверенитетот, вниманието да биде насочено кон националното единство, кон динамичната, т.е. развојна економија и кон неопходните ресурси за дејствување во оваа сфера.⁷⁵ Исто така, значајно внимание треба да биде посветено и на развојот на научни вештини и адекватни технологии, како и на сложени и технолошки напредни вооружени системи кои ќе и овозможат на Франција ефикасно справување со потенцијалните противници и закани.

---

⁷⁴ Терминот национален проект ги опфаќа сите карактеристики, специфики и симболи според кои една нација се разликува од останатите нации ширум светот.

⁷⁵ Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.18.

Со оглед на фактот за брзото темпо на промени во областа на науката и технологијата, како неминовна потреба е детектирано континуираното инвестирање во индустриските и технолошките процеси, со цел обезбедување на неопходните ресурси за поддршката на францускиот суверенитет. Тука, акцентот посебно е ставен врз примената на комбиниран пристап, т.е. на развојот на економската и финансиската независност на француските државјани од една страна, како и на унапредувањето и развојот на опремата за собирање на разузнавачките информации, на нуклеарното одвраќање и безбедноста на француските информативни системи.

Како резултат на втората димензија на посочениот комбиниран пристап, произлегува дека истиот е особено значаен за француската одбранбена индустрија. Исто така, во оваа насока истакната е и определбата за соодветна француска поддршка на процесите кои се реализираат во рамките на Заедничката безбедносна и одбранбена политика на ЕУ. Како особено значајна во оваа сфера се посочуваат и активностите на Европската агенција за одбрана во рамките на ЕУ.

3.3. Франција како глобална сила

Потребата за позиционирање на Франција како глобална сила, Белата книга ја идентификува во растечкиот глобализирачки свет кој го карактеризираат бројни испреплетени интеракции, меѓузависност и релации помеѓу мноштво државни и недржавни актери и субјекти. Во такво карактеристично глобално опкружување, несомнено е дека заштитата на националните вредности и интереси на државите ќе биде поставена на едно повисоко ниво, доколку истите го фатат приклучокот со развиените држави и се позиционираат како глобални сили.

Сепак, таквиот пристап не е едноставен, од причина што процесот на глобализација со себе носи и одредени ризици и закани. Во таа насока, Белата книга посебно ги истакнува економската и финансиската светска криза од која први на удар беа токму развиените економии, вклучувајќи ја и Франција. Во тој контекст, се потенцира дека за разлика од развиените држави кои најмногу беа погодени од финансиската криза, тоа не беше случај со т.н. економии во развој,

посебно со: Кина, Бразил и Индија. Напротив, за Кина конкретно се истакнува дека веќе постанува голема сила на економско, научно и воено поле и истата е на добар пат да стане најголема економска сила до 2030 година. Паралелно со тоа и понатаму продолжува да биде актуелен процесот на акумулирање на трговски вишоци, што ќе продуцира директни негативни последици пред сè за САД и европските држави.

Финансиската криза директно влијаеше и врз намалувањето на маневарскиот простор на САД и Европа, што секако продуцираше и релативно намалување на нивното глобално влијание.⁷⁶ Во такво опкружување, големите сили често се соочени со одредени предизвици и правење компромиси кои можат да доведат до негативни реакции од типот на отфрлање на заднината т.е. суштината на глобализацијата и необезбедување политички консензус по одредени значајни прашања.

Наспроти економската и финансиската криза, вториот значаен предизвик во оваа сфера е поврзан со појавата на арапските револуции кои директно ја манифестираа неизвесноста и комплексноста на стратегискиот опкружување, надополнети со неможноста и тешкотијата за соодветно влијание (на меѓународните организации и големите сили) врз развојот на настаните. Комплексноста на арапските револуции главно произлегува од нивното долготрајно егзистирање како резултат на социјалните немири и протестите против нееднаквоста.

Од една страна, ваквите револуции се перцепираат и како глобален феномен кој што ја потврдува тезата за моќта на правдата и на демократијата во еден меѓусебно поврзан и зависен свет. Оттука, произлегува дека во денешни услови не може да стане збор за режим кој ќе може трајно да се изолира од општиот, современ тек на идеите и процесите.

Од друга страна пак, неоспорен е и фактот дека секоја национална ситуација или процес, претставуваат уникатен пример, па затоа решението, т.е. излезот од истите, неопходно е да биде детерминиран од специфичните карактеристики на конкретната држава-вклучувајќи ги нејзините етнички и

---

⁷⁶ Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.27.

верски карактеристики, природата на економските и социјалните реформи, како и природата на самиот режим.⁷⁷ Прифатливоста на ваквиот пристап, јасно ја потврдува и ситуацијата на Блискиот Исток, каде што соодветното излезно решение е директно оневозможено токму од специфичните меѓу-етнички и меѓу-верски тензии во регионот. Сепак, решавањето на политичките и хуманитарните предизвици, посебно на Африканскиот континент и Блискиот Исток, според Белата книга претставува стратемиско прашање со кое Франција и нејзините партнери од ЕУ, ќе мораат адекватно да се справуваат во идниот период.

Токму поради тоа, многу тешко може да се предвиди исходот на посочените тековни револуции, како и иднината на оние режими кои во изминатиот период го избегнаа револуционерниот бран. Од досегашното искуство, исходот би можел да се движи од нивни мирни транзиции до граѓанска војна и обновување на воените диктатури.

Според Белата книга, отсуството на заедничка визија и заеднички принципи во контекст на посоченото меѓународно опкружување, ќе продуцира ситуација во која ниту една коалиција или меѓународна институција нема да има способност за контрола на глобалните случувања. Во таа насока се истакнува дека во денешни услови светот станува мултиполарен во вистинска смисла на зборот, но истовремено тој е и повеќе фрагментиран. Ваквата трансформација за Франција може да има одредени позитивни аспекти: имено додека одредени настани се под директно влијание, а понекогаш дури и предизвикани од глобалните случувања, сепак неоспорен е фактот дека секоја ситуација мора да се проценува според нејзините специфични карактеристики. Оттука, неминовно се наметнува потребата за актуелизирање на регионалниот пристап за управување со кризи. Затоа, активното учество на Франција во таквиот регионален пристап, може да се анализира и низ призмата на нејзиниот стремеж и определба за позиционирање како глобална, светска сила. Притоа, таквиот нејзин ангажман неминовно мора да се базира врз специфична и сеопфатна анализа за сите можни ризици и закани со кои може да се соочи Франција во конкретните ситуации.

---

⁷⁷Ibid,p.28.

3.1.4. Стратегиски приоритети

Во рамките на ова поглавје, стратегиските проекции се базираат на фактот дека растечката комплексност и сложеност на разните можни сценарија на национално и меѓународно ниво во воено-безбедносната сфера, иницираат пристап на построга класификација на стратегиските приоритети на Франција. Притоа, нивната класификација не смее да произлегува единствено од анализата за начинот на влијание на заканите и ризиците врз националната безбедност на Франција, туку во предвид треба да биде земен и фактот за тоа како таа ќе се справува со истите, т.е. дали ќе биде сама во соочувањето со истите, или пак во одредени ситуации ќе може да се смета и на помошта од нејзините сојузници и европски партнери.

Во согласност со претходно посоченото, скалата на приоритетите со кои се регулира нивото и интензитетот на потенцијалните француски ангажмани, структурирана е на следниот начин:

- заштита на националната територија и на француските државјани во странство, како и гаранција на континуитетот на основните национални функции;
- во содејство со партнерите и сојузниците, гарантирање на безбедноста на Европа и на Северноатлантскиот простор;
- во содејство со партнерите и сојузниците, давање придонес во стабилизацијата на европското безбедносно соседство и опкружување;
- придонес кон стабилноста на Блискиот Исток и Персискиот залив;
- придонес кон промовирање и заштита на мирот во светот.⁷⁸

Во однос на првиот приоритет, идентификувани се следните можни закани и ризици:

- агресија од страна на друга држава кон националната територија;
- терористички напади;
- сајбер напади;
- напади и предизвикување штети врз научните и техничките потенцијали;
- организиран криминал во сите негови современи манифестации;

---

⁷⁸Ibid, p.47

- големи кризи предизвикани од природни, технолошки, индустриски или здравствени ризици и несреќи;
- напади врз француските државјани во странство.⁷⁹

Заштитата на националната територија, население и француските државјани во странство, претставува фундаментална обврска со витално значење на државата, која исто така, мора да го гарантира и континуитетот на основните државни функции. Затоа, спречувањето на било каква директна агресија врз националната територија од страна на друга држава, секогаш ќе претставува апсолутен француски приоритет. Според Белата книга, иако таквото сценарио во денешни услови е тешко остварливо, сепак целосно не треба да биде отфрлена можноста дека одредени констелации на односи во меѓународни рамки можат да продуцираат сериозно влошување на меѓународната ситуација. Во таа насока, се истакнува дека: голем терористички или сајбер напад, затворањето на поморски или воздушен простор за загрозување на стратешките правци и рути за снабдување на потребните ресурси за нормално реализирање на бројни надлежности, имплозија на државата преку прелевање на последиците од регионална криза, воена агресија врз сојузник или земја од клучно значење за стабилноста на француското опкружување, можат да се перцепираат како сериозни закани и ризици за претходно посочените француски приоритети.

Исто така, ангажманот на Франција во решавањето на одредена надворешна криза е идентификуван како можност за предизвикување агресија или терористички напади од страна на непријателска држава. И оваа закана има низок степен на веројатност, но сепак истата не смее да се игнорира со оглед на нејзината екстремна потенцијална сериозност. Покрај тоа, сериозна закана претставува и постоењето на одредени нуклеарни сили, кои во услови на различни закани и нестабилно безбедносно опкружување, можат да го употребат истото против Франција или нејзините сојузници. Како сериозна закана е перцепирана и можноста оружјето за масовно уништување да стигне во рацете на терористички организации. Тоа од причина што големите

---

⁷⁹ibid.

терористички напади ќе резултираат со значителни материјални, психолошки и човечки последици.

Сајбер нападите исто така се идентификувани како сериозна закана за француските национални вредности и интереси, но сепак тие го немаат истиот ефект како и терористичките закани, со оглед на фактот дека досега истите не продуцирале човечки жртви.⁸⁰ Сепак, во рамки на современото безбедносно опкружување и зависноста од употребата на компјутерските системи, веројатноста од сајбер нападите е реално присутна и доколку се случат, истите можат да имаат значајно негативно влијание врз нормалното функционирање на државите.

Од друга страна, веројатноста на природните ризици (земјотреси, цунами, поплави и сл.), како и на технолошките и индустриските ризици (особено хемиски или нуклеарни несреќи и хаварији) е потешко предвидлива и проценлива, но доколку истите се случат, можат да имаат големо негативно влијание. Затоа, Франција има обврска да се подготвува за справување и со такви ризици, како на својата континентална територија, така и во прекуморските територии. Тоа меѓудругото и поради фактот дека природните и технолошките катастрофи можат да продуцираат сериозни нарушувања и дисфункции како во јавните, т.е. државните, така и кај приватните субјекти, а паралелно со тоа, можат да настанат и голем број на човечки жртви.

3.1.5. Улогата на Франција во НАТО и во ЕУ

Петтото поглавје е посветено на анализа на карактеристиките на францускиот ангажман во НАТО и во ЕУ. Во таа насока, Белата книга посочува дека националната стратегија за безбедност и одбрана на Франција не може да се перцепира и постави надвор од рамките на НАТО и на Европската унија. Имајќи го ова во предвид од една страна, како и новата понестабилна безбедносна средина од друга страна, идентификувани се три опции кои би биле сосема непродуктивни, т.е. илузорни за Франција. Тие се:

- самостојно дејствување, т.е. одбрана единствено на националните виталните интереси и неприфаќање и одрекување од било какви

---

⁸⁰Ibid, p.49

- регионални или глобални интереси. Тоа меѓудругото не го дозволува и самиот статус на Франција во Обединетите нации, особено нејзиното значење како постојана членка на Советот за безбедност на ООН;
- делегирање и креирање на националната безбедност на Франција, единствено низ призмата на политиките на САД и НАТО. Северно-атлантската алијанса секако дека е еден од столбовите на француската одбранбена политика, но сепак притоа мора да бидат земени во предвид разликите во приоритетите кои неминовно ја наметнуваат потребата за поединечно претставување на националните интереси и обврски од страна на сите членки на НАТО;
  - можноста за креирање на интегрирана европска одбрана. Тука се истакнува дека Франција ја потврдува својата амбиција за веродостојна и ефективна Европска одбранбена стратегија, но притоа, истовремено се потенцира и дека притоа воопшто не треба да се занемарат пречките и тешкотиите за развојот на тој процес во европските рамки. Токму поради тоа, одбраната на европските држави, вклучувајќи ја и Франција, не може целосно да се базира врз пристапот за интегрирана европска одбрана.

Во контекст на претходно посоченото, целите на националната стратегија за безбедност и одбрана на Франција се насочени кон комбинирање на најпозитивните аспекти на секоја од посочените три опции, т.е., кон: обезбедување на суверенитетот врз националните одлуки, целосно ангажирање во рамките на НАТО, како и проактивна и амбициозна улога и став во однос на Европската унија. Комбинираниот пристап кон НАТО и ЕУ е неопходен од причина што станува збор за две различни меѓународни организации. Имено, НАТО е воено-политички сојуз, додека ЕУ, претставува т.н. регионален проект со политички, економски, трговски, дипломатски и воени димензии. Перцепцијата е дека на тој начин, Франција ќе обезбеди еден поширок пристап кон безбедноста.

Со повторното приклучување кон интегрираната командна структура на НАТО, Франција ќе ја засили својата улога во функционирањето на организацијата чиј што основачки член е. Ангажманот во рамките на НАТО, меѓуостанатото се идентификува и како директен придонес кон основните неговите функции, т.е. кон: гарантирањето на колективната одбрана на

државите-членки, кон јакнењето на стратешкото партнерство помеѓу двете страни на Атлантикот, како и кон обезбедувањето заедничка рамка за воена акција во согласност со одлуките за потребата за интервенција од страна на сојузниците.

Во таа насока, Белата книга ја истакнува определбата на Франција за активен придонес кон унапредување и јакнење на воените капацитети и способности на Алијансата и следствено на тоа за заедничка одбрана од било каква вооружена агресија. Притоа, особено се потенцира потребата за внимателност и претпазливост во поглед на заштитата низ призмата на нуклеарните, конвенционалните и анти-ракетните способности, а во согласност со обврските наведени во стратегискиот концепт познат како: НАТО 2020-уверлива безбедност-динамично опкружување.⁸¹ Во рамките на стратегискиот концепт, на највисоко место потврдена е значајноста и улогата на нуклеарното оружје како врвна гаранција за безбедноста и одбраната на Алијансата. Во таа насока, стратегиските нуклеарни сили на Велика Британија и на Франција, освен во контекст на националното предупредување и одвраќање, директно придонесуваат и за глобалното одвраќање и заштита на безбедноста на сојузниците.

Предноста и силата на Алијансата произлегува од фактот дека станува збор за политичко-воен сојуз кој овозможува споделување на заедничките вредности помеѓу државите-членки. Оттука, стремежот на Франција е насочен кон целосно искористување на политичката рамка на Алијансата за негување и унапредување на дијалогот со сојузниците околу заедничките безбедносни предизвици со кои се соочуваат. Во таа насока, Франција е убедена дека силната и ефективна Алијанса ќе биде во функција на заштитата на нејзините сопствени интереси, но и на интересите на цела Европа. Затоа, одлуката за доделување на позицијата-Врховен сојузнички командант за трансформација

---

⁸¹ Овој стратегиски концепт на Алијансата е донесен во 2010 година, откако по одржувањето на самитот во Стразбург-Келн 2009 година, тогашниот генерален секретар на НАТО, Андрес Фог Расмусен, ангажираше група експерти предводени од претседавачот на самитот-Медлин Олбрајт и потпретседавачот-Јерон ван дер Вер. По речиси една година работа, групата го поднесе финалниот извештај познат како: НАТО 2020-уверлива безбедност-динамично ангажирање.

(Supreme Allied Commander Transformation -SACT)⁸² на францускиот врховен командант на воздухопловните сили, Жан Пол Паломерос (Jean-Paul Paloméros), овозможува и директно активно учество на Франција во процесот на реконструкција на капацитетите и средствата на Алијансата за операции. Според стратегиските проекции на Франција, во рамките на посочениот процес таа треба да продолжи да дава приоритет на адаптацијата на организациската команда и нејзините оперативни ангажмани, како и во подобрувањето на финансиското управување. Конретно, истакнато е дека заедничкото финансирање мора да биде строго контролирано и насочено кон приоритетните проекти и активности кои се од корист за сите сојузници. Исто така, според Белата книга Франција треба да продолжи да се грижи за обезбедување на загарантираното право за самостојно дејствување во одредени ситуации на сојузниците кои ќе донесат таква одлука.

Во рамките на ова поглавје, исто така јасно е презентирано дека НАТО и Европската унија не се конкурентни организации. Напротив, двете организации се комплементарни без оглед на надворешните операции или иницијативи. Всушност, благодарение на нивните различни специфични карактеристики, се проширува опсегот за дејствување, а со тоа се овозможува Франција и нејзините сојузници да се соочат со поширок спектар на безбедносни ризици и закани. Обезбедувањето на прагматичната соработка помеѓу овие две организации, треба да претставува важна цел за активностите на Франција. Затоа, активната улога на Франција во двете организации, ќе значи и директен нејзин придонес кон колективната безбедност.

Активната улога на Франција во рамките на ЕУ, се базира врз ставот дека заедничкиот европски одговор на безбедносните закани и ризици ќе биде многу поефикасен, наспроти поединечните национални одговори и пристапи на државите. Оттука, како во претходниот, така и во периодот што следи, Франција ќе продолжи да ги поддржува активностите на ЕУ во воено-безбедноста сфера, главно низ призмата на Заедничката безбедносна и одбранбена политика и Европската безбедносна стратегија (усвоена во

---

⁸² За Врховниот сојузнички командант за трансформација, види повеќе на: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-announces-new-supreme-allied-commander-transformation>

Гетеброд 2003 година). Активностите во оваа сфера директно се насочени кон заштитата на заедничките европски вредности, а со тоа и кон заштитата на националните вредности на европските сојузници и партнери, вклучувајќи ги и француските вредности.

Паралелно со посоченото, во Белата книга се истакнува и потребата за проактивна улога на Европската унија во изградбата на постабилен меѓународен поредок кој ќе ги промовира вредностите врз кои се темели идентитетот на Европската унија. Притоа, поттикот за таквата улога на ЕУ треба да биде инициран од страна на највисокото политичко ниво на Унијата, т.е. од страна на Европскиот совет. Притоа, вниманието мора да биде насочено кон унапредување на ефикасноста на мисиите во рамките на Заедничката безбедносна и одбранбена политика (ЗБОП), како и кон развој на неопходните капацитети за реализација на стратегиските цели на Европската безбедносна стратегија. Конретно, стратегијата идентификува три стратегиски цели: 1) справување со заканите; 2) градење безбедносно соседство; и 3) воспоставување ефикасен мултилатерализам.⁸³

Во оваа насока, Франција манифестира целосна подготвеност за преземање прагматичен пристап за зајакнување на капацитетите на ЕУ за одговор и интервенции- преземени под закрила на ЗБОП. Исто така, како значајни во оваа сфера се посочуваат и потребите за заедничко образование, обука, вежби, подобро интегрирање на цивилните и воените инструменти за управување со кризи и подобра координација помеѓу европските држави. Притоа, францускиот стремеж за постигнување напредок во посочената сфера, ќе биде координиран со сите останати европски сојузници кои ја делат истата амбиција. Таквиот пристап неминовно ја наметнува и потребата за подобро искористување на постојните европски институции и структури за консултации и за материјализирање на сите отворени можности кои произлегуваат од склучените договори и постојната структурна соработка. Билатералната соработка помеѓу државите-членки на ЕУ, исто така треба да се перцепира како придонес кон развојот на подобро интегрирани способности, што особено

---

⁸³ Повеќе за Европската безбедносна стратегија види на:
<http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/>

се потврдува со потпишаните билатерални договори на Франција со Германија, Велика Британија и државите од Бенелукс.

Секако дека определбата за проектирање на ЕУ како моќна глобална и влијателна сила, ќе биде реално остварлива единствено доколку истата се базира врз националните капацитети на државите-членки за мобилизација на соодветни цивилни и воени ресурси. Во тој контекст, Белата книга истакнува дека со оглед на француските можности и ресурси, Франција ќе биде една од државите-членки која најверојатно ќе ја има водечката улога во развојот на европската одбранбена способност.⁸⁴

3.1.6.Имплементација на стратегијата

Од историски аспект, воочливи се одредени поместувања во проекциите на францускиот безбедносен концепт. Имено, во 1972 година, главен фокус на Белата книга претставува нуклеарното одвраќање, додека во 1994 година, тоа е професионализацијата на француските вооружени сили, а во 1996 година, способноста за успешна надворешна активност на конвенционалните сили.

Актуелната Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, тргнувајќи од промените во меѓународното безбедносно опкружување, вниманието го насочува кон пет главни стратегиски функции: знаење, спречување, заштита, превенција и интервенција.⁸⁵ Притоа, заштитата и понатаму останува примарна цел на француската одбранбена и национална безбедносна стратегија, но истата не може да се гарантира без соодветни знаења, без способност за заплашување и без способност за интервенција. Суштината на заплашувањето ја чини нуклеарното оружје, кое ја штити Франција од било каква агресија од страна на непријателски држави, а истовремено ја отфрла и можноста за било какви уцени врз францускиот суверенитет и за определбата за интервенции надвор од француската територија. Оттука, нуклеарното оружје го зајакнува кредибилитетот на француската способност за одвраќање и овозможува соодветна заштита на француските и на сојузничките стратешки интереси.

---

⁸⁴ Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.64

⁸⁵ Ibid, p.67

Поради тоа, заштитата, спречувањето и интервенцијата се високо комплементарни и нивната имплементација повлекува неопходни капацитети за познавање и предвидување на ризиците и заканите на кои е изложена Франција. Тие, исто така ја наметнуваат потребата за развој на капацитати за превенција на кризи кои би можеле негативно да се одразат врз француското опкружување.

1) *Првата стратегиска функција*, т.е. знаењето и антиципирањето е особено значајна бидејќи капацитетите за самостојно проценување на состојбите, ја чинат суштината на слободното и сувереното донесување на сопствените одлуки. Како таква, функцијата опфаќа разузнавачки активности и предвидливост, кои се неопходни за ефикасни активности и дејства во воено-безбедносната сфера. Во тој контекст, оваа стратегиска функција овозможува и подобрување на оперативната ефикасност на силите, а придонесува и кон економска рационална употреба на ресурсите кои се неопходни за извршување на преземените мисии. Ваквиот капацитет, директно овозможува активна улога на Франција во воено-безбедносната сфера, преку целосно познавање и реална процена на ситуациите, како и преку координирани активности со нејзините сојузници и партнери.⁸⁶

Несомнено е дека собирањето и анализата на навремени информации ќе придонесе кон подобра информираност и подготовка на политичките и оперативните одлуки, кон подобро познавање на стратешкото и тактичкото опкружување на Франција, кое е од суштинско значење за ефикасно спречување на ризици и закани, како и за нивно неутрализирање во ситуации кога превенцијата нема да вроди со плод. Затоа, разузнавачките активности ја сочинуваат суштината на првата стратегиска функција, т.е. знаењето која е директно поврзана со донесувањето на политичките и стратегиските одлуки и со планирањето и спроведувањето на операциите на тактичко ниво.

2) *Втората стратегиска функција*, т.е. нуклеарното одвраќање, првенствено наменета е за заштита на Франција и нејзините витални интереси од секаков вид на можна агресија од страна на друга држава. Паралелно со тоа, со самото поседување на нуклеарно оружје, француската одвраќачка способност

---

⁸⁶ Ibid, p.68

придонесува и кон заштита на безбедноста на НАТО и ЕУ. Инаку, остварувањето на оваа функција, според Белата книга, спаѓа во ингеренциите на Претседателот на Републиката.

Притоа, исто така се потенцира дека француската одвраќачка способност е строго дефанзивна, што значи дека употребата на нуклеарното оружје може да биде реална единствено во екстремни ситуации и нужни легитимни услови на самоодбрана. Поради тоа, нуклеарното оружје е перцепирано единствено како крајна гаранција за француската безбедност и за заштита на нацијата. Исто така, нуклеарното оружје придонесува и кон обезбедување на трајна независност на процесот на донесување одлуки, како и во слободата за дејствување во рамките на француските меѓународни обврски, вклучително и во ситуација на било каква закана или уцена кои би можеле да бидат насочени кон Франција во кризни ситуации.⁸⁷ Поради тоа, нуклеарното одвраќање е имплементирано во една глобална безбедносна и одбранабена рамка, која го зема во предвид целиот спектар на закани, вклучувајќи ги оние кои се помалку приоритетни во однос на француските витални интереси.

Конретно во однос на нуклеарната моќ на Франција, посочено е дека таа содржи воздухопловна и поморска компонента, кои во согласност со прописите за нивната ефективност, адаптивност и комплементарност, треба да претставуваат инструмент кој на подолг рок ќе ја елиминира можноста за брза промена на актуелниот стратегиски контекст и опкружување. Притоа, изградените симулирачки објекти по завршувањето на ерата на нуклеарни проби и тестирања, се директно во функција на гарантирање на безбедноста на француското нуклеарно оружје.

Во таа насока е и определбата на Франција за натамошно континуирано преземање на нејзините одговорности и обврски како нуклеарна сила на меѓународната сцена. На ова поле, Франција активно дејствува во корист на т.н. „општо и целосно разоружување под строга и ефикасна контрола“-цел утврдена во член VI од Договорот за неширење на нуклеарното оружје.⁸⁸

---

⁸⁷Ibid, p.69

⁸⁸ Извор: <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml>

Во таа насока, треба да продолжат нејзините напори за промовирање на потребата за квантитативно намалување, како и за ограничување на квалитативната надградба на нуклеарните арсенали ширум светот, вклучувајќи ги и напорите за ефикасна борба против ширењето на оружјето за масовно уништување, особено на нуклеарните системи и оружје. Притоа, Франција мора силно да се залага ваквите напори да бидат генерализирани на меѓународно ниво. Во таа насока, вниманието треба да биде насочено и кон иницирање на меѓународни, мултилатерални преговори кои треба да продуцираат договор т.е. мораториум за забрана на производство на фисиони материјали неопходни за нуклеарното оружје.

3) *Третата стратедиска функција* се однесува на заштитата. Во таа насока, се истакнува дека француската одбранбена и национална безбедносна стратегија мора да обезбеди заштита на францускиот територијален интегритет, како и ефикасна заштита на француските граѓани од сите можни ризици и закани кои меѓудругото би можеле да го загорзат и континитетот на најзначајни витални функции на Републиката. Притоа, со оглед на карактеристиките на современото безбедносно опкружување, според Белата книга отворена е и можноста за пружање неопходна заштита на француските интереси и надвор од националната територија, што би иницирало самостојни или во координација со сојузниците, соодветни интервенции. Од друга страна, заштитната функција може да се спроведе и на територијата на држава/ви членки на ЕУ, во согласност со клаузулата за солидарност содржана во Договорот за функционирањето на Европската унија.⁸⁹

Франција ја препознава потребата од глобален пристап во поглед на реализацијата на оваа стратедиска функција. Имено, глобалниот пристап е неопходен со оглед на променливата и дифузна природа на безбедносните ризици и закани, нивната разновидност и непредвидливост за натамошниот развој. Оттука и потребата за развој на неопходни капацитети и способности за навремено предвидување на појавата на ризиците и заканите, со цел нивно ефикасно спречување или пак справување доколку сепак истите се случат. Токму ваквиот пристап, неминовно ја наметнува потребата за широка

---

⁸⁹ Станува збор за Договорот од Лисабон, усвоен на самитот на ЕУ во 2009 година.

мобилизација, координација и организирање на бројни државни и не-државни субјекти во оваа сфера. Затоа пристапот на Франција кон оваа стратегиска функција мора да биде дводимензионален, т.е. национален пристап базиран врз активоста на јавните служби, локалните и регионалните власти, виталните инфраструктурни актери и сл. и меѓународен пристап, особено преку активности во содејство со сојузниците од ЕУ и од НАТО.

Во таа насока, примарната одговорност за обезбедување заштита од ризиците и заканите насочени кон националната територија и граѓани на Франција, се лоцира кај националните министерства и нивните подрачни единици, потоа кај локалната и регионлната самоуправа и јавните и приватните субјекти. Таквиот пристап, ќе биде дополнет и со активностите на националната полиција, жандармеријата, цивилната заштита, општинската полиција и разузнавачките агенции. Од друга страна, примарната задача на армијата, т.е. на вооружените сили е обезбедување заштита на нацијата во случај на закана од воена природа. Во таа насока, вооружените сили на Франција се надлежни за трајна заштита на безбедноста на територијата, нејзиниот воздушен простор и на акваторијата. Исто така, нивна примена е предвидена и во одредени ситуации на природни или техничко-технолошки несреќи, во рамките на кои тие се надлежни за планирање, управување и распоредување на неопходните ресурси, како и за заштита и деконтаминација на територијата на НХБ-оружјето.

Според Белата книга, поголемата способност на Франција за навремено предвидување на големите кризи и нивните импликации е во директна праволиниска корелација со нејзината способност за ефикасно справување со ситите и заштита на виталните интереси. На тој начин, произлегува дека заштитата како трета стратегиска функција е директно поврзана со претходно посочената прва стратегиска функција, т.е. со знаењето. Имено, заштитната функција не може целосно да вроди со плод во отуство на способност за реално детектирање и анализирање на безбедносните ризици и закани.

4) *Четвртата стратегиска функција* е превенцијата. Истата е насочена кон превенција на безбедносните ризици и закани како на националната француска територија, така и надвор од нејзините граници. Оттука, нејзината

имплементација е опфатена со националните и меѓународните норми, особено во рамките на оние кои ја регулираат сферата на борба против трговијата со луѓе и оружје, производството и недозволената трговија со воени средства и опрема, како и нормите со кои се регулираат процесите на градење на мирот. Во овој контекст, може да се истакне дека активностите кои се насочени кон обезбедувањето на здрава животна средина и кон здравјето на луѓето, се веќе солидно регулирани со адекватен збир на норми, особено во рамките на ЕУ.

На меѓународно ниво пак, научените лекции од кризата во 90-тите години на минатиот век (распадот на поранешна Југославија и поранешниот СССР), директно иницираа развој на правни инструменти за борба против пролиферацијата, за подобрување на контролата врз чувствителните технологии и за контрола на оружјето. Достапните инструменти на меѓународната заедница во оваа сфера, се надополнети и со активноста во рамките на групата Г-8, насочена кон постигнување на поголема безбедност преку активен пристап за спречување на ширењето на оружјето за масовно уништување. Во тој контекст, определбата на Франција е и понатаму да продолжи активно да учествува во јакнењето и усогласувањето на стандардите во оваа област, како и во проширувањето на делокругот на нивната примена.

Инаку, и оваа стратемиска функција е тесно поврзана со претходно посочените, особено со првата стратемиска функција-знаењето. Тоа од причина што капацитетите за превенција на безбедносните ризици и закани неопходно е да бидат втемелени врз точни и прецизни информации и податоци за истите. Во однос на ова прашање се истакнува дека француските анализи и проценки во однос на превенција треба да бидат споделени со сојузничките држави и со организациите кои споделуваат исти или слични предизвици. Тука особено се истакнува за тесна соработка и координација во рамките на ЕУ и нејзините стратемиски пристапи за градење на мирот.

Превенцијата е особено значајна кога се применува како дел од стабилизирачките политики на државите во криза. Во овој контекст, истата ја наметнува потребата од повеќе пред сè финансиски средства кои се неопходни за реконструкција и консолидирање на стабилноста на државата. Предизвикот за ваквиот пристап произлегува од можноста доколку кризата сè уште не е

решена (нема воспоставен прекин на огнот и мировен договор), превентивната активност од надворешен субјект или држава да биде перцепирана како директно мешање во внатрешните работи на конкретната држава. Поради тоа, вниманието на Франција во однос на оваа стратегиска функција е насочено кон давање приоритет на помошта на крвките држави, особено на оние кои се лоцирани во региони кои можат да влијаат врз француските национални интереси и француската безбедност. Притоа, стратегијата за градење на мирот претставува суштински елемент на превенцијата и разрешувањето на кризите на долг рок. Според Агендата за мир на ООН, градењето на мирот опфаќа:

„ . . . разоружување на претходно непомирливите страни и реставрирање на поредокот, чување и ако е можно уништување на оружјето, репатрирање на бегалците, советување и унежбување на персоналот за обезбедување, мониторинг на избори, зголемување на напорите за заштита на човековите права, реформа или јакнење на владините институции и промовирање на формалните или неформалните процеси на политичко партиципирање. . . ”⁹⁰

Оттука, придонесот на Франција кон некоја од посочените мерки, ќе значи и директно вложување во реализацијата на четвртата стратегиска функција, т.е. во превенцијата. Притоа, освен националниот пристап, како значаен се смета и меѓународниот ангажман на Франција во оваа сфера. Во тој контекст, како особено значајни се посочуваат активностите во рамките на ЕУ која располага со значаен број инструменти и механизми во областа на превенцијата на конфликтите. Обемот, природата и опсегот на овие инструменти со текот на времето е значително зголемен, односно еволуирал, пред сè поради европските интегративни процеси и зголемувањето на нејзината улога во областа на надворешната политика. Конретно, превенцијата на конфликти во рамките на ЕУ, претставува составна компонента на Европската безбедносна и одбранбена политика и во тој контекст, преку Европската комисија, ЕУ ги презема клучните напори кои имаат за цел:

- овозможување посистематска и координирана употреба на инструментите на Унијата;

---

⁹⁰ An Agenda For Peace, Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping; Report of the Secretary General pursuant to the statement adopted by the Security Council on 31 January 1992.

- идентификување и спречување на причините за појава на конфликтите;
- подобрување на капацитетите за реагирање во раните фази на конфликтот; и
- зголемување на меѓународната соработка во оваа сфера.⁹¹

Преку активен придонес за постигнување на посочените цели, Франција ќе има директно влијание и врз превенцијата на безбедносните ризици и закани по заедничките т.е., сојузничките вредности и интереси.

5) *Петтата стратемиска функција* ја чини интервенцијата. Во таа насока, уште на самиот почеток се истакнува дека надворешната интервенција има тродимензионално значење за Франција. Имено, истата треба да обезбеди:

- заштита на француските државјани во странство;
- одбрана на француските и на сојузничките стратешки интереси; и
- остварување на француските меѓународни обврски.⁹²

Преку надворешните интервенции, Франција директно ја обезбедува и неопходната стратешка длабочина на нејзината безбедност, особено во регионите кои можат да ги загрозат нејзините безбедносни интереси. Во таа насока, Франција треба да развива воени способности и ресурси кои ќе овозможат преземање на интервенции особено во: Европскиот регион (границите и блиското соседство на ЕУ), Медитеранот, регионот од екваторијална до северна Африка, Арапско-Персискиот залив и Индискиот океан. Преку можноста за интервенции во посочените региони (стратегиски значајни за Франција), таа ќе има директен придонес и кон меѓународниот мир и безбедност

Инаку, во однос на посочените региони, според Белата книга, француските вооружени сили мора да бидат способни за интервенција во три видови операции:

⁹¹http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0026_en.htm

⁹² Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.79.

- операции спроведувани на автономна основа, како што се: евакуација на француски или европски државјани, контра-терористички операции или одговор на одреден напад и агресија;
- Дејствување како дел од одредена коалиција – во рамките на ЕУ, НАТО или пак како дел од некоја ад-хок коалиција формирана како одговор на некоја актуелна сериозна закана (широката коалиција за борба против тероризмот во 2001 година.);
- Коалициски операции во чии рамки Франција ќе има соодветен придонес, но без нејзин лидерски и команден придонес (командата се препушта на некоја од сојузничките држави, најчесто САД).⁹³

Во однос на оваа стратегиска функција, т.е. интервенциите, се посочува и фактот дека за разлика од минатото, денес како резултат на променливото стратегиско и безбедносно опкружување, поголеми се можностите за нивно преземање. Притоа, при нивното иницирање, принципот за стратешка автономија ќе претставува главен столб на надворешната интервенција на Франција. Потврда за таквиот пристап, меѓудругото претставува операцијата Артемис во ДР.Конго, 2003 година, која е авторизирана од страна на Франција во рамките на ЕУ.⁹⁴

Сепак, наспроти посочениот принцип, Франција смета дека не секоја операција треба да биде преземена врз основа на националните ресурси и капацитети на една држава. Затоа, во рамките на ова поглавје се истакнува дека поголемиот дел од надворешните интервенции сепак треба да бидат спроведени заеднички со сојузниците во рамките на конкретната коалиција. Тоа, меѓудругото и поради фактот дека на тој начин надворешната интервенција ќе има поголем легитимитет.

На крајот од ова поглавје, како значајна стратегиска проекција за наредниот период се истакнува потребата за целосна обученост и оспособеност на француските вооружени сили за ефикасно справување со различните кризни и конфликтни ситуации и безбедносни закани, чии импликации можат да се одразат и да влијаат врз националната безбедност,

⁹³ Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.80.

⁹⁴ Повеќе за мисијата на: http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/artemis-drc/index_en.htm

националните вредности и интереси на Франција. Во тој контекст, се истакнува и потребата за нивна оспособеност за дејствување во високо ризични ситуации кои можат да предизвикаат влошување на меѓународната безбедносна ситуација и да иницираат да иницираат вооружена борба со вооружени сили на друга држава. Во такви случаи, т.е. кога станува збор за конвенционални конфликти, целта на воената интервенција ќе биде насочена кон спротивставување на политиката и активностите на противничкиот, т.е. непријателски субјект или држава, со активно неутрализирање на изворите и ресурсите на неговата/нејзината моќ (воени, економски, политички и сл.извори).

Покрај тоа, вниманието при оспособувањето на француските вооружени сили во контекст на петтата стратегиска функција, мора да биде насочено и кон јакнење на нивните капацитети за справување со асиметрични закани. Веројатноста за ваквите закани е особено присутна во кризните региони каде што интервенира Франција, при што како особено сериозни се посочуваат: самоубиствените бомбашки и сл.напади, заседите, зеमेњето заложници, употребата на експлозивни направи, пиратските активности-особено во Индискиот океан и сл.). Потребата за развој на француските капацитети за справување со овие закани, уште повеќе доаѓа до израз доколку истите се преземат во неповолни места и области за ефикасно дејствување на вооружените сили, како што се: урбаните и крајбрежните региони, или пак пустински и планински региони).

Затоа, интервенциите насочени кон решавање на актуелните и идните кризи, неминовно мора да се базираат врз еден интегриран пристап кој што подразбира тесна координација помеѓу цивилните и воените активности на сите нивоа и фази од кризата или конфликтот. Притоа, воените активности најчесто треба да бидат насочени кон воспоставување прекин на оган и на вооруженото насилство и одделување на спротивставените страни преку тампон или демилитаризирани зони, додека цивилните активности треба да вклучуваат: реконструкција, пост-конфликтно градење на мирот, воспоставување на повторно функционирање на државните институции и обновување и реактивирање на основните економски капацитети.

3.1.7. Неопходни ресурси

Последното, седмо поглавје од Белата книга за одбраната и националната безбедност на Франција е посветено на неопходните ресурси за имплементација на претходно посочените нејзини стратегиски проекции во оваа сфера. Во таа насока, на почетокот вниманието е посветено на неопходните економски и финансиски средства за имплементацијата на безбедносните стратегиски проекции. Во однос на неопходните средства и ресурси за мисиите во одбранбената сфера, француската инвестициска воена програма 2009-2014 година, предвидува започнувајќи од 2012 година, расходите за оваа цел да се зголемуваат перманентно за 1% на годишно ниво.⁹⁵ Притоа, како резултат на инфлацијата на почетокот од 2012 година, посочените расходи се надополнети со продажбата на државен имот. Посочениот Закон, исто така предвидува и соодветни заштеди во однос на персоналот прашање и прашањето за оперативните трошоци, поради што како неминовно се наметнува намалувањето на големината на француските вооружени сили, како и спроведувањето реформи кои ќе доведат до поголема ефикасност на постоечките воени капацитети.

Во овој контекст, се смета дека успехот на француските вооружени сили, особено во Брегот на Слоновата коска и во Либија во 2011 година, како и интервенцијата во Мали во 2013 година, во голема мера е детерминиран и од спроведените реформи зацртани во проекциите на францускиот воен закон 2009-2014 година.

Сепак, од друга страна, светската економска криза во изминатиот период, се одразува мошне негативно и врз реализацијата на претходно посочените стратегиски проекции. Всушност, продуцираните буџетски намалувања за воено-безбедносните потреби, особено во 2012 година, се идентификувани како директни фактори кои можат негативно да се одразат врз зацртаните цели во претходната Бела книга од 2008 година.

Во таа насока, направените прилагодувања во текот на 2010 година (одложениот почеток на некои програми, намалувањето на предвиденото

---

⁹⁵<http://www.gouvernement.fr/en/defence-and-security>

одржување и унапредување на воената опрема), само се манифестираа како недовелен чекор за враќање на рамнотежата помеѓу договорените обврски од една страна и расположливите ресурси од друга страна.

Во тој контекст, во овој дел од Белата книга од 2013 година, јасно е прецизирана потребата за повторно воспоставување на таквиот нарушен баланс. Притоа, како главен предизвик се истакнува дека тешката ситуација во која се наоѓа Министерството за одбрана на Франција во однос на ова прашање. Имено, од една страна Министерството е соочено со потребата за обновување на поголем дел од воените капацитети и опрема, како и за одржување на одбранбената способност на вооружените сили, додека од друга страна, таквата потреба треба целосно да биде во согласност со планот на француската Влада за воспоставување рамнотежа на јавните сметки од 2017 година, со цел иницирање намалување на националниот долг и зачувување на суверенитетот и стратешката автономија на државата. Ваквата проекција на француската Влада, неминовно ја наметнува потребата за намалување на јавната потрошувачка во сите општествени сфери, вклучувајќи ја и воено-безбедносната. Оттука, економските и финансиските ресурси, се перцепирани како неопходен ресурс, но истовремено и главен предизвик за реализацијата на утврдените стратешки проекции во воено-безбедносната сфера.

Одбранбените трошоци на Франција за периодот 2014-2019 година се проектирани на 364 милијарди долари и истите треба да овозможат изградба на нов модел на вооружени сили кој ќе биде во согласност со сите претходно презентирани стратешки определби и проекции во рамките на Белата книга за национална безбедност и одбрана на Франција.

Генерално, анализата во овој дел од трудот покажува дека Франција применува еден широк и сеопфатен пристап во справувањето со современите безбедносни ризици и закани. Во таа насока, таа развива соодветни национални капацитети за индивидуално, но и за колективно дејствување (главно преку ЕУ и НАТО) во оваа сфера.

4. БЕЗБЕДНОСЕН КОНЦЕПТ НА САД

Од историски аспект, почетоците на Американската национална стратегија за безбедност можат да се лоцираат во 1987 година. Имено, во посочената година, Американската национална стратегија за безбедност е иницирана од страна на администрацијата на тогашниот претседател Рузвелт, како еден процес со кој ќе биде стратешки оценет пристапот на САД кон идните меѓународни безбедносни предизвици.⁹⁶ Започнувајќи од тогаш, од теориски аспект, посочениот стратешки пристап на САД кон актуелните и идните национални и меѓународни безбедносни предизвици, се "апдејтира" / надополнува и изменува, речиси секоја година. Притоа, карактеристично е тоа што до завршувањето на Студената војна, како и во целата последна декада од XX век, во однос на безбедносните закани стратешкото внимание генерално е насочено кон: постоњето на моќни нуклеарни сили надвор од територијата на САД, ширењето на НХБ-оружјето и на средствата за негово пренесување, достапноста на високата технологија за производство на оружје, можноста за терористички акти и саботажи, како и кон вооружените конфликти во и помеѓу државите-особено кон оние што ескалираа со распадот на поранешните СССР и Југославија.

Сепак, одредени позабележителни поместувања на стратешкото внимание и интерес на САД, настануваат по 2000-та година. Во тој контекст, во рамките на овој труд, предмет на интерес особено претставуваат карактеристиките на два стратешки концепти на САД и тоа: стратешкиот концепт од 2002 година од мај 2010 година и Безбедносно-стратешки концепт од 2015 година. Причината за тоа, произлегува од фактот што првопосочениот стратешки концепт од 2002 година, претставува прв официјален документ на САД донесен по една од најсериозните безбедносни опасности по нејзината национална безбедност во поновата историја. Имено, истиот претставува прв официјално усвоен документ во безбедносната сфера од администрацијата на тогашниот претседател на САД, Џорџ Буш-Јуниор, по терористичките напади од 11-ти септември, 2001 година. Вториот концепт пак, од денешна

---

⁹⁶EU-U.S. Security Strategies; *supra* note 3, p. 38

перспектива претставува последен усвоен стратегиски концепт на САД во безбедносната сфера.

4.1. Безбедносно-стратегиски концепт од 2002 година

Овој стратегиски концепт е претставен на американската јавност на 17 септември, 2002 година, а на истиот му претходеа обраќања на тогашниот претседател Џорџ Буш Јуниор во врска со главните теми на документот (20 септември, 2001 год. во американскиот Конгрес и на 1-ви јуни, 2002 год., во Вест Поинт).⁹⁷ Инаку, безбедносниот концепт претставува резултат на теоретската и аналитичката работа и активности на најзначајните американски научни и владини институции, на крај обединети во еден финален и целосен документ.

Стратегискиот концепт се состои од воведен дел и осум самостојни целини во рамките на кои на еден сеопфатен начин се прокламираат безбедносните и надворешно-политичките цели и приоритети на САД, како и основните принципи за нивно остварување, при што тежиштето е ставено на борбата против тероризмот.

На самиот почеток, во воведниот дел кој е насловен како: *Преглед на американската меѓународна стратегија*, како неопходно се истакнува дека главната сила на американската нација треба да се употреби за промовирање на балансот на силите, но само на оние кои по својот карактер се слободољубиви. Во тој контекст, се констатира дека САД не се загрозени од класичен непријател олицетворен во некоја освојувачка земја, армија или флота. Оттука, заканата пред сè произлегува од можноста за употреба на технологијата за НХБ оружје кога истата би се нашла во рацете на недржавни, екстремистички субјекти. Од друга страна, во воведниот дел истовремено се посочува дека во периодот што следи, САД ќе го насочат своето влијание кон креирање услови за постигнување на т.н. деценија на мирот, кон развој на мирољубиви односи со другите држави, кон изградба и унапредување на

---

⁹⁷ Национална стратегија за безбедност на САД, 2002 година. Текст достапен на: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>

политичките и економските слободи, како и кон почитувањето на човечкото достоинство.⁹⁸

Првиот дел од концептот насловен е како: *Тенденција на САД за заштита на човечкото достоинство*, укажува на тоа дека американскиот бескомпромисен раководечки мотив и критериум, претставува токму општото и глобално почитување на човечкото достоинство. Притоа, се инсистира и на остварување и зачувување на јасни и одредени општествени вредности, како што се: владеење на правото, ограничена апсолутна државна власт, слобода на говорот, слобода на вероисповест, правна еднаквост, религиска и етничка толеранција и почитување на приватната сопственост. Посочените вредности се истакнуваат како основни принципи според кои САД ќе се раководат при донесувањето одлуки во меѓународните односи и соработка, како и при пружањето помош на другите и при алокација на ресурсите. Со цел посоченото да биде реализирано, во рамките на овој прв дел дефинирани се и соодветни мерки кои би требало да бидат преземени:

- отворен пристап и говор против насилството, така што преку употребата на "американскиот глас" во меѓународните институции, ќе се инсистира на бескропомисно почитување на човечкото достоинство;
- преку помошта на другите држави, промовирање на слободата и соодветна поддршка на оние кои за слободата се борат со ненасилни средства. На тој начин ќе се промовира пристапот дека нациите кои настојуваат да практикуваат демократски принципи и средства бидат и соодветно ангажирани за вложениот напор;
- настојување клучните теми во билатералните односи да бидат слободата и развојот на демократските институции, притоа обидувајќи се за креирање услови и другите демократии да бидат солидарни и кооперативни при вршењето притисок врз оние влади кои одбиваат да ја унапредат состојбата со човековите права; и
- преземање на посебни напори во промовирање на слободата на религијата и свеста, со цел одбрана од повредите произлезени како резултат на репресивните влади.⁹⁹

---

⁹⁸ Извор: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>

Вториот дел од концептот е насловен: *Јакнење на сојузништвото заради пораз на глобалниот тероризам и превенција на напади против САД и нејзините пријатели*. Во рамките на овој дел, главната констатција е дека САД се борат против глобалниот тероризам, при што противник не претставува ниту еден режим, личност, религија или идеологија. Во тој контекст се истакнува дека не се прифаќа ниту една причина која би можела да го оправда постоењето и примената на тероризмот. Според овој дел, тероризмот претставува однапред смислено и политички мотивирано насилство против невини жртви. Затоа, според концептот, САД заземаат цврст и одлучен став за неповлекување пред терористичките барања, како и за нивно континуирано гонење и елиминирање на било кое место.

Исто така, во рамките на овој дел се оценува дека борбата против глобалниот тероризам е сосема поинаква од било која друга војна во досегашната американска историја. Во тој контекст, истата е опишана како борба која се води на повеќе фронтови и во еден "растеглив" временски период против еден специфичен и непредвидлив непријател. Исто така, констатирано е дека оваа борба нема да биде ниту брза ниту лесна, од причина што истата истовремено претставува и бескропомисна борба за американските демократски вредности и за американскиот начин на живот.

Во однос на пристапот за уништување и оневозможување на функционирањето на терористичките организации, стратегискиот концепт ги идентификува следните активности:

- директна и континуирана акција, користење на сите елементи на националната и меѓународната моќ со непосреден фокус на терористичките организации, терористите или врз државите спонзори на тероризмот;
- одбрана на интересите на САД и на американскиот народ во земјата и надвор од неа преку идентификација и уништување на заканите пред истите да се појават на границите на САД, како и со константно настојување за обезбедување и ангажирање на подршката од меѓународната заедница;

---

⁹⁹ Извор: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>

- спречување и елиминирање на можностите за пружање спонзорства, поддршка и прибежиште на терористите во иднина, преку убедување на другите држави за прифаќање на нивната суверена одговорност во оваа сфера.¹⁰⁰

Во рамките на овој дел, наведена е и констатацијата дека за победа против меѓународниот тероризам, ќе се применува и војна на идеи, што подразбира дека САД ќе:

- го употребува своето влијание и заеднички ќе работи со сојузниците и пријателите во насока на кристализирање на ситуацијата дека сите терористички акти ќе се сметаат за незаконски и дека ќе бидат перцепирани во иста конотација како и поимите: ропство, пиратство или геноцид;
- ќе пружа поддршка на умерените и модерните влади, посебно во муслиманскиот свет како би се обезбедила состојба во која условите и идеологијата која го поддржува тероризмот да немаат плодно тло кај било која нација;
- ќе ја користат ефикасната јавна дипломатија поради промовирање на слободниот тек на информациите и идеите, со кои би се предизвикала дилема кај оние општества и држави кои го поддржуваат тероризмот за исправноста на таквиот нивен пристап и за согледување на придобивките од таа слобода.¹⁰¹

Третиот дел е насловен: *Работа на САД со други субјекти во спречување на регионални конфликти*. Тука се обработува ставот на САД во однос на најзначајните регионални конфликти, како што се: израелско-палестинскиот и индиско-пакистанскиот конфликт, потоа конфликтите во Индонезија и на Африканскиот континент, како и конфликтите со латино-американските наркокартели. Во однос на ваквиот тип закани, карактеристично е тоа што безбедносниот концепт констатира дека политичко-економските и воените ресурси на САД се ограничени и лимитирани во соочувањето со американските глобални интереси. Поради тоа, дефинирани се два стратешки принципи

¹⁰⁰ Извор <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.

¹⁰¹ Ibid.

според кои САД ќе се раководат во секој конкретен случај: 1) САД ќе инвестираат време и средства во изградба на оние меѓународни релации и институции кои можат да помогнат во управувањето со локалните кризи тогаш кога тие ќе се појават; и 2) САД ќе бидат реалистични во врска со процената на сопствените можности за пружање помош или за влијание врз оние субјекти кои не поседуваат сопствена волја и спремност да си помогнат самите себе си во надминувањето на кризата.

Четвртиот дел се однесува на спречувањето на американските непријатели да им се закануваат со оружје за масовно уништување на САД и на нивните сојузници. Во тој контекст, овој дел ги дефинира димензиите и субјектите на заканата, како и начинот на соочување на САД со заканата за употреба на оружјето за масовно уништување, ставајќи го притоа акцентот на преемтивното делување. Целта на ваквото *"преемтивно делување"*¹⁰² е обезбедување на одредено предупредување на непријателските акции насочени кон непосредно загрозување на безбедноста на САД, а во услови кога конкретното време и место на нивното извршување не би можеле точно да се утврдат. Притоа, според безбедносниот концепт се истакнува дека преемцијата никако не треба да се сфати како вовед за агресивно однесување на САД, т.е. не подразбира итно и интензивно дејствување на САД во сите ситуации на загрозување на нејзината безбедност.

Во американскиот воен речник под терминот преемтивна акција се подразбира „акција (одбрана) со која се оневозможува една точно идентификувана, неизбежна и сосема сигурна (очигледна) закана: да се удри на непријателот тогаш кога сателитите ќе регистрираат отварање на вратите на хангарот во кои се сместени приземјените ракети, значи опција на апсолутна итност". Идејата за напад на „новите непријатели" е сфатена како будење на заспаниот здрав разум (но идните настани ќе покажат дека тоа претставува будење на заспаните лоши духови).¹⁰³

---

¹⁰² Преемтивното делување не претставува синоним за агресивното дејствување на САД во секоја можна ситуација. Напротив, станува збор за навремено дејствување на САД со цел ефикасно справување со заканата уште во нејзиниот зародиш, но притоа таквата активност да се базира врз адекватна и солидна анализа за степенот на опасност на конкретната закана.

¹⁰³ Котовчевски, М.: Полемологија, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр.186.

Погодени и ранети како никогаш дотогаш во својата историја и тоа на своја територија, после нападите од 11-ти Септември 2001 година, САД експресно добија дозвола од ООН за напад на Авганистан (токму во името на правото за легитимна одбрана зацртана во Повелбата на ООН). После овие крвави настани, американскиот претседател наеднаш постана воен командант на една нападна нација. Со овој чин обезбеди и силна поддршка од големиот воен блок за заедничка борба против непријателот.¹⁰⁴

Стратегијата во однос на посоченото прашање истакнува дека оружјето "во рацете" на Иран, Северна Кореја и во тој период сеуште Ирак со Садам Хусеин на власт, претставува условно кажано "компензација" на овие држави поради американската супериорност во конвенционалното вооружување. Режимите во посочените држави се квалификувани како агресивни и како закана како за нивните соседи и за целиот свет, така и за самото нивно население чии што човечки вредности воопшто не се почитуваат. Исто така, овие држави се сметаат и за спонзори на глобалниот тероризам преку кој настојуваат да ги уништат американските вредности.¹⁰⁵ Поради тоа, безбедносниот концепт истакнува дека САД мораат да бидат подготвени да ги сопрат намерите на овие држави и на нивните терористички "клиенти" пред тие да имаат било каква можност за употреба на оружјето за масовно уништување. Тоа од причина што за САД е апсолутно неприфатливо да бидат први изложени на удар од непријателот.

Затоа, одговорот на САД неопходно е да се базира на сите предности кои произлегуваат од зајакнатото сојузништво со пријателските држави, како и од новоформираните партнерства. Исто така, одговорот ќе подразбира и иновации во употребата на вооружените сили, во примената и развојот на модерната технологија, вклучувајќи го тука и ефективниот ракетен одбранбен систем, зголемување на значењето на разузнавачкото дејствување, како и во активните напори насочени кон спречување на пролиферацијата на оружјето за масовно уништување.

---

¹⁰⁴ Котовчевски, М.: Полемологија, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр.186.

¹⁰⁵ Извор <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.

Петтиот дел е насловен како: *Поттикнување нова ера на глобален економски раст преку слободен пазар и слободна трговија*, и истиот поставува стратешка концепција за зацврстување на безбедноста на САД преку јакнење на светската економија. Тука се тргнува од претпоставката дека активната економска поддршка на САД и нејзините сојузници за стабилен и оддржлив економски раст и продуктивност и за глобалната економија, трајно ги отстранува предусловите за појава на тероризмот.¹⁰⁶ Тие делуваат на развојот на микро и макро финансиот ситем, на регулаторните и даночните политики, владеештето на законот и механизмите за борба против корупцијата, како и на развојот на трговијата и пазарот, регионалните асоцијации и иницијативи, со поддршка на националните економии и инвестициите во областа на здравството, образованието и енергијата. Притоа, клучниот механизам за креирање стабилен глобален амбиент, претставува интензивирањето на меѓусебната соработка, како на пр. "Групата седум на најразвиените држави", како и со ускладување на економските политики на суперсилите. Во такви услови, на секоја држава би и бил овозможен пристап на меѓународниот пазар на капитал, што би овозможило да инвестираат во својата иднина и просперитет.

Во рамките на овој дел се истакнува дека финансиските кризи претставуваат најсериозна закана за глобалната економија. Во однос на ова прашање предвидено е САД да се спротивстават преку активности во соработка со другите држави и со приватниот сектор. Целта е да биде спречена дестабилизација на глобалната економија, при што особено се нагласува значењето на Меѓународниот монетарен фонд на кој САД ќе му пружаат неопходна поддршка.

Шестиот дел, насловен како: *Проширување на кругот на развиени држави преку отворање на општеството и изградба на демократска инфраструктура*, уште подлабоко ја разработува содржината на претходниот, петти дел. Имено, во рамките на овој шести дел, САД си поставуваат мошна амбициозна и специфична цел, а таа е да во наредната деценија бидат удвоени (двојно зголемени) големината и силата на најсиромашните економии

---

¹⁰⁶ Ibid.

во светот. Администрацијата на САД ќе го следи овој стратешки правец така што ќе обезбеди извори на помош за државите кои спроведуваат национални реформи, како и преку унапредување на капацитетите на Светска банка и на другите развојни банки со цел обезбедување на нивно соодветно влијание врз подигнувањето на животниот стандард. Исто така, концептот предвидува и примена на јасна политика за употреба на мерливи резултати и инструменти кои ќе потврдат дека поддршката на развојот влијае позитивно и врз унапредување на животот на сиромашните ширум светот, потоа, зголемување на вредноста на помошта, давајќи донации наместо заеми (пред се за: образование, здравство, борба против сидата, здрава вода и исхрана и сл.), преку отворање на друштва за трговија и инвестиции и преку поттикнување на образованието и севкупниот развој.

Седмиот дел, е познат како: *Развој на агендата за кооперативна акција на САД со другите главни центри на глобалните сили*. Овој дел ги дефинира стратешките односи на САД со традиционалните: атлантски сојузници-ЕУ и Канада, потоа, со азиските сојузници- Австралија, Јапонија, Јужна Кореа, Нов Зеланд, Филипини, Тајланд и Сингапур, како и со неколку потенцијално големи сили-Русија, Кина и Индија. Во рамките на концептот се уважува фактот дека европскиот континент претставува седиште на две значајни меѓународни институции: НАТО и ЕУ-главниот партнер на САД вклучувајќи и во областа на трговијата. Со концептот се проектира неопходен развој на нова структура и капацитети на НАТО. Идејата во однос на ова прашање е да се обезбеди НАТО да биде способен за соочување со мисиите во новонастанатите и изменетите услови и опкружување. Притоа, примарната задача е НАТО да постане способен за отпочнување на борба за краток рок, со употреба на високо мобилни и специјално обучени сили. Исто така, констатирано е дека НАТО мора да биде способен за дејствување секогаш кога се загрозени американските интереси. Во зависност од потребите, САД ќе формираат коалиции под мандат на НАТО, но исто така ќе придонесуваат и кон другите коалициони мисии.

Поставената цел, САД ќе настојуваат да ја постигнат преку:

- проширување на членството на НАТО;

- обезбедување адекватен борбен капацитет на вооружените сили;
- развивање и унапредување на процесот на планирање во насока на постигнување што поефикасен придонес кон мултинационалните борбени сили;
- одржување на достигнатата предност во технолошките можности и економијата;
- зголемување на флексибилноста во функционирањето на командните структури;
- креирање и одржување состојба во која сојузниците соработуваат како во борба, така и во преземањето на неопходните чекори во трансформација и модернизација на НАТО силите.¹⁰⁷

Во однос на сојузништвото на САД со азиските држави, во овој дел од концептот се предвидува:

- настојување Јапонија и понатаму континуирано да се позиционира како водечка држава во регионот и во глобалните текови, засновано врз заедничките вредности и интереси и на блиската меѓусебна одбранбена и дипломатска соработка;
- соработка со Јужна Кореја заради зачувување на опкружувањето и иднината во однос на Северна Кореја;
- продолжување на континуираната соработка со Австралија во решавањето на регионалните и глобалните проблеми, како и соодветно одбележување на педесет годишното меѓусебно сојузништво;
- понатамошна присутност на силите на САД во регионот, а во насока на реализација на американската обврска кон сојузниците;
- градење на стабилност преку соработка со институциите како: ASEAN и Азиско-пацифичкиот форум за економска соработка, заради унапредување на билатералните и регионалните стратегии за управување со промените во овој динамичен регион.¹⁰⁸

Во однос на прашањето со Русија, констатирано е дека веќе се градат нови стратешки односи, базирани на фактот дека Русија и САД, повеќе не се

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Извор:Извор <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.

стратешки противници. Исто така, наведено е дека постојат потенцијални заеднички интереси и предизвици, посебно во глобалната борба против тероризмот, што дополнително ги унапредува нивните односи и ја зацврстува нивната меѓусебна доверба. Притоа, јасно е прецизирано дека САД го поддржуваат влезот на Русија во Светската трговска организација, но притоа не спуштајќи ги критериумите за таквото членство. Нагласено е и значењето на постоењето на воспоставениот Совет НАТО-Русија, со кој уште повеќе се продлабочува безбедносната соработка помеѓу Русија, европските сојузници и САД. Сепак, истовремено во рамките на овој дел, констатирано е дека потребни се уште многу напори и време во насока на изградба на вистинско и трајно стратешко партнерство со Русија.

Односите помеѓу САД и Индија се базираат на фактот дека тие претставуваат два најголеми демократски системи во светот. Во тој контекст, развивањето на силни врски со Индија, која зборот број на жители е втора држава во светот, е посебно важно за САД.

Односите со Кина, претставени се како важен дел на американската стратегија за промовирање на стабилноста, мирот и просперитетот во азиско-пацифичкиот регион. Концептот истакнува дека особено значаен е демократскиот развој на Кина, при што одредени критики се упатени и кон кинеските лидери. Имено, во концептот се оценува дека раководството на Кина сèуште нема реализирано избори и одлуки за идниот карактер на сопствената држава. Исто така, забрзаното зголемување на воените капацитети на Кина, перцепирано е како можна закана за кинеските соседи во азиско-пацифичкиот регион. На крај, констатирано е дека Кина и понатаму го следи застарениот модел на однесување, кој што на крај би можел да ја доведе во прашање изградбата на "националната големина" на Кина.¹⁰⁹ Затоа, концептот предлага примена и поттикнување на конструктивни односи со Кина, базирани врз сеопфатен дијалог и координација како во тековната борба против тероризмот, така и во поглед на остварувањето на стабилноста на корејскиот полуостров.

Последниот, **осми дел**, посветен е на трансформацијата на американските национални безбедносни институции заради соочување со предизвиците и

---

¹⁰⁹Ibid.

можностите на XXI век. Иако, оваа тематика се наоѓа на крајот од концептот, сепак, посочениот, осми дел ја обработува најважната, но и најосетлива тема, т.е. дефинирањето на идниот правец на развојот на сложената структура на националната безбедност на САД. Имено, анализата утврдува дека главните институции на американската национална безбедност се изградени заради соочување со предизвиците произлезени од претходните односи за време на Студената војна. Токму поради тоа, концептот од 2011 година утврдува дека целиот безбедносен систем на САД мора да биде трансформиран. Целта на промените е обновување на водечката воена улога на САД во светот, чиј што највисок приоритет е одбраната на САД. Поради тие причини, во однос на вооружените сили на САД, концептот ги поставува следните задачи:

- зачувување на безбедноста на американските сојузници и пријатели;
- одвраќање на евентуално воено наметнување, т.е. провоцирање;
- одвраќање на закани насочени кон интересите на САД, нивните сојузници и пријатели;
- одлучно спротивставување на секој противник на САД, доколку опцијата на одвраќање не успее.

Со оглед на фактот дека се променети заканите и непријателите со кои можат да се конфронтираат САД во новото безбедносно опкружување, во рамките на концептот безбедноста на САД е детерминирана од новиот пристап за војувањето и конфликтите. Новиот пристап, подразбира јакнење на концепцијата за здружени операции, потполно користење на капацитетите на разузнавачката структура на САД, како и интензивна примена на научните и технолошките достигнувања. Крајната цел е во рамките на актуелните и динамичните околности, претседателот на САД да биде обезбеден со неопходните претпоставки и информации, како би можел ефикасно да раководи со широкиот обем на воени операции кои ќе го обесхрабрат агресорот или други облици на принуди и насилство упатени кон САД, нејзините сојузници и пријатели.

Прецизирано е дека САД мораат да бидат способни да го поразат секој непријател кој претставува закана за безбедноста и интересите на САД, без оглед на тоа дали непријателот претставува државен или недржавен субјект.

За ефикасна одбрана на САД, неопходно е водење на сложени разузнавачки операции. Исто така, потребно е развој на неопходни капацитети за заштита на осетливата американска инфраструктура и имот надвор од територијата на САД, како и за дејствување против оддалечените, надворешни закани. Во тој контекст, концептот предвидува и формирање привремени аранжмани на САД со партнерите заради разместување на американските сили на подалечните подрачја.

Првата линија на одбраната на САД од терористи и непријателски држави ја претставува работата на разузнавачките служби и начинот на нивната употреба. Затоа, според концептот разузнавачките структури неопходно е на соодветен начин да бидат интегрирани во одбранбените сили и во правосудниот систем, но тоа треба да биде реализирано и во координација со американските сојузници и пријатели. Оттука, концептот предвидува делови од разузнавачките структури кои се занимаваат со предупредување и анализа, бидат унапредени како би се обезбедило комплетно проценување на заканите и соединување на информациите од разузнавачките и правосудните структури.

Во однос на ова прашање, концептот предвидува:

- јакнење на авторитетот на директорот на ЦИА како би раководел со развојот и акциите на националните потенцијали лоцирани во странство;
- создавање нова рамка за разузнавачко предупредување, со која би се овозможило интегрирано предупредување на цел спектар закани со кои се соочува американската нација и нејзините сојузници;
- развивање на нови методи за собирање на информации заради одржување на разузнавачката предност;
- инвестирање во капацитети и работа на нивната заштита, заради спречување на компромитирањето на разузнавачките капацитети;
- собирање на разузнавачки податоци за терористичка опасност преку активирање и насочување на сите аналитички извори.¹¹⁰

Застапувајќи ја потребата за соработка и коалицирање на САД со другите нации во борбата против тероризмот, концептот истакнува дека неопходно е да

---

¹¹⁰ Извор: Национална архива на безбедносни стратегии на САД. Текст достапен на: http://nssarchive.us/?page_id=32

биде земено во предвид и значењето на дипломатијата. За таа цел, утврдена е потребата за одредено зголемување на средствата и фондовите на Стејт Департментот. Предвидено е надворешната политика да раководи со изградбата и унапредувањето на билатералните односи на САД со другите влади, како и да обезбеди соработка со невладините организации и меѓународни институции.

Сепак, во однос на ова прашање, концептот констатира дека односот на САД со Меѓународниот кривичен суд, се заснова на веќе познатиот став дека тој е неприфатлив за САД. Имено, не се признава неговата надлежност над американските граѓани. Поради тоа, САД во потполност ќе го применуваат американскиот правно-заштитен акт со кој се осигурува заштитата на граѓаните и официјалните лица на САД.

Сосема на крај, концептот констатира дека темелот на силите на САД е токму на "домашниот терен". Поради тоа, основниот приоритет на безбедносниот концепт од 2001 година е заштита на САД и нејзините граѓани. Притоа, констатирано е дека во денешниот поредок и односите, не постојат разлики помеѓу внатрешните и надворешните работи, од причина што последиците од глобализацијата на светот се такви да случувањата надвор од границите на САД, влијаат и врз нивните внатрешни процеси и случувања.

4.2. Безбедносно стратегиски концепт од 2010 година

Безбедносно стратегискиот концепт на САД од 2010 год. (донесен во време кога претседател на САД е Барак Обама), нема посебен и специфичен наслов, туку истиот е познат како: Национална безбедносна стратегија-мај 2010 („National security strategy – May 2010”)¹¹¹. Концептот ги утврдува основните начела и посочува главни насоки за делување на надворешната политика и за воената стратегија.

На текстот на концептот му претходи еден документ (потпишан од Б. Обама како негов автор), со кој се истакнати клучните прашања од доменот на надворешната и воената политика на САД. Конкретно, станува збор за следните прашања: процена на современата ситуација во светот; местото и улогата на

---

¹¹¹ Текстот на документот е достапен на: http://nssarchive.us/?page_id=8

САД во него; опасности и закани за САД; нивните и сојузничките интереси; мерки кои ќе претставуваат одговор на непосредните и потенцијалните опасности по безбедноста на САД, на нивните сојузници и национални интереси; цели и видови на воено ангажирање на САД во светот; како и некои аспекти на јакнење на воената моќ и одбранбените способности на САД.

Во контекст на посочените прашања, безбедносниот концепт на САД од 2010 год. истакнува дека современиот свет функционира во време на брзи промени кои иницирале појава на т.н. "незапамтена глобализација" која наспроти позитивните аспекти, придонела и за појава на сериозни и интензивни закани, кои варираат од: меѓународниот тероризам и пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, па се до економската криза и пропаѓање на државите и климатски пореметувања.¹¹²

Во однос на претходниот две-децениски период, концептот констатира дека постстуденовоената ера ја карактеризираат определени ризични промени. Во таа насока, констатирано е дека просторот на мирољувивата демократија е проширен и дека опасноста од голема нуклеарна војна е отстранета. Големите сили денес живеат во мир, забележлив е пораст на глобалната економија, а трговијата директно влијае врз зближување на народите и државите. Сепак, според концептот несомнено е дека ваквите успеси се проследени и со соодветни ризици. Идеолошките судири и борби, заменети се со религиски судири, со етнички и племенски идентификувачки процеси, економската нееднаквост и нестабилност се интензивирани. Се поголемо е и загрозувањето на животната средина, а во многу делови во светот евидентен е и недостатокот на храна и здравствена заштита. Во тој контекст, во рамките на концептот е констатирано дека: *„истите алати кои му овозможуваат на човекот да креира и создава, му овозможуваат и да разорува и уништува“*.¹¹³

4.2.1. Безбедносни закани

Во однос на природата на заканиите, концептот истакнува дека заканиите насочени кон американскиот народ, како и кон интересите на САД, во текот на изминатиот 20-годишен период се значително променети. Конкретно,

¹¹² Извор: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

¹¹³ Извор: <http://acnis.am/old/pr/280510/280510.pdf>

потенцирано е дека: „наместо една експанзионистичка империја, ние сега се соочуваме со широка лепеза на предизвици- од широка мрежа на насилни екстремисти до држави кои ги прекршуваат меѓународните норми и се соочуваат со внатрешен колапс“.¹¹⁴Притоа, особено се потенцира опасноста од: меѓународниот тероризам, ширењето на оружјето за масовно уништување, како и загрозување на современите и интернет врските и комуникациите. На тоа се надоврзува и организираниот криминал, како и потенцијалната закана од јакнење на одредени регионални сили со експанзионистички претензии.

Во контекст на обезбедување успешен одговор на посочените закани, концептот предвидува ревитализација и јакнење на севкупната моќ на САД, понатамошна изградба и јакнење на сојузништвото, притоа запазувајќи ја водечката улога на САД. Во однос на првата компонента, концептот вниманието го насочува кон вооружените сили на САД, кон економската конкурентност, моралното лидерство, глобалното ангажирање и способноста за обликување на меѓународниот систем кој е во функција на заедничките интереси на народите и државите.

Во однос на прокламираната стратедиска цел- со војна до целта, безбедносниот концепт истакнува дека САД се воено ангажирани во две војни (со ангажман на повеќе илјади луѓе и со стотина милијарди долари за трошоци) , токму поради остварување на нивните безбедносни цели. Според безбедносниот концепт, поволниот исход на таквиот ангажман во смисла на разбивање на Ал Каеда и стабилизација на Ирак и Авганистан, како и на поширокото подрачје на Блискиот Исток, претставува една од главните цели и задачи на армијата и на другите органи на владата на САД.¹¹⁵ Притоа, во насока на реализирање на посочената цел, освен воени, предвидено е преземање и на други мерки. Како пример може да се посочи пристапот во Авганистан и во Пакистан, каде што соодветна помош им се пружа на официјалните органи на власта, како и на безбедносните и воените структури кои пред сè се обучуваат и оспособуваат за преземање на сопствена одговорност за иднината на своите држави. Слични активности, САД преземаат и во Ирак.

---

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

Пристапот во борбата против меѓународниот тероризам и Ал Каеда како негов главен протагонист, се базира на проширување на борбата на територијата на неговите упоришта, како во: Јемен, Сомалија, Могадишу и во другите делови ширум светот-каде што се идентификувани негови сојузници. Тргувајќи од процената и изворите на оваа закана, безбедносниот концепт од 2010 година истакнува дека борбата и победата против меѓународниот тероризам, особено во неговите претходно посочени "епицентри", треба да претставува една од главните задачи на сите безбедносни и одбранбени субјекти на САД.

Освен заканата од тероризмот, безбедносниот концепт како втора значајна закана ја идентификува и опасноста од оружјето за масовно уништување. Имено, истиот истакнува дека како за американскиот народ така и за глобалната безбедност, оружјето за масовно уништување претставува можне сериозна безбедносна закана. Тука особено е детектирана опасноста од нуклеарното оружје, како и опасноста таквото оружје да стане достапно за терористичките организации. Безбедносниот концепт проценува дека опасноста од ваквото оружје не само што е реална туку во контекст на современото безбедносно опкружување истата е и зголемена. Тоа од причина што резервите со ваков тип на оружје кои се остварени од страна на големите сили за време на Студената војна, се сеуште задржани (не се драстично намалени), а од друга страна, забележителен е пораст на бројот на држави кои поседуваат нуклеарно оружје. Во одредени делови од светот, пробите со нуклеарно оружје и понатаму се присутни, а на црниот пазар воспоставена е трговија со нуклеарни "тајни" и материјали. Притоа, ако се земе во предвид фактот дека терористите се одлучни во настојувањето да набават, произведат или украдат нуклеарно оружје и истото да го употребат, произлегува дека оправдана е процената на безбедносниот концепт на САД за степенот на сериозност на посочената закана.

Освен нуклеарното оружје, безбедносниот концепт посочува дека опасноста за мирот и безбедноста како во САД, така и ширум светот, доаѓа и од други средства кои продуцираат можност за масовно убивање и разорување. Така на пример, ефикасната употреба на смртоносни биолошки агенси во високо урбанизирани центри, може да ги загрози животите на стотици

илјади луѓе и да продуцира непредвидливи економски, социјални и политички последици. Поради тоа, безбедносниот концепт истакнува дека неопходно е САД да преземаат соодветни мерки на ова поле, како на домашен терен така и ширум светот, се со цел да се превенираат евентуални вакви настани.

Соодветно значење, безбедносниот концепт посветува и на прашањето за безбедност на електронските комуникации, т.е. на заштитата од прекини и пореметувања во работата на средствата кои работат во т.н. кибернетски простор. Заканите во кибернетскиот простор (системите на компјутерските мрежи), исто така претставуваат една мошне сериозна закана за националната безбедност, за јавната безбедност и за економските предизвици. Тоа од причина што средствата кои што функционираат во рамките на овој простор, вклучувајќи ги и современите технолошки производи, во изминатиот период директно биле во функција на обезбедувањето на водечката улога и лидерство на САД.¹¹⁶ Сепак, истовремено истите постануваат мошне осетливи и на прекините и нападите кои можат да бидат креирани и преземени од потенцијалните противници на САД. Во тој контекст, концептот истакнува дека јавните (државните и комерцијалните) мрежи во кибернетскиот простор се постојано мета на напад од страна на разни субјекти кои со таквата активност имаат предизвикано штета од повеќе стотина милиони долари. Затоа, посочена е можноста за т.н. "голема војна" во кибернетскиот простор која би продуцирала огромни и повеќедимензионални последици. Според концептот, а во контекст на предизвиканите последици, ваквата ситуација би можела да предизвика и паралелна вооружена борба или судир. Конретно, концептот истакнува дека покрај соочувањата со непријателот на традиционалните боишта, во актуелното меѓународно опкружување САД мораат да се подготвуваат и за справување со асиметричните закани, меѓу кои спаѓаат и нападите во кибернетскиот простор.

Врз основа на претходно посоченото, може да се констатира дека безбедносниот концепт на САД од 2010 година, идентификува реални (непосредни) и потенцијални опасности за безбедноста на САД и на меѓународната безбедност. Во непосредните опасности, т.е. закани, спаѓа

---

¹¹⁶Извор: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

тероризмот, со посебен акцент на меѓународниот тероризам кој што ја безбедноста на САД и на многу други држави (пред сè нивни сојузници), додека во групата на потенцијални закани, главното место го зазема оружјето за масовно уништување и разорување кое може да иницира и нуклеарна војна. Покрај него, во оваа група на потенцијални безбедносни закани, влегуваат и: постоењето на т.н. отпаднички држави кои претставуваат опасност за појава на регионални и глобални конфликти (во концептот посочен е само Иран), како и можната појава на нови регионални сили со експанзионистички претензии.

Како посебно нагласена, како и повеќе од потенцијална, е и заканата за загрозување на кибернетскиот простор, особено на оние системи кои овозможуваат нормално функционирање и опстанок на државата, стопанството и војската.

4.2.2. Јакнење на вооружените сили

Во рамките на безбедносниот концепт, значајно место е посветено и на вооружените сили на САД, на нивната актуелна состојба и натамошен развој. Сепак, треба да се истакне дека притоа подетално не е разработена нивната јачина, структура и опременост. Како и да е, нагласено е дека наспроти предизвиците и тешкотиите со кои се соочуваат САД во новото време, сепак, вооружените сили ја имаат задржано и во одредена мера зголемено својата целокупна воена моќ и одбранбена способност, што се потврдува со нивното присуство насекаде низ светот каде што се загрозени меѓународната и националната безбедност на САД.

Исто така, се истакнува дека САД претставуваат единствена земја која е способна да проектира сопствена вооружена сила и да води воени операции со широки размери и на голема оддалеченост од националната територија.¹¹⁷ Покрај тоа, концептот потенцира дека вооружените сили на САД поседуваат соодветни можности за одвраќање и пораз на непријатели со различни можности и намери. Во тој контекст, настојувањата се тие и понатаму да ја оддржат сопствената конвенционална супериорност, како и способноста за

---

¹¹⁷Ibid.

одвркање или пораз на потенцијалниот противник и тоа сè додека во светот постојат нуклеарни оружја. Притоа, концептот истакнува дека во пристапот (планирањето, програмирањето и сл.) на одбраната и во остварувањето на националните безбедносни цели, улогата на нуклераното оружје во САД, ќе биде значително намалена.

Инаку, како и претходните безбедносни концепти, така и овој од 2010 година, истакнува дека најважната задача на вооружените сили на САД е одбраната на државниот суверенитет и територијален интегритет на САД. Во тој контекст, вооружените сили се идентификуваат како основен, т.е. камен-темелник на националната безбедност на САД. Притоа, исто така се посочува дека во насока на одбрана на сопствената територија и интереси како и на интересите и територијата на сојузниците, како и заради пошироко чување на мирот во светот, вооружените сили на САД ќе се вклучат и во заштита на цивили кои се изложени на опасна хуманитарна криза. Инаку, со оглед на фактот дека военото ангажирање на САД ширум светот се презема првенствено во насока на поддршка на американската надворешна политика, концептот потенцира дека и во наредниот период вооружените сили треба да продолжат со поддршка на националната безбедност и глобалното лидерство. Генерално, таквата активност редовно се реализира во соработка со другите официјални органи на САД. Тргувајќи од ваквиот пристап, концептот ја истакнува потребата за понатамошно усовршување на вештината за интегрирање на војската и цивилните институции, така да тие се надополнуваат едни со други и дејствуваат единствено на планот на реализација на националните интереси на САД.

Покрај тоа, во концептот е истакната и потребата за натамошно усовршување на разузнавачките служби на САД. Во елаборирањето на ваквата потреба, концептот тргнува од ставот дека дипломатијата има витално значење за националната безбедност на САД. Имено, дипломатите се на првата линија на ангажманот во соработката со сојузниците и во тој контекст во идентификувањето на потенцијалните противници. Оттука, безбедноста и просперитетот на САД се директно зависни и од ефикасното и квалитетно разузнавачко дејствување, во смисла на благовремено стекнување увид во реалните и потенцијалните закани за националната безбедност и интереси на

САД ширум светот. За таа цел, концептот ја истакнува потребата за организационо и функционално усовршување на американските разузнавачки служби, како на стратегиските, така и на оние кои се пониските нивоа. Најзначајниот чекор на овој план е направен со обединувањето на штабовите на Советот за национална безбедност и Советот за татковинска безбедност на највисоко стратегиско ниво (во Белата куќа).

Исто така, концептот ја нагласува и потребата за одржување и понатамошен развој на сојузништвата и партнерствата, бидејќи ни една држава без оглед на нејзината големина и моќ, не може самостојно, без помош од другите истомислечки сојузници и партнери, да обезбеди лидерска улога во изградбата на новиот светски пројект. Во тој контекст, посебно, но не и афирмативно, апострофирано е значењето на НАТО, кој што денес претставува "единствен безбедносен сојуз", чиј што нов стратегиски концепт ќе обезбеди негова ревитализација и реформа. Безбедносниот концепт ја нагласува и потребата за унапредување на соработката помеѓу САД и Русија како одговорен партнер во Европа и Азија, како и со новите влијателни центри во XXI век, Кина и Индија.¹¹⁸

На крајот, безбедносниот концепт констатира дека САД мораат да ја одржат, а доколку е возможно и да ја унапредат и зајакнат сопствената воена супериорност во однос на било кој потенцијален противник. Техничкото јакнење на вооружените сили потребно е и понатаму да продолжи, како и новото оспособување како за одбрана на сопствената територија, така и за успешно нивно ангажирање во кризни ситуации, во локални и регионални вооружени конфликти. Притоа, за разлика од претходниот стратегиски концепт од 2002 година, во рамките на новиот концепт од 2010 година, од терминологија се отфрлени термините и поимите како: превентивни удари и преемтивна војна, додека од друга страна повнимателно се пристапува кон употребата на вооружените сили во поддршката на ширењето на демократијата и во обезбедувањето на американското лидерство во светот. Конкретно, акцентирано е дека учеството и интервенциите на САД во новите судири ќе биде многу повнимателно и базирано врз солидни процени, бидејќи

---

¹¹⁸Ibid.

прекумерната употреба на вооружените сили го оптеретува американското општество и води кон сфаќање и перцепција дека лидерството се идентификува токму со воената сила. Оттука, во периодот што следи, безбедносниот концепт ја нагласува потребата за повнимателна и базирана врз адекватни процени, употреба на вооружените сили на САД.

4.3. Безбедносно-стратегиски концепт од 2015 година

Последниот стратегиски документ на САД во воено-безбедносната сфера, усвоен е на 6-ти февруари, 2015 година, од страна на администрацијата на претседателот Барак Обама. Во таа насока, уште на самиот почеток од стратегискиот концепт, претседателот Обама истакнува дека САД сè уште ја поседуваат потребната и подобра позиција за искористување на можностите на новото време и следствено на тоа, за заштита на нивните интереси во однос на актуелните, современи ризици и закани.

Тука, како значајни се истакнуваат растечките економски развој и сила на САД, кои се перцепираат како темел на нивната национална безбедност, но и како неопходен извор за нивното влијание во странство. Таквата перцепција, меѓудругото произлегува и од фактот што САД претставуваат светски лидер во трговијата со нафта и природен гас, како и од цврстата определба за насочување на вниманието кон научните и технолошките достигнувања и иновации во глобалната економија.¹¹⁹

Ваквиот пристап во економската сфера, е проследен со паралелен процес на повлекување на САД од зоните со големи вооружени конфликти на глобално ниво (пред сè Ирак и Авганистан). Во тој контекст се истакнува дека наспроти речиси 180.000 војници на САД во Ирак и во Авганистан на почетокот од интервенцијата во 2003 година, во моментов нивниот број изнесува помалку од 15.000 војници распоредени во двете држави. Сепак, притоа не се занемарува фактот дека САД поседуваат воена сила и технологија чишто геостратегиски размери се тешко достижни од другите држави, како и фактот дека се

---

¹¹⁹ Стратегија за национална безбедност на САД, февруари, 2015 година. Текст, достапен на: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

интензивирани активностите за обновување на сојузите со партнерските држави од Европа и Азија.¹²⁰

Наспроти тоа, концептот истакнува дека и понатаму треба да се има во предвид сериозноста на актуелните глобални безбедносни закани и ризици. Во тој контекст се истакнуваат ризиците и заканите од екстремизам, теоризам, можно агресивно однесување на Русија, климатските промени и заразни болести. Како резултат на тоа, концептот ја истакнува потребата секоја успешна стратегија за осигурување и заштита на националната безбедност и интереси на САД, да се базира врз ставот и определбата дека САД мора да бидат глобален лидер. Силното и оддржливо американско лидерство е од суштинско значење за меѓународниот поредок кој ја промовира глобалната безбедност и просперитет, како и почитувањето на демократијата и човековите права. Затоа, според концептот од 2015 година, главното прашање во овој контекст е не дали САД треба да имаат лидерска позиција, туку како да ја реализираат истата.

Во оваа насока, се истакнува потребата за натамошно бескропомисно и унилатерално дејствување на САД кон глобалните закани, како и преку мобилизирање на колективна активност кон истите. Причината поради која САД силно стојат на ставот дека треба да имаат лидерска позиција во справувањето со безбедносните ризици и закани, меѓудругото произлегува и од фактот дека тие се лидери на околу 60 партнерски држави во глобалната кампања за справување и пораз на вооружените сили на т.н. Исламска држава во Ирак и Левант (Islamic State of Iraq and the Levant -ISIL) во Ирак и Сирија, која вклучува и оневозможување на мобилизација и прилив на странски борци во тие држави. Исто така, концептот ја истакнува потребата за заеднички и координирани активности со европските партнери за спроведување на строги санкции против Русија, како резултат на нејзината улога во актуелната криза во Украина. Покрај лидерската улога во справувањето со најактуелната воена закана, таква улога САД преземаат и во активностите за спречување на ширењето на смртоносниот вирус – Ебола.

---

¹²⁰Ibid.

Инаку, самиот безбедносен стратегиски концепт на САД од 2015 година е сочинет од четири делови: 1) безбедност; 2) просперитет; 3) вредности и 4) меѓународен поредок.

Во делот што следи во трудот, анализирани се карактеристиките на посочените делови.

4.3.1. Безбедност

На почетокот од ова прво поглавје од стратегискиот концепт, истакнато е дека најголема одговорност на Владата на САД е токму заштитата на американскиот народ, при што обврските кои произлегуваат од таа одговорност, не се ограничуваат во рамките на националните граници. Оттука, препознавањето на одговорноста на САД за меѓународната безбедност, произлегува од нејзината поврзаност и корелација, како со националните интереси на САД, така и со интересите на нивните партнери и сојузници.

Затоа, концептот посочува дека нема замена за американското лидерство без оглед на тоа дали станува збор за соочување со агресија, заштита на каузата за универзалните вредности, или пак во контекст на активностите насочени кон побезбедна Америка. Реализацијата на посочените обврски, детерминирана е од поседувањето на силна национална одбрана и безбедност. Оттука, според концептот, силната војска претставува темел на националната безбедност на САД. Затоа, во насока на оддржување на воената подготвеност и предност, се истакнува потребата за продолжување на реформите и неопходните инвестиции за американските вооружени сили. Целта е вооружените сили да ја оддржуваат неопходната подготвеност за одвраќање и ефикасно справување со сите закани по американската национална безбедност, вклучувајќи ги и заканите од проектили, сајбер и терористички напади, како и за ефикасно ублажување на ефектите и последиците од потенцијалните природни непогоди.¹²¹ Во глобален контекст, целта на вооружените сили исто така претставува заштита на американските граѓани и интереси, чување на регионалната стабилност, пружање хуманитарна помош во услови на катастрофи, како и поддршка на изградбата и

---

¹²¹Ibid.

развојот на неопходните капацитети на партнерите на САД во справувањето со безбедносните ризици.

Во однос на употребата на сила, во овој дел се истакнува дека САД ќе применуваат принципиелен и селективен пристап по однос на ова прашање. Во таа насока се посочува дека употребата на сила секогаш да претставува прв избор, но од друга страна таквиот пристап и не треба сосема да се изостави. Тоа посебно во ситуации кога се загрозени трајните интереси на САД, како: загрозен живот на американските граѓани, загрозена егзистенција и загрозена безбедност на сојузниците. Во однос на посочените ситуации, концептот ја потенцира неопходноста за употреба на воената сила. Наспроти тоа, определбата за неупотреба на воената сила е повеќе присутна во ситуации кога не се директно загрозени американските национални интереси. Конкретно, во такви услови вниманието е насочено пред сè кон мобилизација на сојузниците и партнерите заради споделување на обврските и постигнување долгорочни резултати.

Како и да е, во сите можни ситуации, одлуката за употреба на сила мора да се базира врз јасен мандат и остварливи цели, при што неопходно е обезбедување на ефективност на преземените активности и тоа во согласност со меѓународното право. Притоа, таквите активности мораат да бидат во согласност со глобалните одговорности на САД, како и во согласност со националните ресурси и средства.

Во однос на заканите по безбедноста, се посочува дека заканата од катастрофални терористички напади врз САД е намалена, но дека се уште се присутни одредени терористички закани, посебно во нестабилните региони и во државите во кои отсуствува владеењето на правото. Притоа, актуелните и идните противници на САД не се лоцираат само кон една посебна земја или регион, туку истите имаат траекторија на движење од Јужна Азија преку Африка и Блискиот Исток. Истите вклучуваат глобално ориентирани групи како Ал Каеда и нејзините филијали, како и голем број на регионски групи со екстремистички и терористички предзнак, вклучувајќи ја и опасноста со ИСИЛ. Во тој контекст се истакнува потребата за отфрлање на перцепцијата дека САД и нејзините сојузници се во војна против исламот, главно преку активности во

сферата на промовирањето на правата вистина за драстичната разлика помеѓу нивните и целите на тероритите. Тука, потенцирана е и потребата за дејствување единствено во законски дозволените рамки. Затоа, надвор од областа на активната воена состојба, САД треба да настојуваат и понатаму да реализираат приведување, испрашување и гонење на терористите, но во контекст на законските рамки.

4.3.2. Просперитет

Во рамките на ова поглавје, основниот став е дека американската економија претставува најголема, најотворена и најиновативна економија во светот. Во тој контекст се истакнува дека оддржувањето на лидерската позиција на САД во оваа сфера е детерминирано и од обликувањето на новиот глобален економски поредок. Оттука, наспроти досегашниот успех на американската економија, како сериозен нејзин предизвик за периодот што следи се посочува натпреварот со алтернативните и помалку отворени економски модели. Затоа, соочувањето со ваквиот предизвик, мора да се базира врз еден стратешки пристап во креирањето на новите насоки во економската сфера, како и кон јакнење на американските партнерства и промовирање на инклузивен развој.¹²²

Конкретно, преку сопствената трговска и инвестициска политика, САД ќе влијаат врз обликувањето на глобализациските процеси. Целта е проширување и зајакнување на американската економска и енергетска позиција, како и осигурување на глобалниот трговски систем во согласност со американските интереси и вредности.

Таквиот пристап се базира врз констатацијата дека американската економија претставува мотор за глобалниот економски раст и следствено на тоа, извор на стабилност за меѓународниот систем. Притоа, секако дека таквата позиција на американската економија има директни позитивни импликации и врз нејзиното дипломатско и воено влијание. Силната економија во комбинација со истакнатото присуство на САД во глобалниот финансиски систем, креира поволни можности за унапредување на нивната безбедност.

---

¹²² Ibid. p.15.

Инаку, во насока на обезбедување на економската конкурентност, според овој стратегиски концепт, САД треба да инвестираат во нова основа за воспоставување оддржлив економски развој, кој ќе овозможи и раст на нови работни места и зголемување на приходите. Притоа, тргнувајќи од ставот дека знаењето претставува најзначајна валута на денешната глобална економија, се истакнува потребата за проширување на достапноста на основното и зголемување на прифатливоста на високото образование, со цел обезбедување на иден високо научен и технолошки развој кои освен врз отворањето на нови работни места, позитивно ќе влијаат и врз зацврстувањето на глобалната лидерска позиција и улога на САД.¹²³

Во однос на отвореноста на американската економија, како значаен императив за следниот период се истакнува и потребата за соодветни имиграциски реформи, базирани врз прифатливо и ефективно зајакнување на законот за државјанство. Вниманието треба да биде насочено кон обезбедување услови за квалитетен живот и за соодветна здравствена заштита на сè повеќе Американци.

Во контекст на позитивните трговски и финансиски придобивки и бенефити, силните и добро регулирани економски позиции на САД треба да ги поддржуваат и меѓународните напори за промовирање на финансиската транспарентност на начин кој ќе оневозможи злоупотреба на глобалниот финансиски систем од страна на транснационалните криминални и терористички организации. Тука, од една страна вниманието треба да биде насочено, посебно кон спречување на перењето пари од нелегални активности, додека од друга страна паралелно со тоа, се истакнува и потребата за натамошен континуиран ангажман на САД во рамките на т.н. група Г-20, како и во други форуми во рамките на кои се дискутира и се креираат политики за борба против заканите за интегритетот на глобалниот финансиски систем.

Во однос на унапредувањето на американската енергетска безбедност, основната премиса е дека САД претставуваат најголем субјект во нафтената и индустријата со природен гас. Во тој контекст, стратегискиот концепт истакнува дека енергетското оддржување и унапредување на САД ќе има позитивни

---

¹²³Ibid.p.17.

импликации како врз нејзиниот севкупен раст, така и во обезбедувањето соодветен баланс во поглед на присилното искористување на енергијата од страна на одредени нови индустриски можности и производствени линии. Затоа, освен во национални рамки, САД треба да пружаат поддршка и на транзициските процеси кон т.н. нискојаглеродна економија на нивните партнери и сојузници. Според стратегискиот концепт, увозот во САД е значително намален што директно иницира и намалување на одливот на средства во странство. Таквата ситуација, продуцира намалување на американската ранливост од нарушувањето и ценовните шокови на глобалниот економски и трговски систем.

Во однос на ова прашање, исто така се истакнува дека САД сè уште имаат значаен удел во енергетската безбедност на нивните сојузници, посебно во Европа. На крај, концептот констатира дека наспроти актуелните глобални сеизмички поместувања во поглед на понудата и побарувачката, вниманието на САД треба да биде насочено кон унапредување на глобалниот пристап кон сигурна и достапна енергија, бидејќи тоа е еден од најмоќните наичини за поддршка на социјалниот и економскиот развој, како и кон лоцирање на нови пазари за американската технологија и инвестиции.

4.3.3. Вредности

Во рамките на овој трет дел од стратегискиот безбедносен концепт на САД од 2015 година, се истакнува дека ефикасното лидерство на САД во свет со значајни политички промени, мора да се базира врз почитување на вредностите дома, т.е. во национални рамки, но и врз промовирање на универзалните вредности, надвор од нејзините граници. Тоа, меѓудругото и поради фактот што од Блискиот Исток до Украина, како и од Југоисточна Азија до САД, граѓаните се повеќе се охрабруваат за преземање легитимни иницијативи и барања за поголема слобода и за поголема одговорност на институциите.¹²⁴ Сепак, ваквите нивни иницијативи често продуцираат и спротивна реакција од страна на поддржувачите на дискредитираните авторитарни режими, што резултира со немири и конфликти.

---

¹²⁴Ibid.p.19.

Според стратегискиот концепт-2015 година многу од заканите за националната безбедност на САД во поблиското минато, претставуваат резултат токму на напорите на авторитарните држави за спротивставување на демократските сили и процеси. Како пример се истакнуваат заканите произлезени од руската агресија на Украина, па се до заканите поврзани со ИСИЛ во рамките на сириската граѓанска војна.

Одбраната и заштитата на демократијата и човековите права е поврзана со секој траен национален интерес. Затоа, таквиот пристап овозможува усогласеност со аспирациите на обичните луѓе ширум светот. Сепак тука се истакнува и ставот дека тргнувајќи од сопствената историја, САД се свесни дека во одредени ситуации луѓето се приморани да реализираат сопствени борби за слобода. Во таа насока, концептот ја истакнува потребата за американска поддршка на мирните демократски промени. Притоа, таквиот пристап треба да се базира и врз мобилизирање на широка меѓународна поддршка со цел јакнење и проширување на глобалните норми и вредности поврзани со човековите права. Поддршката особено треба да биде насочена кон активностите на младите, жените, граѓанското општество и новинарите, како двигатели на промените. Тоа, меѓудругото и поради фактот дека ефикасноста на американските заложби и стремежи за човекови права е директно поврзана со потребата за дејствување со широк спектар на сојузници и партнери, поради што се склучуваат коалиции со граѓанското општество, верски лидери, бизнис секторот, други влади и меѓународни организации.

Во тој контекст, според стратегискиот концепт, соодветно внимание и ресурси САД треба да насочат кон помош на земјите кои настојуваат да ги консолидираат нивните демократски процеси. Притоа, фокусот треба да биде кон поддршка на земјите да се приклучат кон вистинските демократски реформи, без разлика дали станува збор за мирно предавање на власта како во примерот со суб-сахарска Африка, движењето за уставна демократија во Тунис, или пак станува збор за отворени судири во оваа сфера, како примерот во Бурма. Во секој случај, неминовни се американскиот поттик и поддршка за спроведување на позитивни реформи.

Исто така, САД треба да продолжат со инсистирањето за почитување на обврските поврзани со човековите права од страна на сите влади ширум светот, потоа, да заземаат јасен став против репресијата каде и да се случи, како и да дејствуваат во насока на спречување, а доколку е потребно и соодветно да одговорат на масовни злосторства на овој план.

Притоа, како најблиски нивни сојузници во реализацијата на посочениот пристап се истакнуваат останатите демократски држави, посебно оние со долга историја и практика на демократските вредности. Во однос на ситуациите кога стратешките интереси на САД иницираат потреба за вклучување на влади кои воопшто или делумно не ги делат американските вредности, предвидено е САД да продолжат со јасен и манифестен дипломатски пристап да говорат за човековите права и за човековото достоинство. Имено, секоја поддршка која САД ќе настојуваат да ја обезбедат, треба да биде избалансирана со свеста за трошоците на репресивната политика, како и со нивните национални безбедносни интереси и демократски вредности.

4.3.4. Меѓународен поредок

Во рамките на последниот дел од актуелниот стратешки концепт на САД, истакнато е дека САД имаат можност, но и обврска да поттикнуваат, обликуваат и каде што е соодветно да креираат правила, норми и институции, кои претставуваат неопходен темел за мирот, безбедноста, просперитетот и заштитата на човековите права во XXI век. Современиот меѓународен систем, во голема мера денес се потпира врз меѓународната правна архитектура, врз економски и политички институции, како и врз партнерствата и сојузите на САД со истомисленички држави.

Посочениот систем со силна американска лидерска улога, во изминатиот период овозможи олеснување на развојот на меѓународната соработка, како и споделување на предизвиците и на одговорноста. Конкретен негов производ, меѓудругото претставува проширувањето на зоната на слободни пазари, намалување на трговските бариери, напредок на планот на почитување на човековото достоинство и благосостојба.

Сепак, од друга страна треба да се има во предвид и фактот дека системот на е совршен. Имено, постојат бројни примери за неуспехот на истиот, посебно во ситуации кога неопходната колективна акција не вродила со потребниот резултат. Тука се истакнуваат потребите за обезбедување на неопходните ресурси, пред сè за ефикасно функционирање на ООН и на другите меѓународни институции, како и потребата за реформи во различни политички и административни области. Сепак, наспроти посоченото, неспорен е фактот дека огромното мнозинство на држави не сакаат да го заменат актуелниот систем. Лидерската улога на САД во истиот, тие ја перцепираат како неопходна за оддржливоста на истиот и за ефикасно справување со широк спектар на предизвици и ризици.

Затоа, според стратегискиот концепт САД треба да продолжат со развојот на оддржливи и прифатливи решенија во сите области, при што приоритетот треба да биде ставен на надворешната политика и на неопходните дипломатски ресурси. Притоа, се истакнува и значењето на мултилатералните договори во насока на регулирање на однесувањето на спротивставените страни во војна, потоа за почитување на човековите права, неширењето на оружјето за масовно уништување и други предизвици кои можат да го загорзат меѓународниот мир и безбедност.

Според стратегискиот концепт, САД треба да продолжат со исполнувањето на нивните обврски во рамките на посочената архитектура, притоа демонстрирајќи дека светската безбедност може и треба да се заштити. Исто така, се истакнува дека САД ќе продолжат со енергичниот ангажман во рамките на ООН и во другите меѓународни институции, со цел модернизација и усовршување на капацитетите за хуманитарна помош и за поддршка на мирот, кои треба да обезбедат заштита, стабилност и поддршка за идните генерации.

Во таа насока, соодветно внимание треба да биде насочено и кон санкционирањето на оние кои ќе дејствуваат против вредностите на меѓународниот поредок. Конкретно, се истакнува дека економските санкции ќе продолжат да претставуваат ефективен инструмент за справување со неодговорните актери чија воена агресија, пролиферација или директно насилство, претставуваат сериозна закана за меѓународните правила и норми,

а со тоа и за меѓународниот мир. Ваквите мултилатерални санкции, секогаш кога е тоа можно САД ќе ги реализираат преку ООН, но доколку е потребно, не се исклучува и можноста за самостојно дејствување. Притоа, санкциите треба да бидат внимателно дизајнирани и прилагодени кон постигнување на јасни цели, со паралелно минимизирање на можностите за било какви ненамерни последици.

Врз основа на сето претходно посочено, несомнено е дека САД применуваат еден широк и сеопфатен пристап кон безбедноста и стабилноста. Како прво, таквиот пристап произлегува од мноштвото идентификувани асиметрични закани како по нивната, така и по глобалната, т.е. меѓународна безбедност. Во контекст на справувањето со современите безбедносни ризици и закани, САД тргнуваат од премисата дека е неопходен пристап за ефикасно справување со истите било каде во светот. Во таквиот пристап, според посочените стратегиски концепти, САД мораат да имаат лидерска улога, но исто така значајно е коалицирањето со сојузниците и партнерите заради обезбедување поголема ефикасност, како и заради постигнување на поголем легитимитет на нивните активности во оваа сфера.

5. БЕЗБЕДНОСЕН КОНЦЕПТ НА НАТО

5.1. Карактеристики на безбедносните концепти на НАТО

Во рамките на овој труд, покрај безбедносните концепти на претходно посочените држави, соодветно внимание е посветено и на истражување на карактеристиките на безбедносниот концепт/и на НАТО¹²⁵ како единствен воен сојуз кој ја надмина Студената војна и успешно се адаптираше кон новото безбедносно опкружување. Во тој контекст, на почетокот од овој дел на трудот, вниманието е насочено кон карактеристиките на првите т.е. безбедносните концепти на НАТО за време на Студената војна, а потоа се анализираат карактеристиките на безбедносните концепти по Студената војна, со посебен акцент на последниот, т.е. новиот безбедносен концепт насловен како: *НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично опкружување*. Целта на ваквиот пристап е да се истражи развојот и трансформацијата на стратегиските определби на НАТО, од почетокот на неговото формирање па се до ден денес.

Конкретно, стратегиските определби на НАТО, можат да се следат преку развојот на стратегиските концепти кои претставуваат официјални документи на Алијансата и како такви ги содржат определбите за долгорочните цели на државите-членки, како и основните безбедносни задачи на НАТО. Имено, концептот вообичаено идентификува неколку аспекти и тоа: клучните проблеми на безбедносното опкружување, специфичностите и елементите на пристапот на Алијансата кон безбедноста и врз таа основа креирање насоки за понатамошна адаптација на воените сили. Од основањето во 1949 год. НАТО има усвоено шест стратегиски концепти од кои четири во периодот на Студената војна, а останатите два потоа. Притоа, сите концепти се усвоени од страна на Северноатлантскиот совет¹²⁶, со исклучок на еден кој е донесен во 1968 год. по повлекувањето на Франција од интегрираната воена структура на НАТО две години порано, т.е. во 1966 година. По овој настан, одговорноста за

---

¹²⁵ НАТО-Северноатлантски сојуз формиран со потпишување на Вашингтонскиот договор од 04.04.1949 год. како резултат на потребата за воспоставување на безбедносен линк помеѓу Европа и Северна Америка.

¹²⁶ Северноатлантскиот совет претставува најважен дел од цивилната структура на НАТО, т.е. политички орган во кој членуваат сите амбасадори-постојани претставници на државите-членки.

сите воени прашања во кои не учествува Франција, префрлена е на Комитетот за воено планирање.

Исто така, карактеристично за НАТО е што во периодот на Студената војна стратегиските концепти се подготвувани од страна на воената структура, а усвојувани од политичките институции и истите претставуваа класифицирани документи. Од друга страна, по Студената војна подготовката на документите се врши од страна на политичките институции/органи кои се советувани од страна на воените институции/органи. Во овој контекст, треба да се истакне дека по усвојувањето на пошироката дефиниција за безбедноста (по Студената војна) од страна на НАТО, се промени и начинот на подготовка на стратегиските концепти, при што во подготовката на истите се употребуваат и процедури на консултации со повеќе актери, како и форми на дијалог и соработка, а на крајот документот е јавен и достапен за пошироката јавност. Од основањето на НАТО до денес можат да се издвојат три периоди на еволуирање на стратегиското размислување во рамките на Алијансата и тоа:

- период на Студената војна;
- непосреден пост/студеновоен период;
- безбедносно опкружување по 11 септември.

5.2. Безбедносни концепти за време на Студената војна

Во периодот на Студената војна, карактеристично за безбедносните концепти на НАТО е тоа што се базираат на пристапите/концептите за одбрана (defence) и одвраќање (deterrence). Во овој период се донесе четири безбедносни концепти кои се придружени од документи кои ги утврдуваат мерките со кои ќе бидат имплементирани концептите, како: Стратегиски насоки; Најефикасен облик на воената сила на НАТО за идниот период; Мерки за имплементација на Стратегискиот концепт и сл.).

Првиот безбедносен концепт на Алијансата е донесен од страна на Северноатлантскиот совет во 1950 година и истиот носи наслов: *Стратегиски концепт за одбрана на Северноатлантската зона (DC 6/1)*.¹²⁷ Посочениот концепт т.е. документ претставува сеопфатен пристап кон одбраната на

---

¹²⁷ Извор: <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>

Алијансата и истиот декларира дека примарна функција на НАТО е да одврати агресија и дека силите на НАТО ќе бидат ангажиарни само доколку првата функција не успее и ако се спроведе напад врз членките. Исто така, со документот се регулира и пропорционалниот удел на членките во заедничката одбрана, така што во предвид се земаат нивните економски, географски и воени капацитети, а се предвидуваат и мерки за соработка за да се овозможи оптимална употреба на силите. Како таков, документот претставува основа за формулирање на Стратегиските насоки за Северноатлантското регионално планирање кои се усвоени од страна на Воениот комитет¹²⁸ во март, 1950 година. Со тоа, стратегијата на НАТО е формулирана во три базични документи со кои:

1. се формулира сеопфатен стратегиски концепт (DC6/1);
2. се одредуваат посебни специфични стратегиски насоки за употреба во одбранбеното планирање (MC14/1);
3. се интегрираат претходните два документи и се конкретизира регионалното планирање (DC13).

Кратко време по донесувањето на првиот стратегиски концепт во јануари 1950 год., инвазијата на Северна врз Јужна Кореја во јуни 1950 год. предизвика директно влијание и врз стратегиското размислување во НАТО. Како резултат на тоа беше иницирана трансформација на НАТО и структурни промени со кои требаше да се одговори на два проблема: ефикасноста на воената структура на НАТО и капацитетот на силите на НАТО. Во таа насока, Северноатлантскиот совет го одобри формирањето на интегрирани воени сили под една единствена централна команда, а потоа го назначи и генерал Д.Ајзенхауер како прв врховен командант на сојузничките сили во Европа. Една година подоцна, т.е. во 1951 год., активирана е и Врховната команда на сојузничките сили во Европа (SHAPE)¹²⁹.

Посочените структурни промени, како и првото проширување со Турција и со Грција се опфатени во нацртот на **Вториот стратегиски концепт** на НАТО, одобрен од Северноатлантскиот совет во декември, 1952 година. Овој

---

¹²⁸ Воениот комитет претставува највисок воен орган на НАТО кој на највисоко ниво ги вклучува началниците на генералштабовите на државите-членки.

¹²⁹SHAPE-Supreme Headquarters Allied Powers Europe

стратегиски концепт е насловен како: Стратегиски концепт за одбрана на северноатлантскиот простор и истиот освен што ги инкорпорира посочените измени и новости, многу не се разликува од претходниот и во основа ги задржува основните принципи на НАТО. Притоа, покрај новиот стратегиски концепт, усвоени се и нови стратегиски насоки кои потврдуваат дека стратегиската цел на НАТО е да се: *обезбеди одбраната на НАТО-просторот и да се уништи волјата и капацитетите на Советскиот сојуз и неговите сателити да водат војна, со спроведување воздушна офанзива и паралелно на тоа спроведување воздушни, копнени и поморски операции.*¹³⁰

Во посочениот период, отворени се уште две значајни прашања. Првото, насочено кон распоредувањето на НАТО што поблиску до железната завеса, што било решено со приемот на Сојузна Република Германија во НАТО во 1955 година. Второто прашање било поврзано со нуклеарната политика и на иницијативата на САД, вклучувањето на нуклеарното оружје како поткрепа на воената моќ на НАТО.

Третиот стратегиски концепт на НАТО претставува резултат на работата на Групата за нов пристап, формирана во 1953 година со цел да го истражи интегрирањето на нуклеарната политика во стратегискиот концепт на Алијансата. Како резултат на работата на оваа група, Воениот комитет на НАТО го усвои документот насловен како: *Најефикасните облици на воените сили на НАТО за наредните пет години*, кој потоа е одобрен и од Северноатлантскиот совет. Овој документ претставува прв официјален документ на НАТО во кој експлицитно се третира употребата на нуклеарното оружје и ја воведува стратегијата за масовно одвраќање. Сеопфатниот стратегиски концепт за одбрана на просторот на НАТО е донесен во 1957 година заедно со мерките за имплементација на стратегискиот концепт. Овој стратегиски концепт претставува прв документ во кој се застапува масовното одвраќање како нова стратегија на НАТО. Во овој период, настаните поврзани со кризата за Суецкиот канал и интервенцијата на СССР во Унгарија во 1965 година го отворија прашањето за проблемите и заканите кои се случуваат надвор од оперативната зона на Алијансата. Исто така, само неколку

---

¹³⁰Извор: <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>

месеци пред узвојувањето на стратегискиот концепт, донесен е Извештајот за невоената соработка во рамките на НАТО.¹³¹ Посочениот извештај е значаен од причина што со него за прв пат по потпишувањето на Вашингтонскиот договор, се утврдува дека НАТО треба да ја зајакне својата политичка улога и во таа насока истиот предлага неколку инструменти како мирољубиво решавање на споровите помеѓу членките, економска соработка, научна и техничка соработка и сл..

Четвртиот стратегиски концепт на НАТО е донесен по развојот на Берлинската криза и нејзината ескалација со поставувањето на Берлинскиот ѕид, а потоа и со ескалацијата на Кубанската ракетна криза во 1962 година. Во овој период расте скептичноста и дилемата околу ефикасноста на употребата на нуклеарната политика и заложбата на САД како единствена нуклеарна сила да реагира при закана врз европските партнери. Во овој период, САД се инволвирани во Виетнам, а Франција се повлекува од интегрираната воена структура на НАТО во 1966 година. Четвртиот стратегиски концепт на НАТО е усвоен од страна на Комитетот за воено планирање и официјално е претставен во 1968 година. Документот е насловен: *Сеопфатен стратегиски концепт за одбрана на просторот на НАТО*. Клучни аспекти на овој концепт се флексибилноста и ескалацијата, додека во Документот се предвидуваат три вида воен одговор во случај на воена агресија врз НАТО:

- директна одбрана (да се порази агресорот на она ниво што го одбрал да војува);
- постепена ескалација (серија од можни чекори за да се порази агресорот со постепено зголемување на закана за употреба на нуклеарно оружје);
- општ нуклеарен одговор (како крајно решение).¹³²

Четвртиот стратегиски концепт и мерките за имплементација на истиот, во основа беа третираны како доволно флексибилни документи, така што останаа да важат се до крајот на Студената војна.

---

¹³¹ Нацрт-документот е подготвен од министрите за надворешни работи на Канада, Италија и Норвешка и истиот е усвоен во екот на Суецката криза.

¹³²Извор: <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>

5.3. Безбедносни концепти во пост-студеновоен период

Петтиот стратешки концепт на НАТО е усвоен непосредно по завршувањето на Студената војна, т.е. во 1991 година во Рим. Во таа насока, тој ги детерминира и ги насочува политиката и развојот на силите на Алијансата во контекст на новонастанатото безбедносно опкружување. Притоа, за разлика од претходно посочените, овој стратешки концепт бил достапен за пошироката јавност. Карактеристично за концептот е тоа што ја реafirмира клучната функција на Алијансата- одбраната на сојузниците од агресија (чл.5 од Вашингтонскиот договор), но укажува и на потребата да се зајакне и да се прошири безбедноста во Европа во целина и тоа преку партнерство и соработка. Со овој концепт се редуцира употребата на нуклеарните сили на минимално ниво кое ќе биде доволно за зачувување на мирот и безбедноста.

Документот констатира дека новите ризици со кои се соочува НАТО се повеќестрани и покомлексни и потврдува дека интегрираната командна структура и заедничката одбрана и понатаму претставуваа основа за безбедноста на членките. Намерата е да се овозможи навремено присуство, кризен менаџмент и сили за брза реакција. Тие треба да овозможат одмерена, флексибилна и навремена реакција во кризни ситуации. Новиот стратешки концепт од ноември, 1991 година, произлезе од поширокото дефинирање на безбедноста и во рамките на НАТО, како и од преминот од справување со закани кон справување со ризици. Тој ги дефинира и основните безбедносни задачи:

- да се создаде неопходна основа за стабилно безбедносно опкружување во Европа;
- да служи како што е одредено во чл.4 на Северноатлантскиот договор, како трансатлантски форум за консултации помеѓу сојузниците за сите прашања кои се од витален интерес;
- да одврати и да одбрани од секоја закана од агресија врз територијата на која било членка на НАТО (поврзано со чл.5 и 6);

-да го одржи стратегискиот баланс во Европа.¹³³

Шестиот стратегиски концепт на НАТО е усвоен на 50-десет годишнината од неговото формирање, т.е. во 1999 година во Вашингтон. На некој начин тој претставува ревидирана верзија на претходниот стратегиски концепт од 1991 година. Во таа насока, основните безбедносни задачи на НАТО останаа исти со тоа што првите три беа преименувани, а четвртата е ревидирана:

- безбедност;
- консултации;
- одбрана и одвраќање;
- за да се зајакне безбедноста и стабилноста во евроатлантската зона: кризен менаџмент врз основа на консензус и од случај до случај и партнерство, соработка и дијалог во Евроатлантската зона.¹³⁴

Стратегискиот концепт кој НАТО го усвои на Самиот во Вашингтон во 1999 година, претставува пресек на можностите и активностите на сојузниците. Меѓу другото, се констатира дека резултат на тоа, во делот кој го опишува променливото стратегиско опкружување, се констатира дека НАТО постојано се приспособува за да ја зајакне својата способност и да придонесе кон мирот и безбедноста и тоа преку:

- воведување внатрешни реформи, кои вклучуваат нова командна структура, вклучувајќи и концепт на комбинирани здружени воени сили; сили за брзо распоредување за полн ранг на мисии, кои би ги реализирала Алијансата и градење европски безбедносен и одбранбен идентитет;
- јакнење на соработката со ООН, ОБСЕ и ЕУ кои претставуваат заемно подржувачки меѓународни организации на полето на мирот и безбедноста;
- препознавање на примарната одговорност на Советот за безбедносот на ООН за одржување на меѓународниот мир и безбедност;

---

¹³³ Извор: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm

¹³⁴ Извор: <http://www.nato.int/docu/Review/2005/Combating-Terrorism/Update-Strategic-Concept/EN/index.htm>

- соработка со ОБСЕ како најинклузивна безбедносна организација и особено активна во делот на кооперативната безбедност; превентивната дипломатија и човековите права со механизмите на превенцијата и менаџирањето на конфликти и постконфликтна рехабилитација;
- развивањето на Заедничка надворешна и безбедносна политика на ЕУ и формулирањето на заедничката одбранбена политика преку Петербуршките задачи¹³⁵ кои упатуваат на поблиска соработка меѓу двете организации;
- развој на европски безбедносен и одбранбен идентитет во рамките на НАТО.¹³⁶

Конкретно, како основни безбедносни ризици и закани со кои ќе се справува НАТО во периодот што следи, со овој, шести стратегиски концепт се дефинирани следните:

- воените и невоените ризици кои се повеќенасочни и како такви тешко можат да бидат предвидени. Во оваа група ризици како последица на нестабилноста и несигурноста, на рабовите на Алијансата можат да се јават регионални кризи. Сериозните економски, социјални и политички проблеми, под влијание на етничките и религиозните нетрпеливости, територијалните спорови, неуспешните реформи, непочитувањето на човековите права и распаѓањето на некои држави, може да води кон локални и кон регионални кризи. Според стратегискиот концепт, ваквите кризи можат да влијаат и да се прелеат и во државите-членки, предизвикувајќи несигурност.
- Како сериозна закана за безбедноста и стабилноста на членките се наведува постоењето на моќни нуклеарни сили надвор од Алијансата.
- Ширењето на нуклеарното, биолошкото и хемиското оружје (НХБ) и средствата за нивно пренесување е исто така закана за стабилноста и безбедноста на членките на НАТО. Оваа закана се сфаќа како сериозна и покрај воведувањето на механизми за неширење на нуклеарното,

¹³⁵ Петербуршките задачи се усвоени во Петербург (во близина на Бон) во 1992 год. и истите опфаќаат: хуманитарни и спасувачки задачи, чување на мирот, задачи на силите во кризен менаџмент, вклучувајќи го и миротворството. Подетално на: www.http.eu.org

¹³⁶Извор: <http://www.nato.int/docu/Review/2005/Combating-Terrorism/Update-Strategic-Concept/EN/index.htm>

хемиското и биолошкото оружје. Напредната технологија која овозможува создавање и производство на оружје за масовно уништување станува се подостапна, додека откривањето и превенцијата на нелегалната трговија со вакви материјали е отежната. Опасноста е и во тоа што ова оружје може да стане достапно и за недржавните актери.

- Достапноста на високата технологија за производство на оружје, исто така, може да создаде и поголеми можности за набавка на софистицирана воена технологија и зголемување на офанзивните и дефанзивните воздушни, копнени и поморски системи, ракетни системи и друга напредна технологија.

- Ризици од пошироко значење, вклучувајќи терористички акти, саботажи и организиран криминал, како и оневозможување на витални ресурси, како и неконтролирано движење како последица на вооружени конфликти.¹³⁷

5.4. Безбедносни концепти по 11-ти Септември, 2001 година

Несомнено е дека од последниот стратешки концепт во 1999 година, членките на НАТО се соочуваат со нови предизвици од кои терористичките напади од 11 Септември предизвикаа сериозни промени на воената структура и на способностите на Алијансата за соочување со новите задачи, меѓу кои и мисијата предводена од ООН во Авганистан-ИСАФ. Притоа, покрај тоа што предложи со промените, НАТО продолжи и кон пролабочување и проширување со соработката и развивање партнерство со институции и држави чии приоритети и интереси се совпаѓаат со тие на Алијансата.

Самитот на НАТО одржан во Прага во 2002 година иницираше нов процес на трансформација и нова визија за улогата на НАТО кој продолжи да функционира во ново безбедносно опкружување. Според улогата што ја одигра овој самит, истиот е наречен Самит за трансформација на НАТО. Конкретно со одлуките од Самитот, предвидени се следните промени:

- Продолжување на политиката на проширување и прием на нови членки;

---

¹³⁷ibid.

- Воведување нови способности/капацитети преки формирање на НАТО сили за одговор (NATO Response Force-NFR) и одобрување на Прашките обврски за способности;
- Трансформација на воена структура;
- Воспоставување нови партнерски односи.¹³⁸

Исто така, на самитот во Прага се реализираше и најголемото проширување на НАТО со седум нови членки: Бугарија, Естонија, Латвија, Литванија, Романија, Словачка и Словенија.

Во контекст на новото безбедносно опкружување, во 2006 година, НАТО ги донесе и *Сеопфатните политички насоки* со кои се утврдува рамката и приоритетите за сите аспекти на сојузничките капацитети, областите на планирање и процесот на разузнавање за наредната декада. Анализирајќи го моменталното и евентуалните промени во безбедносното опкружување во овој документ се утврдува видот на операциите кои НАТО треба да биде способен да ги води, а кои што се во согласност со актуелниот стратегиски концепт.

На самитот во Келн-Стразбург, одржан во април 2009 година (на 60-годишнината од формирањето на Алијансата), инициран е процес на формулирање нов стратегиски концепт. Покрај тоа, главни теми на овој самит беа и: изборот на нов генерален секретар, мисијата на НАТО во Авганистан, враќањето на Франција во воената структура и одбележувањето на посочениот јубилеј).

Во однос на потребата за донесување на нов стратегиски концепт, на Самитот беше усвоена и посебна декларација според која ваквиот процес неминовно треба да се состои од три фази: фаза на рефлексивност во која ќе се одржат четири тематски семинари; фаза на консултации со сојузниците; и фаза на подготвување нацрт-текст и финална преговарачка фаза.

Во **првата фаза** на рефлексивност и сумирање планирана да се одвива преку четири семинари, во изминатиот период одржани се дебати во Луксембург (октомври, 2009 год.), Словенија (ноември, 2009 год.), Норвешка (2010 год.) и Прага (2010 год.). На посочените дебати, анализирани се основните задачи и

¹³⁸ Извор: <http://www.nato.int/docu/comm/2002/0211-prague/>

функции на НАТО, односно значењето на колективната одбрана и одвраќањето во услови на актуелното безбедносно опкружување, потоа анализирана е и улогата на НАТО како дел од мрежата на безбедносни актери кои придонесуваат кон глобалниот цивилен и воен кризен менаџмент, потоа улогата на НАТО во градењето безбедност во евроатлантската зона-вклучувајќи го проширувањето и партнерството, и на крај, последниот четврти семинар се однесувал на силите и капацитетите, вклучувајќи го и одбранбеното планирање и трансформацијата, како и опремувањето во услови на финансиски предизвици.

Во однос на **втората фаза**, т.е. фазата на консултации, експертската група одржа средби со претставници на владите на сојузниците, во одредени случаи и со претставници на парламентарни комисии за да ги дискутираат заклучоците и препораките од претходните активности. Во оваа фаза, вклучени се и соборот во Прага кој се однесува на асиметричните закани, како и дискусиите во Москва со претставници на Русија.

По завршувањето на фазата на рефлексija, препораките за новиот стратески концепт на НАТО беа презентирани во мај 2010 година во Брисел. Притоа, документот кој ги содржи препораките е перцепиран како основа за новиот концепт кој требало да се усвои на следниот самит на НАТО во ноември, 2010 година. Новиот стратески концепт познат како – **НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање**, формулира модел на НАТО со кој ќе се оправда политичката и воената улога на Алијансата, границите/рамките во кои ќе функционира, методите и средствата за дејствување, како и функциите на НАТО. Генерално, концептот е составен од два дела, од кои првиот претставува збир на заклучоците, а вториот дел е анализа на клучните прашања поврзани со функционирањето на Алијансата.

Во *првиот дел*, опфатени се генерални заклучоци во однос на пет клучни прашања поврзани со иднината на Алијансата:

- Нови опасности и нови решенија, во кои што констатирани се мотивите и причините за формирање на Алијансата во 1949 год. и нејзиното успешно функционирање во периодот на Студената војна. Сепак, се констатира дека успехот во минатото не може да претставува

единствена гаранција за успешно функционирање и во иднина. Во наредниот период, Алијансата ќе биде изложена на нови тестови во однос на новите ризици и опасности, на потребата од ефикасни комплексни и сеопфатни воени операции, потребата да биде ефикасно организирана во услови кога е неопходно да се реагира итно, да се биде приспособлив на новите услови, но и на ограничените ресурси. Според тоа, алијансата мора да ги ревидира своите мисии, процедури и планови и да понуди нов поглед и решение на безбедносните проблеми.

- Второто прашање се однесува на наследството од успешното функционирање, во однос на кое експертите издвојуваат одредени позитивни заклучоци, пред сè во однос на функционирањето на чл.4 и на чл.5 од Вашингтонскиот договор. Консултациите во однос на различни проблеми поврзани со територијалниот интегритет, политичката независност или безбедноста на членките во согласност со чл.4, а потоа и приврзаноста кон принципот на колективна одбрана од чл.5, додека напад на една држава е напад врз сите, обезбедија кохезија во рамките на Алијансата во однос на надворешните закани. Крајот на Студената војна и конфликтите во поранешна Југославија, а потоа и настаните во Авганистан претставуваат драстично поместување на улогата на Алијансата од традиционална колективна одбрана кон воено менаџирање на кризите надвор од територијата на Алијансата. Оттука, новата улога на Алијансата води кон потреба од трансформација на воените капацитети, соодветен пристап и развивање партнерство, практикување сеопфатни безбедносни консултации и поефикасна структура на Алијансата.
- Трајните основи на Алијансата, го претставуваат третото прашање кое упатува на соодветни заклучоци и констатации. Имено, повикувајќи се на улогата и препораките што ги има Хармеловиот извештај од 1967 година и Извештајот на експертите од 2010 година, во рамките на овој дел се потврдуваат двете клучни функции на Алијансата: *прво*, да ги одржи силата и солидарноста со кои може да се одврати агресија и *второ*, долгорочно да овозможи стабилно политичко опкружување. Од тука, произлегуваат неколку основни столбови за новиот стратегиски: централната улога на НАТО е со употреба на политички и воени

средства да ги заштити слободата и безбедноста на сите членки; во Алијансата е вградена трансатлантската врска со која САД и Европа се меѓусебно трајно поврзани; безбедноста на Алијансата е неделива и напад на една е напад на сите; Комбинираните воени сили на Алијансата треба да се подготвени да ја одвратат секоја агресија кон нив, како и да ја обезбедат политичката независност и територијалниот интегритет на Алијансата.

НАТО кон 2020 година е четвртиот дел во кој се наведени области кои се идентификувани како клучни точки преку кои НАТО треба да ја дефинира својата идна улога. Обие области се однесуваат на:

- Реафирмирање на основната заложба на НАТО-чл.5 од Вашингтонскиот договор, колективната одбрана;
- Заштита од нековенционални закани (оружје за масовно уништување), терористички напади (хакерски напади и напади на критични линии за снабдување) со што покрај чл.5, ќе се насочи и кон активности надвор од зоната на НАТО;
- Воспоставување насоки врз чијашто основа НАТО ќе се ангажира надвор од зоната на членките;
- Создавање услови за успешно завршување на мисијата во Авганистан, а со тоа и разрешување на прашањето на кохезија помеѓу сојузниците, потребата од единствена команда, ефикасно планирање, јавна дипломатија, сеопфатен цивилно-воен пристап, распоредливост на сили и тн.;
- Консултации да се превенираат и да се менаџираат кризи преку максимално искористување на можностите според чл.4 од Договорот за споделување на информации, размена на погледи и одбегнување недоразбирања;
- Нова ера на партнерство, која подразбира да се поттикне партнерството со клучните партнери и да се продлабочат релациите со новите партнери;
- Воведување и потпирање врз сеопфатен пристап кога станува збор за комплексни проблеми во кои е неопходно да се

комбинираат цивилната и воената компонента, но и други организации;

- Соработка со Русија преку Советот НАТО-Русија, но и поконкретно дефинирање на новите односи со Русија во однос на прашања од заеднички интерес;
  - Одржување на политиката на отворена врата, преку потенцирање на важноста на критериумите наспроти политичките желби за членство;
  - Воспоставување нови капацитети преку воена трансформација и реформи. Според тоа, новиот концепт ги дефинира новите одбранбени приоритети кои ќе овозможат соодветни одбранбени способности како: одбрана на територијата на сојузниците, реализирање мисии надвор од територијата на НАТО со што ќе се придонесе кон побезбедно меѓународно опкружување, како и соодветен одговор на непредвидливи ситуации кога е потребно;
  - Дефинирање политика кон нуклеарното вооружување во однос на неширење на нуклеарното оружје и во однос на намалување на нуклеарните капацитети;
  - Дефинирање на улогата на ракетна одбрана и поставување на оваа политика како потреба која ќе ја дефинираат сојузниците;
  - Одговор на предизвиците од напади врз компјутерските системи;
  - Спроведување административни и други реформи.¹³⁹
- *Петтиот дел* ги содржи визиите за НАТО во периодот од 2010 до 2020 година и целите кои алијансата треба да ги оствари. Нејзината улога од Студената војна за одбрана и одвраќање треба да се приспособи на новите услови и да овозможи: 1) безбедност за сите свои членки и 2) динамично ангажирање и надвор од областа покриена со Договорот за да ги минимизира заканите. Сепак, се констатира дека во основа на идното функционирање на НАТО, треба да бидат неговите базични принципи.

---

¹³⁹ НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање. Документот е достапен на: www.nato.int/strategic_concept/expertsreport.pdf

Вториот дел од документот НАТО 2020: Уверлива безбедност-динамично ангажирање, се состои од пет делови и заклучни констатации:

- безбедносно опкружување;
- клучни задачи;
- партнерство;
- политички и организациски прашања;
- сили и капацитети на Алијансата;
- заклучоци.

Прашањето за **безбедносното опкружување** и начинот на кој се перцепираат новите опасности и ризици во суштина има значајно влијание во однос на дефинирањето на идната улога на алијансата. Во таа смисла, клучна констатација е дека опасностите од периодот на формирањето на Алијансата во 1949 година, до денес во голема мера не се перцепираат како доминантни, но затоа безбедносните ризици од и по 11 Септември, придонесуваат за многу покомплексно безбедносно опкружување. Во овој дел се идентификуваат факторите кои придонесуваат кон несигурност и се предизвикани од:

- ширење на нуклеарното и на другото одружје за масовно уништување;
- намерите на меѓународните терористички групи;
- влијанието на регионалниот, националниот, етничкиот и религиозниот ривалитет;
- чувствителноста и ранливоста на информатичките системи;
- натпревар за ресурси како нафта и други стратегиски ресурси;
- демографските промени и ширењето на сиромаштијата, гладта, нелегалните миграции и заразните болести;
- деградација на животната средина и климатските промени.

Според наведените фактори, може да се заклучи дека перцепцијата на закраните и опасностите за членките, за разлика од педесеттите години од XX век, е различна и во нив доминираат, пред сè невоените/неконвенционалните закани. Заради тоа, улогата на Алијансата во новиот стратегиски концепт треба да се формулира не како статична туку како проактивна и динамична. Сепак, кога станува збор за воено-политички сојуз и неговите капацитети во однос на

неконвенционални закани, поголем е скептицизмот отколку оптимизмот, како и дали успешно може да одговори на овие предизвици.

Инаку, во однос на новото безбедносно опкружување, се истакнува дека НАТО треба да има четири клучни задачи:

- 1) прво, да ја одржи способноста да одврати и да ги одбрани членките од секоја закана со агресија, при што треба доследно да го реafirмира чл.5 од Договорот, но исто така треба да препознае дека се соочува со нови, неконвенционални закани кои се јавуваат во и надвор од евроатлантскиот регион;
- 2) второ, НАТО треба да придонесува кон безбедноста на поширокиот евроатлантски регион преку широка соработка со партнерите;
- 3) трета клучна задача на НАТО е да претставува трансатлантски мост за безбедносни консултации и кризен менаџмент за сите прашања кои ги поврзуваат сојузниците;
- 4) четврта задача на НАТО е да го зголеми и да го зајакне партнерството односно да претставува ефикасна институција за управување со безбедноста.¹⁴⁰

Партнерството на НАТО со други држави и организации е перцепирано како една од виталните функции која ќе и овозможи на Алијансата успешно да ги презентира своите интереси и цели, но и да овозможи поефикасна координација во справувањето со приоритетите. Во оваа насока се препорачува зајакнување на улогата на Партнерството за мир (ПЗМ) и на Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС), како форуми за дијалог и соработка; дефинирање и зајакнување на партнерството со ЕУ, особено од аспект на промените кои ги донесе Лисабонскиот договор (2009 год.) во однос на воените капацитети и командната структура на ЕУ; зајакнување на релацијата НАТО-ООН, пред сè во однос на соработката и поддршката од страна на НАТО на активностите на ООН, со подобрување на нивните институционални односи, координацијата или со барање од ООН за вклучување на НАТО во активности при сериозни прекршувања на човековите права, хуманитарни кризи и др.;

---

¹⁴⁰ НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање. Документот е достапен на: www.nato.int/strategic_concept/expertsreport.pdf

потоа, зајакнување на соработката со ОБСЕ, особено на планот на т.н. мека безбедност (*soft security*), но и на планот на намалување на конвенционалното оружје и мерките за градење доверба; партнерство со Русија, со Грузија и со Украина, со Медитеранот и со Средниот Исток, воспоставување оперативни партнерства кои се надвор од евроатлантската зона, вклучувајќи ги и Африканската унија, Организацијата на американските држави, Советот за соработка во Заливот, Шангајската организација за соработка и Договорот за организацијата за колективна безбедност. Според тоа, партнерството може да претставува една од виталните задачи, а нејзиното упешно реализирање да ја поткрепи и натамошната виталност на Алијансата.

Политичките и организациските прашања, исто така се перцепирани како суштински приоритети на НАТО, пред сè како резултат на неколку фактори:

- *прво*, Алијансата е и бројно и географски зголемена;
- *второ*, во изминатиот период т.е. особено последната деценија, таа се ангажира и надвор од територијата на членките; и
- *трето*, истата создаде партнерства кои се надвор од евроатлантскиот регион.¹⁴¹

Во тој контекст, НАТО треба да се справи со повеќе проблеми поврзани со ангажманот во Авганистан, со насоките за мисиите надвор од границите на НАТО, неопходните административни реформи, поефикасната процедура за донесување одлуки, политиката на отворена врата, улогата во однос на контролата на конвенционалното оружје. Според тоа, се истакнува дека потребно е да се овозможи НАТО силите да функционираат под единствен систем на командување, намалување на националните ограничувања на силите на сојузниците, воспоставување сеопфатен цивилно-воен пристап во спроведувањето на задачите.

Во однос на насоките на мисиите, се препорачува Северноатлантскиот совет да ги има во предвид обемот и видот на опасноста за членките на Алијансата; способноста и волјата на сојузниците да обезбедат средства за успешна акција; влијанието врз другите мисии на НАТО, домашната и

---

¹⁴¹Ibid.

меѓународната поддршка; усогласувањето со меѓународното право, но и последиците од неангажирањето.

Прашањето за административните реформи произлегува како резултат на постојаните процеси на проширување на Алијансата, но и од новите ангажмани, кои покажаа дека е потребна поефикасна внатрешна реформа. Од тука, новиот стратегиски концепт ги идентификува реформските приоритети (во однос на Секретаријатот, финансиските правила, намалувањето на финансиските трошоци, намалувањето на бројот на комитети и агенции).

Политиката на отворена врата, односно политиката на проширување на НАТО, претставуваше една од функциите на Алијансата која како резултат на зголемувањето на бројот на членките (од 12 во 1949 год. до 29 во 2015 год.), обезбеди продолжена виталност и функционалност на Алијансата. За разлика од проширувањето во периодот на Студената војна, подоцнешните проширувања се базираа на политиката за проширување од 1995 година, а потоа и врз Акциониот план за членство (МАП) усвоен на Самитот во Вашингтон во 1999 година, во рамките на кој се наведени соодветни области на критериуми за членство (политичка и економска, воено-одбранбена, ресурси, безбедност и правна област). По претпоследното проширување во 2009 година и особено по конфликтот во Грузија, политиката на проширување кон Исток и позициите на Русија кон овој процес, генерално ја доведоа Алијансата во позиција на преиспитување и уште повеќе ги потенцираа разликите по ова прашање. Во тој контекст, иако генерално се промовира политика на отворена врата, сепак проширувањето кон Исток ќе претставува едно од најконтроверзните прашања за Алијансата. Затоа е можен евентуален застој во политиката на проширување кој би се компензирал со многу подинамична политика на партнерство и сеопфатен пристап во реализирањето на мисиите.

Во однос на **силите и способностите** на НАТО, се тргнува од фактот дека процесот на приспособување на силите и способностите во постстуденовоениот период започнува со *Насоките за силите на НАТО* кои произлегоа од Стратегискиот концепт од Самитот во Вашингтон (1999 год.), кои потоа се дополнети со *Иницијативата за одбранбените способности* со која

се дефинирани потребите на НАТО силите: мобилност и расподерливост; одржливост и логистика; ефикасно ангажирање; способност за опстојување и интероперативна комуникација. Со одлуките на Самитот во Рига (2006 год.), усвоени се и Сеопфатените политички насоки со кои се предвидува 40% (подоцна и 50%) од вооружените сили на сојузниците да бидат способни за распоредување од кои 8% (подоцна (10%) да бидат способни за трајно распоредување. Сепак, ваквата одредба предизвика поделеност и разлики помеѓу сојузниците. Тие директно соочувајќи се со економските предизвици и финансиската криза, уште повеќе го продлабочија јазот во однос на одвојувањата за одбраната и зголемувањето на воените способности. Само шест од сите членки на НАТО го достигнуваат просекот за издвојување на 2% од бруто националниот производ за финансирање на одбраната. Според тоа, една од суштинските задачи на НАТО е воспоставувањето на флексибилни, распоредливи, поврзани и одржливи воени сили со кои ќе може да се реализираат комплексен ранг на мисии, кои во исто време ќе бидат базирани на разумни трошоци. Оттука, вниманието на НАТО во наредниот период треба да биде насочено кон развој на способности за реализација на четири вида поврзани мисии и тоа: 1) да одврати, да спречи и да одбрани од секој вид агресија за да ја обезбеди политичката независност и територијалниот интегритет на секоја држава-членка на НАТО во согласност со чл.5; 2) да соработува со партнерите и со цивилните институции за да ја заштити зоната на НАТО од широк спектар неконвенционални безбедносни закани; 3) да распореди и да одржува експедициски способности за воени операции надвор од зоната на НАТО во услови кога е потребно да се спречи напад на територијата или да се заштитат правата и виталните интереси на Алијансата; 4) да овозможи одржување мирољубиво меѓународно безбедносно опкружување преку интероперативност, воен и полициски тренинг, воена асистенција и соработка со клучни држави. Според комплексноста на овие задачи, новиот стратегиски концепт треба да одговори на следните потреби:

- да го реafirмира чл.5 за колективната одбрана и да вклучи одржување на основните вештини и капацитети;

- да се зајакне распоредливоста и одржливоста на силите заради ефикасно и брзо распоредување, вклучувајќи и формирање агенција со надлежности за реализирање на оваа цел;
- да се прошири улогата на НАТО силите за одговор кои ќе овозможат да реализираат и чл.5 и не-член 5 операции;
- да се искористат предностите од способностите за реализирање на чл.5 и на експедициските мисии;
- искористување на C-4ISR¹⁴² способностите како инструмент за поврзување на националните во НАТО сили кои ќе претставуваат интероперативна и кохезивна целина;
- зајакнување на способностите на Силите за специјални операции, вклучувајќи и зајакнување на улогата на НАТО седиштето за специјални операции;
- да се зајакне Сојузничката команда за трансформации преку посилен мандат, поголем авторитет и повеќе ресурси;
- да се трансформира образованието и тренингот во рамките на НАТО со искористување на програмите и потенцијалите на партнерските држави.¹⁴³

Според посоченото, произлегува дека НАТО треба значително да ги подобри своите способности и капацитети за да одговори на поставените задачи и мисии. Во тој контекст, се идентификувани неколку конкретни активности кои треба да овозможат:

- формирање сили кои ќе се вистинска мултинационална формација со единствена команда и контрола, независна логистика и интегрирана цивилно-воена компонента;
- зголемување на заедничкото финансирање и интероперативноста за C-4ISR, односно за команда, контрола, комуникации, компјутери, разузнавање, набљудување и препознавање;
- заеднички пристап кон логистиката;

¹⁴²C-4ISR-Command, Control, communications, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance.

¹⁴³ NATO 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање. Документот е достапен на: www.nato.int/strategic_concept/expertsreport.pdf

- развивање и координација на националните специјализации и специјални експертизи;¹⁴⁴
- развивање на ЕУ/НАТО агенција за одбранбени способности;
- употреба на заеднички фондови за одредени распоредувања вклучително и за годишните вежби на НСО;
- дополнително преиспитување на командната структура на НАТО заради намалување на трошоците и зголемување на флексибилноста и распоредливоста.

Развивањето на **сеопфатен пристап** произлегува од фактот што НАТО се соочува со комплексни конфликтни ситуации и со предизвици во постконфликтните фази кои предизвикаа дури и посериозни последици (искуствата од Иран и Авганистан) во начинот на ангажирање и исполнување на мисиите и во Сеопфатните политички насоки од 2006 година. Оттука, НАТО ќе пристапи кон кохерентна и сеопфатна примена на различни инструменти со кои располага Алијансата за да се постигне целосен ефект и ќе ги исполни очекуваните цели. Сеопфатниот пристап всушност треба да овозможи ефикасно функционирање и соработка на цивилно-воените аспекти и компоненти тогаш кога НАТО е во клучна улога, но и тогаш кога соработува со други меѓународни организации. Искуствата од досегашната примена на сеопфатниот пристап покажуваат дека НАТО многу повеќе треба да ги подобри можностите за цивилно-воена соработка. Во таа насока, предложени се следните елементи:

- НАТО на сите нивоа да се подготви за учество во интегрирани цивилно-воени мисии, што подразбира и формирање оддел за цивилно планирање кој ќе ги одржува контактите, ќе разменува информации и ќе се ангажира во заедничко планирање со партнерите;
- Со клучните институции како: ООН, ЕУ, ОБСЕ и со други регионални и НВО институции да воспостави меморандуми за разбирање врз основа на соодветниот развој на настаните;
- При процесот на планирање на одбраната во НАТО, да се идентификуваат цивилните капацитети на НАТО или од други

---

¹⁴⁴ Терминот специјални експертизи или niche capabilities се опфатени со Прашките способности, Prague Capabilities Commitment (PCC).

организации кои ќе бидат распоредени со силите во услови на непосредна постконфликтна операција за стабилизација; да се побара од членките да идентификуваат капацитети од цивилни експерти со искуство во комплексни операции кои би биле на располагање за брзо распоредување доколку тој капацитет не го обезбедуваат партнерските држави, воедно за овие цивилни резервисти да се обезбеди соодветен тренинг во рамките на НАТО;

- НАТО треба да обезбеди континуирана поддршка и помош на потенцијалните партнери за да ја зајакне нивната способност да одвратат и да одговорат на кризни ситуации, преку соодветен тренинг, материјална помош, но и во раното предупредување и превенцијата.¹⁴⁵

Нуклеарно вооружување и контрола на оружјето.Согледувајќи ја улогата на нуклеарното оружје во современите меѓународни односи и потребата од намалување на опасноста која произлегува од нуклеарниот потенцијал, сè поочигледна е потребата НАТО да ја ревидира својата нуклеарна политика и стратегија за одвраќање. Основните насоки во однос на ова прашање се:

- Во услови во кои нуклеарното оружје сè уште постои, НАТО во согласност со безбедносното опкружување на минимално ниво да продолжи да одржува безбедни и соодветни нуклеарни сили. Секоја промена на оваа политика, вклучително и во однос на географското распоредување на нуклеарните капацитети на НАТО во Европа, треба да се направат во согласност со членките на Алијансата;
- НАТО треба да воспостави редовен дијалог со Русија во однос на перцепциите, концептите, доктрините и транспарентноста поврзани со нуклеарната проблематика, но и да формира специјална консултативна група која ќе го информира и ќе го координира интерниот НАТО дијалог по ова прашање.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање. Документот е достапен на: www.nato.int/strategic_concept/expertsreport.pdf

¹⁴⁶ На 5 април, 2009 година во Прага, САД и Русија потпишаа Нов СТАРТ договор за намалување на стратегиското вооружување кој по неговата ратификација ќе го замени претходниот т.н. Московски договор кој беше склучен од страна на претходната администрација на САД во 2002 година, како и СТАРТ 1 од 1994 година. Двата претходни договори важеа до 2009 година. Подетално во: SIPRI YEARbook 2009: Armaments, Disarmament and International Security, достапно и на: <http://www.disarmament.un.org/>

6. БЕЗБЕДНОСЕН КОНЦЕПТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

6.1. Нормативно регулирање на воено-безбедносната сфера во Р. Македонија

Во поновата историја на Р. Македонија (започнувајќи од 1991 год.), нормативното регулирање на воено-безбедносната сфера започнува по спроведениот референдум за независност на 08.09.1991 год. и донесувањето на Уставот на 17.11.1991 год.. Имено, по спроведениот референдум во 1991 год., Р. Македонија конечно е дефинирана како суверена, самостојна, демократска и социјална држава со што практично е отворен и процесот за уредување и решавање на сите државни функции, во кои секако спаѓаат и одбраната, безбедноста и заштитата на земјата. Сепак, тука треба да се истакне дека изградбата и воспоставувањето на автономен и конзистентен систем за безбедност, одбрана и заштита на една земја претставува сложен и долгорочен процес кој неминовно бара соодветно знаење, време, средства, како и прифатлив амбиент и ресурси. Од тој аспект, во периодот на осамостојувањето од поранешната Југословенска федерација, наспроти ограничените и скромни ресурси и неповолното безбедносно опкружување, Р. Македонија се определи за изградба на соодветен одбранбено-заштитен систем кој ќе ја гарантира нужната сигурност на граѓаните и кој истовремено согласно меѓународните околности, нема никого да иритира или загрозува.

Во таа насока, може да се истакне дека по спроведениот референдум, како прва и основна задача се постави изработката на Устав на Р. Македонија, базиран врз граѓанскиот концепт на општеството и врз современите европски стандарди. Уставот е изработен и прогласен на 17 ноември 1991 година и со истиот покрај останатите прашања (основни слободи и права на човекот и граѓанинот, организацијата на државната власт, локалната самоуправа и сл.), регулирани се и прашањата за безбедноста и одбраната, воената состојба и вонредните околности. Во тој контекст, уставните одредби за суверенитетот и територијата на државата како неделиви, неоттуѓиви и непреносливи компоненти, претставуваат и основни претпоставки за организирање на безбедноста и одбраната на Р. Македонија, кои конкретно се регулирани во глава VII од Уставот.

Имено, како што е посочено и во образложението на Уставот, во овој дел консеквентно се изнесува до крај концептот за одбрана на Р.Македонија како суверена држава.¹⁴⁷ Конкретно, започнувајќи од чл.122 се истакнува дека задолжени за заштита на територијалниот интегритет и независноста на Р.Македонија се нејзините вооружени сили и дека одбраната на државата се регулира со закон кој се донесува со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број на пратеници.¹⁴⁸ Членот 123, истакнува дека никој нема право да признае окупација на Р.Македонија или на некој нејзин дел, додека со следните членови 124 и 125 се регулирани прашањата за воената и вонредната состојба. Во тој контекст, може да се истакне дека воената состојба настапува кога претстои непосредна воена опасност од напад врз државата, или пак кога истата е нападната или и е објавена војна. Притоа, воена состојба прогласува Собранието со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници по предлог на претседателот на Републиката, Владата или најмалку 30 пратеници. Ако Собранието не може да се состане, одлука за прогласување на воена состојба донесува претседателот на Републиката и истата му ја поднесува на потврдување на Собранието, штом тоа ќе биде во можност да се состане.

Во контекст на проширениот концепт за безбедност (поимањето на безбедноста и надвор од воената сфера), членот 125 од Уставот на Р.Македонија кој го регулира прашањето за прогласувањето вонредна состојба. Имено, според овој член, предвидено е вонредната состојба да биде прогласена во услови на големи природни непогоди или епидемии. Притоа, постоењето на ваква состојба на дел или на целата територија на државата го утврдува Собранието со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници и истата има важност најмногу 30 дена. Ако Собранието не е во можност да се состане, тогаш важи истата процедура како и кај воената состојба.

Согласно чл.122 од Уставот, на 01.06.2001 год, на сила стапи Законот за одбрана на Р.Македонија, со што дополнително и поконцизно е регулирана

---

¹⁴⁷ Извор: <http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspх>

¹⁴⁸ Ibid.

оваа сфера од номративен аспект.¹⁴⁹ Имено, според овој Закон, одбраната на државата се организира како систем за одбрана на независноста и територијалниот интегритет на Републиката. Притоа, неа ја остваруваат граѓаните, органите на државната власт вооружените сили (Армија на Р.Македонија).¹⁵⁰ Покрај посочените субјекти, определени задачи во областа на одбраната, можат да извршуваат и трговските друштва, јавните претпријатија, установите и службите и единиците на локалната самоуправа и на градот Скопје. Сепак, нивниот ангажман е предвиден во точно утврдени ситуации, заради избегнување на можноста за евентуална злоупотреба на нивните ресурси. Според Законот, а во контекст на уставните определби, одбраната на Републиката може да се остварува и преку соработка со колективните системи за безбедност и одбрана во кои Македонија пристапила.

Во однос на правата и должностите на граѓаните во одбраната (глава II од Законот), може да се истакне дека тие опфаќаат: 1) извршување воена обврска; 2) извршување работна обврска; и 3) извршување материјална обврска. Воената обврска на граѓаните се состои од обврска за доброволно служење во резервниот состав во Армијата на Р.Македонија во времетраење од три месеци и на оваа обврска подлежат сите граѓани ма возраст од 18 до 55 години живот.¹⁵¹ Работната обврска е регулирана со чл. 13 од Законот, според кој должност за извршување на оваа обврска имаат сите работноспособни граѓани на возраст од 18 до 65 години за мажи, односно 60 години живот за жени. Оваа обврска е предвидена да се остварува само во воена состојба и од неа се ослободени: бремени жени, мајки, односно самохрани родители и старатели кои имаат или се грижат за дете до седум години, односно две и повеќе деца до десет години, како и граѓани кои се здравствено неспособни за работа. Материјалната обврска е регулирана со чл.14 од овој Закон, при што се истакнува дека за потребите на Армијата во воена и вонредна состојба, како и при изведување навешбовни активности во мир, граѓаните, трговските друштва, јавните претпријатија, установите и службите се должни на Министерството за одбрана (по негово барање) да му даваат на користење: возила, машини, земјиште, објекти, како и други материјални средства, запрежен и товарен

¹⁴⁹ Службен весник на Р.Македонија, бр.42, 01.06.2001.

¹⁵⁰ Закон за одбрана на Р.Македонија. чл.1, Службен весник на Р.Македонија, бр.42, 01.06.2001.

¹⁵¹ Ibid, чл.3-7.

добиток. Притоа, со истиот член е регулирано дека за користењето на средствата и добитокот на давачите им припаѓа надоместок за нивно користење, како и надоместок за нивно оштетување или уништување.

Надлежностите на органите на државната власт се регулирани во глава III од Законот. Во тој контекст, раководењето со одбраната во Р.Македонија го остваруваат Собранието, Претседателот, Владата и Министерот кој раководи со Министерството за одбрана. Надлежностите на Собранието се утврдени во чл.17 од Законот. Според овој член, Собранието ги има следните надлежности:

- врши надзор врз остварувањето на актите на Владата во одбраната и ја следи подготвеноста за одбрана на Републиката;
- утврдува постоење на непосредна воена опасност од напад врз Републиката;
- прогласува настанување и престанување на воена состојба;
- одлучува за висината на средствата за потребите на одбраната;
- донесува буџет на Републиката за воена состојба;
- донесува одлука за стапување во членство и за истапување на Републиката од членство од колективните системи за безбедност и одбрана;
- ратификува меѓународни договори кои се однесуваат на влегување, поминување или престојување на странски вооружени сили на територијата на Републиката заради вежбовни активности, обука и учество во мировни или хуманитарни операции, како и за учество во тие активности и операции на единиците на Армијата на Републиката во странство;
- донесува национална концепција за безбедност и одбрана на Републиката;
- прогласува ден на Армијата и
- донесува заклучоци и резолуции во врска со остварувањето на системот на одбраната, плановите за развој на одбраната, опременоста и борбената готовност на Армијата.¹⁵²

---

¹⁵²Ibid,чл.17

Надлежностите на претседателот на Републиката како врховен командант на АРМ, регулирани се со чл.18 од Законот. Во тој контекст, можат да се посочат следните надлежности:

- донесува стратегија за одбрана на Републиката;
- донесува план за одбрана на Републиката;
- ги пропишува мерките на приправиост и наредува нивно спроведување;
- пропишува организација и формација на Армијата;
- донесува документи за употреба на Армијата и наредува нејзина употреба;
- дава согласност на документите за развој на Армијата;
- ги определува мерките за зголемување на борбената готовност на Армијата и наредува нивно спроведување;
- наредува мобилизација на Армијата;
- го пропишува командувањето во Армијата;
- донесува прописи што се однесуваат на борбената готовност,
- поставува старешини на формациски места генерали и унапредува и разрешува генерали и
- поставува и отповикува воени претставници на Републиката во странство.¹⁵³

Според чл.19 од Законот, Владата на Р.Македонија ги има следните надлежности во остварувањето на одбраната:

- предлага висина на средства за потребите на одбраната;
- предлага буџет на Републиката за воена состојба;
- дава мислење за Стратегијата за одбрана на Републиката;
- го утврдува предлогот на планот за одбрана на Републиката;
- одлучува за влегување и излегување на вооружени сили на странски држави внатре и надвор од територијата на Републиката, престој и преминување во врска со нивното учество во вежби и вежбовни активности, мировни и хуманитарни операции како и во примената на правото на индивидуална или колективна самоодбрана, во согласност со ратификувани меѓународни договори;

---

¹⁵³bid,чл.18

- одлучува за примање и давање воено-техничка помош со други држави;
- одлучува за воведување работна обврска;
- наредува употреба на полицијата во воена состојба како поддршка на Армијата;
- одлучува за вежбовни активности на органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, трговските друштва, јавните претпријатија, установи и служби;
- донесува уредби за: спроведување на мерките на приправност; обезбедување резерви за потребите на одбраната во случај на воена состојба; планирање на одбраната; обучување за одбрана; критериуми за распоредување и приоритет при распоредувањето на граѓаните во одбраната; критериуми за опремување на органите на државната власт за работа во воена состојба; уредување на територијата за потребите на одбраната; организација и функционирање на врските за раководење; противелектронско обезбедување; начинот на користење на податоците и информациите што се пренесуваат и обработуваат со комуникациско информацискиот систем во областа на одбраната и
- донесува одлуки за: методологија за спроведување на подготовките за одбрана; формирање центар за обука за одбрана и определување на објектите и зоните од значење за одбраната и зоните во кои се ограничува слободата на движењето, престојот или населувањето.¹⁵⁴

Според чл.20 од Законот, Министерството за одбрана ги има следните надлежности во остварувањето на одбраната:

- подготвува стратегија за одбрана на Републиката;
- врши процена на можните воени и други опасности со кои се загрозува суверенитетот, самостојноста и територијалниот интегритет на Републиката;
- го организира и подготвува системот на одбраната и предлага мерки за негов развој и усовршување;
- подготвува план за одбрана на Републиката;

---

¹⁵⁴Ibid, чл.19

- го организира пренесувањето на наредбата за спроведување на мерките на приправност и го следи нивното спроведување;
- го организира и спроведува планирањето на одбраната;
- ги планира потребите на одбраната и изработува финансиски планови и програми за потребите на одбраната;
- ги распоредува финансиските средства за одбраната во согласност со Буџетот на Републиката;
- врши ревизија на реализацијата на финансиските средства распоредени за потребите на Армијата;
- планира резерви за потребите на одбраната во случај на воена состојба;
- планира и организира материјално обезбедување за потребите на одбраната;
- организира и спроведува здравствена заштита за потребите на одбраната;
- предлага организација и формација на Армијата;
- врши пополнување на Армијата;
- организира и спроведува мобилизација на Армијата;
- врши контрола и оценување на борбениот готовност на Армијата;
- донесува годишен план за вежбовни активности на Армијата;
- донесува годишен план за школување и стручно оспособување и усовршување на лицата на служба во Армијата и вработените во Министерството, како и извадок од развојниот план за обучување;
- врши стручни и управни работи во врска со изградбата на воени и други објекти од значење за одбраната и изградбата на инвестициони објекти за потребите на Армијата;
- организира и спроведува вежбовни активности со органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, трговските друштва, јавните претпријатија, установи и служби;
- врши опремување на органите на власт за работа во воена состојба;
- планира и организира уредување на територијата за потребите на одбраната;
- организира и спроведува обука за одбрана;
- организира функционирање на Центарот за обука за одбраната;

- организира и спроведува информирање на јавноста.¹⁵⁵

Исто така, во воена состојба, Министерството за одбрана врши штабни и други работи за потребите на претседателот на Републиката.

Врз основа на сето претходно посочено, може да се констатира дека воено-безбедносната сфера во Р.Македонија е соодветено регулирана од нормативен аспект. Во тој контекст, особено значајни се Уставот на Р.Македонија и Законот за одбрана (со измените и дополнувањата), бидејќи прецизно ги утврдуваат основните начела, целите и национални интереси, како и главните субјекти и нивните надлежности во остварувањето на безбедноста и одбраната во Р.Македонија. Од тука, истите можат да се перцепираат како основна и суштинска рамка за креирањето на прифатлив и современ национално-безбедносен концепт на Р.Македонија.

6.2.Национална концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија

Како што претходно веќе беше истакнато, Националната концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија е усвоена од страна на Собранието на 11.06.2003 година. Од аспект на нејзината содржина, може да се посочи дека истата претставува документ кој што ги синтетизира националните (уставни) интереси и определби на Р.Македонија со конкретните цели, можности и ресурси на државата во сферата на националната безбедност и одбраната. Конкретно, концепцијата како основен документ на Р.Македонија во областа на безбедноста и одбраната, е заснована врз проценката за меѓународното опкружување и положбата на Р.Македонија, загрозувањата по нејзината безбедност и врз таа основа усогласените цели и насоки за водење на националната безбедносна политика. Во тој контекст, националната концепција е составена од четири главни делови и тоа: 1) интереси на Р.Македонија; 2) безбедносно опкружување; 3) политика на национална безбедност и 4) одбрана. Секој од посочените главни делови содржи соодветни поглавја и подточки кои се во функција на обезбедување едно сеопфатно и прагматично објаснување на карактеристиките на четирите главни делови. Како такви, можат да се посочат следните:

- I. Интереси – траен интерес, витални интереси, важни интереси;
- II. Безбедносно опкружување – меѓународното опкружување и положбата на Р.Македонија, безбедносни можности, и безбедносни ризици и опасности;
- III. Политика на национална безбедност – цели и насоки за водење на политиката на национална безбедност; области и инструменти за остварување на политиката на национална безбедност; надворешна политика, економска политика, одбранбена политика, политика на внатрешна безбедност, политика на заштита на животната средина;
- IV. Одбрана – основи и насоки за развој на одбраната на Р.Македонија.¹⁵⁶

Врз основа на посочените компоненти, може да се констатира дека Националната концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија, промовира еден сеопфатен (проширен и продлабочен) пристап кон регулирањето на безбедноста и одбраната во државата. Таквиот пристап е особено карактеристичен за вториот и третиот дел од концепцијата во рамките на кои како значајни за безбедноста и одбраната покрај останатите компоненти се посочуваат и: меѓународното и регионалното опкружување, потоа, надворешната, економската и политиката за заштита на животната средина.

Во делот што следи, поконкретно се анализирани карактеристиките на сите четири делови на Националната концепција за безбедност и одбрана.

6.2.1.Интереси на Р.Македонија

Интересите на Р.Македонија во рамките на Националната концепција за безбедност и одбрана, произлегуваат од највисоките темелни вредности утврдени со Уставот, а кои во основа се однесуваат на:

- основните слободи и права на човекот и граѓанинот, слободното изразување на националната припадност, демократијата, владеењето на правото и почитувањето на општоприфатените меѓународни норми;

---

¹⁵⁶ Национална концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија, текст усвоен на седница на Собранието на Р.Македонија на 11.06.2003 година,стр.1.

- интегрирањето и правичната застапеност на граѓаните кои припаѓаат на сите заедници во органите на државната власт и другите јавни институции на сите нивоа;
- заштита на сопственоста, слободата на пазарот и претприемништвото, хуманизмот, социјалната правда и солидарноста;
- гарантирањето, унапредувањето и развојот на локалната самоуправа;
- заштитата и унапредувањето на животната средина.¹⁵⁷

Врз основа на претходно посоченото, произлегува дека Националната концепција за безбедност и одбрана своите корени ги има во националните вредности и од нив произлезените интереси на државата, вклучувајќи го почитувањето на Уставот и законите, рамноправноста на сите граѓани без оглед на нивната етничка припадност, владеењето на правото, пазарната економија, социјалната правда, меѓународното право и меѓународните договори и спогодби.

Од тука, *траен интерес* на Р.Македонија претставува зачувувањето и унапредувањето на нејзиниот државен идентитет со слободно изразување на етничкиот идентитет на сите граѓани на државата, како и заштита на нејзината независност и територијален интегритет.

Како *витални интереси* со кои се унапредува безбедносната состојба и со кои се создаваат услови за подобар живот на граѓаните и за функционирање на државата и општеството, во концепцијата се утврдени следните:

- заштита и унапредување на мирот и безбедноста, животот, здравјето, имотот и личната безбедност на граѓаните;
- развој на мултиетничко општество засновано врз меѓусебна доверба, заеднички напори и стремеж на сите етнички заедници за стабилност и сестран напредок на државата;
- економски развој заснован врз принципите на пазарната економија, приватната сопственост, постојаното унапредување на животниот стандард и квалитетот на животот, како и заштита на виталната инфраструктура и ресурси на државата;

---

¹⁵⁷Ibid, стр.3

- заштита и унапредување на демократските основи на правната држава-политички плурализам, парламентарна демократија, поделба на власта и демократски и фер избори, владеење на правото, доследно почитување на човековите права и слободи, континуирано одржување и унапредување на вкупната внатрешна безбедност на општеството и државата;
- политичко-одбранбена интеграција во НАТО, политичка, економска и безбедносна интеграција во Европската унија, како и во другите системи за колективна безбедност.¹⁵⁸

Во контекст на посочените витални интереси, може да се истакне дека во изминатиот 12-годишен период откако е донесена Националната концепција за безбедност и одбрана, Р.Македонија презема континуирани активности и мерки за нивно целосно реализирање. Притоа, во посочениот период особено актуелни се активностите во поглед на развојот и унапредувањето на меѓусебната доверба пред се со етнички предзнак помеѓу македонската и албанската етничка заедница. Тука, главен инструмент кон кој што беше, а и сеуште е насочено вниманието е целосната имплементација на Охридскиот рамковен договор (потпишан на 13.08.2001 год.).

Покрај посочените, како важни интереси за Р.Македонија кои претставуваат неопходни предуслови за креирање и остварување на трајниот и на виталните интереси на Р.Македонија, Националната концепција за безбедност и одбрана ги посочува:

- изградба и развој на сите форми на соработка со соседите, а во интерес на мирот, безбедноста и развојот на Р.Македонија и нејзините соседи;
- сопствен придонес за зачувување и унапредување на мирот и стабилноста во Југоисточна Европа (ЈИЕ) заради зајакнување на зоната на демократија, безбедност и просперитет на сите земји во регионот;
- учество во изградбата на мирот и стабилноста во регионот, Европа и светот, како и превенција и изградба на инструменти за рано предупредување на тензиите и кризите, со цел-навремено и ефикасно решавање по мирен пат;

---

¹⁵⁸ Ibid, стр.4

- зачувување и напредок на меѓународниот поредок заснован врз праведност, взаемно почитување на меѓународниот поредок втемелен врз меѓународното право, како и политичка и економска рамноправност на државите;
- обезбедување на услови и унапредување на внатрешно-политичката стабилност и можности заради еднакво право на учество кое во себе треба да содржи и општоприфатен консензус во врска со прашањата од траен, витален и важен интерес на земјата;
- создавање на услови за унапредување на безбедносната култура;
- изградба на праведна, социјална држава со еднакви можности за сите граѓани без оглед на нивната полова, расна, верска, политичка, социјална, културна и друга припадност;
- создавање на услови за изградба на општество со комуникации и односи со кои ќе се развиваат заедничките вредности и култура на живеењето, особено кај младата генерација, во духот на толеранцијата, негување на демократските вредности и почитување на личниот интегритет, втемелени во европската демократска традиција, без оглед на етничката, верска или друга припадност;
- зачувување и заштита на животната средина во државата во соработка со поширокото опкружување.¹⁵⁹

Во однос на сите претходно посочени интереси, значајно е да се истакне дека Концепцијата предвидува и се залага Р.македонија истите да ги остварува со доследно почитување на човековите права и слободи, демократските принципи и почитување на меѓународното право, што од своја страна треба да овозможи решавање на споровите по мирен пат, унапредување на мирот и стабилноста и јакнење на угледот на државата во демократскиот свет. Од тука, во контекст на реализацијата на националните интереси низ призмата на Националната концепција за безбедност и одбрана, Р.Македонија ќе води безбедносна политика и ќе го усоврши безбедносниот систем во насока истиот да биде способен, ефикасен и кредибилен да одговори на безбедносните предизвици во XXI век, потоа, ефикасно да решава внатрешни кризи, како и да помогне во решавањето на кризите во регионот и пошироко.

---

¹⁵⁹Ibid, стр.4

6.2.2. Безбедносно опкружување на Р.Македонија

Вториот дел од Националната концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија е посветен на нејзиното безбедносно опкружување. Притоа, во рамките на овој дел, забележителен е еден сеопфатен пристап во контекст на безбедносното опкружување со оглед на фактот дека истото се анализира низ призмата на: меѓународното опкружување, регионалното опкружување (Југоисточна Европа), безбедносните можности и безбедносните ризици и опасности.

Во однос на **меѓународното опкружување**, главното внимание на Националната концепција за безбедност и одбрана е насочено кон анализа на предизвиците од процесот на глобализацијата, кон процесот на развој на европската безбедност и кон улогата на ЕУ, НАТО. ООН и ОБСЕ во новото безбедносно опкружување. Во таа насока, во рамките на концепцијата се истакнува дека денес светот го карактеризираат брзи и динамични промени кои со себе носат нови и често непредвидливи ризици и опасности по безбедноста на државите. Поради тоа, наспроти опасноста од класична воена закана која на подолг рок не е очекувана, се повеќе се зголемува разновидноста, интензитетот и просторот на делување на невоените закани. Според концепцијата, дел од причините за таквата состојба произлегуваат од трендот на глобализацијата која покрај предностите, продуцираше и соодветни закани, предизвикани пред сè од продлабочувањето на јазот помеѓу богатите и сиромашните држави, како и од интернационализацијата од одредени опасности, меѓу кои како најекстремни се истакнуваат меѓународниот тероризам и организираниот криминал. Покрај нив, во експанзија се и илегалната миграција и илегалната трговија со дрога, оружје, луѓе и стратегиски материјали. Исто така, во новото, современо опкружување е зголемена и опасноста од употреба на оружје за масовно уништување.

Конкретно за постстуденовоениот период, од безбедносен аспект карактеристично е и тоа што со распаѓањето на земјите од поранешниот социјалистички блок, се појавија држави и региони во кои се присутни социјални деструкции и нестабилни демократски структури и институции. Како такви, пред сè можат да се посочат: екстремниот национализам, етничките,

расните и други ксенофобии и предрасуди кои често се манифестираат до крајни граници на омраза и употреба на насилство, а што како последица продуцира разрушена инфраструктура и многу човечки жртви. Од денешен аспект, во контекст на актуелното европско опкружување, може да се констатира дека европското тло не е целосно имуно на ваквите облици на насилство. Конкретен пример за тоа претставуваат актуелните настани во Украина, како и настаните во Грузија од 2008 година.

Како резултат на претходно посочените карактеристики на меѓународното опкружување, во концепцијата е посочено дека безбедносната состојба динамичен и адаптивен развој на државите на новите состојби на соработка, т.е. на предизвикот да се најдат себе си во новиот поредок, при што меѓународната заедница и нејзините институции понекогаш се соочуваат со определени воени и невоени ризици и опасности.

Во однос на процесот на изградба и развој на европската безбедност, концепцијата истакнува дека неговата главна карактеристика е оформувањето на безбедносна средина заснована врз кооперативни односи и взамено координирани активности од областа на безбедноста, одржувањето на стабилноста, превенцијата и решавањето на кризи, политичката, економската и другите области, изразени и насочени најмногу преку водечката улога на НАТО во креирањето на безбедносната политика и отворената врата за негово проширување.¹⁶⁰

Тука треба да се напомене дека, таквиот пристап на НАТО е комплементарен со развојот на европскиот безбедносен и одбранбен идентитет и одбранбена политика. На овој процес соодветна поддршка дава и ОБСЕ (Организација за безбедност и соработка во Европа) чија работа е најмногу фокусирана во областа на човековите и малцинските права, развојот на демократијата и владеењето на правото. Сепак, најшироката рамка за однесувањето на државите во нивните меѓународни релации и соработка заснована врз меѓународното право и понатаму ја овозможува ООН (Организацијата на обединетите нации) со соодветна зајакната улога и подобри механизми и инструменти за дејствување.

---

¹⁶⁰Ibid, стр.5

Во однос на положбата и позициите на Р.Македонија во посочениот процес, според концепцијата државата треба да продложи со активна поддршка на развојот на истиот (во рамките на НАТО тоа го прави преку Партнерството за мир (ПзМ) и Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАПС), додека во ОБСЕ и ООН во кои Р.Македонија е полноправен член преку нивните соодветни механизми и инструменти).

Во однос на регионалното опкружување, концепцијата посочува дека Југоисточна Европа и покрај напредокот на безбедносната состојба и натаму претставува регион каде што сè уште постојат закани по безбедноста, чии корени се во политичкиот екстремизам, екстремниот национализам, верската и расната нетрпеливост, што заедно со постоењето на слаби државни институции и непостоење на владеење на правото (во одредени ситуации) и со транснационалните опасности, претставуваат основа за висок степен на ризици и опасности по Р.Македонија, земјите во регионот и Европа.¹⁶¹ Исто така, како посебна закана и извор на нестабилност е детектирано присуството на огромни количини илегално оружје, состојба од која што не е имуна ниту Р.Македонија.

Според концепцијата, Р.Македонија е во мошне специфична положба од географско-безбедносен аспект. Имено, таа е лоцирана во централниот дел на Југоисточна Европа и претставува природна и географска крстосница меѓу Европа, Азија и Африка, што секако е од големо значење за нејзиниот развој. Сепак од безбедносен аспект, таа е и една од крстосниците на главните патишта на тероризмот, илегалната миграција, илегалната трговија со дрога, оружје и луѓе од Азија и Африка кон Западна Европа. Од денешен аспект, може да се констатира дека во текот на цела 2014 година, Р.Македонија особено беше соочена со илегалната миграција на луѓе од Азија и Африка, кои државната територија ја користеа за транзит кон западно-европските држави. Инаку, наспроти сите напори за заштита на границата и елиминирање на овие закани, концепцијата истакнува дека Р.Македонија не може самостојно потполно ефикасно да ги елиминира без помош и соработка со своите соседи и меѓународната заедница.

---

¹⁶¹Ibid, стр.6

Конкретно во концепцијата се посочува дека Р.Македонија припаѓа на помалите европски држави со лимитирани ресурси и недостиг на одредени енергенци и други стратегиски материјали. Сепак, наспроти таквата состојба, државата перманентно создава безбедносно опкружување и услови за модерно цивилно општество, како и за трансформација и развој на економијата, притоа водејќи сметка за социјалната димензија и заштитата и унапредувањето на животната средина.¹⁶²

Во такви услови, основите на напредокот и развојот на Р.Македонија, концепцијата трајно ги согледува во нејзините граѓани и нивната решеност за изградба на демократско општество и држава, надолното со потенцијалот на високообразованите граѓани и високото ниво на квалификувана и стручна работна сила.

Сосема на крај, а врз основа на презентираниите карактеристики на меѓународното и регионалното опкружување, концепцијата потенцира дека Р.Македонија е свесна дека новото опкружување нуди многу можности, но и многу нови предизвици, ризици и опасности. Токму затоа, новите предизвици, ризици и опасности бараат нови одговори, кои наспроти индивидуалните напори на Р.Македонија, се единствено можни во соработка и со помош на сите земји од регионот, Европа и светот.

Врз основа на претходно посочените карактеристики на меѓународното и регионалното опкружување, како **безбедносни можности** на Р.Македонија, концепцијата ги посочува:

- активна партиципација во ширењето на мирот и стабилноста во функција на зголемување на општата безбедност во регионот и Европа, со перманентно зголемување на можностите и капацитетите за превенција и справување со кризи;
- вклучување во сите меѓународни, глобални, политички, економски, социјални и други текови, предводени од меѓународните институции и организации;

---

¹⁶²Ibid, стр.7

- целосна партиципација и интеграција во Евроатлантските безбедносни структури, во функција на ширење на стабилноста и безбедноста, изразена преку процесите и активностите за подготовка за членство во НАТО и ЕУ, но и со континуирана и тесна соработка и со ОБСЕ и ООН;
- перманентно унапредување и развој на добрососедските односи и регионалната соработка во функција на подобрување на безбедносната состојба и опкружување, како и политичка и економска стабилност и напредок;
- доизградување и унапредување на демократските основи на државата, врз основа на почитувањето на основните слободи и права на човекот и граѓанинот;
- достигнување на правична и соодветна застапеност на сите етнички заедници во органите на државната власт и јавната администрација на сите нивоа, посебно и во безбедносните структури;
- доизградување на јавната администрација, како сервис на граѓаните, со висока професионалност, политичка неутралност, компетентност и ефикасност;
- создавање на услови за функционирање на пазарната економија, социјално и еколошки ориентирана, како и унапредување на условите за живот и работа на граѓаните;
- унапредување на научно, техничко-технолошката, информатичката и инфраструктурната основа на државата;
- создавање на услови за користење на економските и други сопствени ресурси и можности во функција на безбедноста и одбраната.¹⁶³

6.2.3. Безбедносни ризици и опасности

Во однос на **безбедносните ризици и опасности**, концепцијата поаѓа од перцепцијата дека иако на долг рок не постои опасност од конвенционална војна во Европа, распаѓањето на биполарниот свет, рецидивите и последиците од распаѓањето на одделни поранешни социјалистички држави, како и негативните последици од глобализацијата, анционалната, верската, големодржавната и територијалната конфронтација-претставуваат

---

¹⁶³Ibid, стр.8

потенцијални и реални ризици и опасности кои можат да доведат до кризи и конфликти. Во таа насока, како ризици и опасности по безбедноста на Р.Македонија се детектирани следните:

- можни манифестации на екстреман национализам, расна и верска нетрпеливост;
- облиците и активностите поврзани со меѓународниот тероризам, организираниот криминал, нелегалната миграција, нелегалната трговија со дрога, оружје, луѓе, стратегиските и материјалите за двојна употреба, како и последиците од употребата на средства за масовно уништување;
- поседување на големи количини илегално оружје;
- транзициони проблеми, како: корупцијата, урбаниот тероризам, тешкиот криминал, вклучувајќи: уцени, рекетирања, убиства и напади врз сопственоста на граѓаните, економскиот криминал, даночната евазија, недоизграденоста на институциите на демократскиот систем, проблемите во функционирањето на судството, социјалните проблеми и невработеноста;
- активностите на странските специјални служби насочени кон влошување на безбедносната состојба, а со тоа и забавување на демократските и интегративните процеси, особено на оние кон НАТО и ЕУ;
- последиците од судир на интереси за користење на изворите и патиштата на стратегиските енергенци, како и попречување и блокирање на нивниот увоз во Р.Македонија;
- елементарните и други непогоди, техничко-технолошките катастрофи, заразните заболувања на луѓето и животните предизвикани од домашни и/или надворешни чинители;
- компјутерскиот криминал, пиратството и злоупотребата на информатичката технологија, посебно во делот на личните податоци на граѓаните, деловната, службената и државната тајна;
- деградација и уништување на животната средина.¹⁶⁴

Од презентираниите безбедносни ризици и опасности, може да се констатира дека Националната концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија, промовира еден сеопфатен и проширен пристап кон

---

¹⁶⁴ibid,стр.10

безбедноста. Потврда за тоа претставува фактот што освен воените ризици и опасности манифестирани пред се преку евентуален екстреман национализам, расна и верска нетрпеливост, како и преку можните активностите поврзани со меѓународниот тероризам, организираниот криминал, значајно внимание во концепцијата е посветено и на невоените ризици и опасности, како транзиционите проблеми, последиците од судир на интереси за користење на изворите и патиштата на стратегиските енергенци, елементарните и други непогоди, техничко-технолошките катастрофи, заразните заболувања на луѓето и животните, компјутерскиот криминал и деградација и уништување на животната средина. Со ваквиот пристап, Р.Македонија директно и конкретно се доближува до национално-безбедносните концепти на современите држави.

6.2.4. Политика на национална безбедност

Третиот дел од Националната концепција за безбедност и одбрана ја чини политиката на националната безбедност. Во таа насока, политиката на национална безбедност претставува сложен и меѓузависен збир на мерки, активности, планови и програми, кои ги презема Р.Македонија заради заштита, одржување и унапредување на безбедноста на државата и нејзините граѓани. Притоа, ваквите активности се преземаат во согласност со расположливите ресурси и со активна соработка со меѓународната заедница. Тука, треба да се напомене дека политиката на национална безбедност промовира еден широк пристап кон безбедноста што произлегува од фактот дека истата во себе системски ги има инкорпорирано: политичката, економската, одбранбената, внатрешно безбедносната, социјалната, еколошката и други области.

Конципирана на тој начин, основната и долгорочна цел на политиката на национална безбедност е да ја заштити, одржува и унапредува безбедносната состојба на државата, создавајќи амбиент за остварување на националните интереси на Р.Македонија. Во насока на остварување на посочената цел, политика на национална безбедност ги идентификува следните мерки и активности:

- одржување и унапредување на ефикасноста и објективноста на средствата и методите за собирање на податоци и информации од значење за безбедноста; квалитетна и континуирана експертска анализа

на безбедносното опкружување заради активно учество во неговото креирање и превенција на ризиците и опасностите;

- одржување и унапредување на соодветни безбедносни капацитети и способности за превенција, минимизирање и елиминирање на безбедносните ризици и опасности, како и за разрешување на конфликтните и кризни ситуации;
- одржување и унапредување на нивото на подготвеност на органите на државната власт и усогласување на прописите, правилата и процедурите за навремена координација, менаџмент, како и заради ефикасен, навремен и соодветен одговор на безбедносните ризици и опасности;
- континуирана едукација на експерти кои со својата компетентност ќе придонесат за поефикасно остварување на политиката на национална безбедност;
- развој на граничната служба која ефикасно ќе ја контролира границата и граничната зона надвор од легалните гранични премини, ќе ги спречува сите видови на нелегална трговија, ќе изгради капацитети и единствени процедури за соработка и взаемна помош со соседите, регионот и меѓународната заедница. Граничната служба треба да обезбеди и постојано унапредување на односите на доверба и взаемна соработка со локалното население, како и да води сметка за застапеноста на етничките заедници во цвојот состав;
- насочување на системот на безбедност кон постигнување на интероперабилност со други, слични системи во демократските држави во Европа.¹⁶⁵

Во однос на насоките на политиката на национална безбедност во Р.Македонија, во концепцијата се издеференцирани следните:

- активно и реално вклучување во меѓународните напори за креирање и подобрување на мирот и безбедноста, имајќи во предвид дека безбедноста е неделива и не зависи само од една држава;
- суверено право на самоодбрана и гарантирање на својата безбедност со право на сопствено одлучување за приклучување кон сојуз/и;

---

¹⁶⁵Ibid,стр.11

- право на неприфаќање на одделни обврски и договори за кои ќе се процени дека можат да ја загрозат безбедноста на Р.Македонија и/или негативно да влијаат врз безбедноста на други држави;
- компатибилност на националната безбедност во согласност со уставните и законските решенија, како и со меѓународните стандарди и ратификуваните меѓународни договори;
- вградување во националното законодавство и дипломатска активност тоа да го направат сите соседи, на општоприфатените норми и стандарди во сите области на меѓународното право и нивна доследна примена во практиката;
- посебните институции задолжени за безбедност иако и натаму имаат клучно место и улога во современото сфаќање на безбедноста, не се повеќе единствено надлежни за заштита, одржување и изградба на безбедносното опкружување и состојба. Затоа, оценката, мерките и активностите за заштита, одржување и унапредување треба да се гледаат како систем на сложени и меѓузависни фактори, како што се: политичките, економските, одбранбените, внатрешно-безбедносните, социјалните, еколошките и други;
- постојана демократска и цивилна контрола и надзор врз институциите и силите чија дејност е безбедност и одбрана на државата;
- превенција, односно мерки и активности кои овозможуваат превенција на ризиците, опасностите и кризите, нивна навремена идентификација и отстранување;
- координација на мерките, активностите и безбедносните капацитети со примена на навремена и целесообразна употреба на способностите и ресурсите за справување со кризи, како и можност за давање, односно примање на помош и соработка;
- перманентна одговорност на органите на државната власт, како и учество во остварувањето на политиката на национална безбедност на локалната самоуправа, политичките партии и другите правни и економски субјекти, невладиниот сектор и другите асоцијации, како и сите граѓани, согласно нивната положба и улога во општеството.

Од денешен аспект, во однос на посочените насоки може да се констатира дека Р.Македонија во изминатиот период има преземено мноштво соодветни

активности во воаа сфера. Имено, започнувајќи од јануари 2003 година, Р.Македонија има активно учество во мировните операции: „Слобода за Ирак“ и „ИСАФ“.¹⁶⁶ Покрај тоа, Р.Македонија има активно учество и во мисиите: АЛТЕА (во Босна и Херцеговина, започнувајќи од 2006 год.) и УНИФИЛ (во Либан, започнувајќи од 2007 год.). На тој начин, Р.Македонија и конкретно и активно се вклучи во меѓународните напори за креирање и подобрување на мирот и безбедноста. Паралелно со тоа, соодветни активности се преземени и во поглед на нормативното уредување на безбедносната и одбранбената сфера (донесен Закон за одбрана во 2001 год. како и негови дополнувања и измени во 2003, 2006, 2008 и 2011 год.), како и нивно усогласување со меѓународните стандарди. Исто така, беа ратификувани повеќе меѓународни договори, а во насока на обезбедување прифатливо ниво на интероперабилност и борбена подготвеност, континуирано и активно се реализираа повеќе вежби (вклучувајќи ги и меѓународните вежби со државите-партнери), како: Македонски блесок, Балкански блесок, Светлина, MEDCEUR¹⁶⁷, Cooperative Longbow/Lancer¹⁶⁸ и Здружен отпор.

6.3.Насоки на политиката за национална безбедност

Како што веќе беше истакнато, насоките и погледите на политиката на националната безбедност се групирани во пет области: надворешна, економска, одбранбена, внатрешна безбедност и политика на заштита на животната средина.

6.3.1.Надворешна политика

Надворешната политика е насочена кон заштита, одржување и унапредување на интересите на Р.Македонија во однос на другите држави. Во тој контекст, Р.Македонија тргнувајќи од определбата за добрососедски односи со сите земји од непосредното и поширокото соседство, активно учествува во

---

¹⁶⁶ Правна основа за донесување одлука за испраќање на единиците на АРМ за учество во мировните операции во Ирак и Авганистан, претставува чл.41 став 3 од Законот за одбрана, според кој одлуката за испраќање на единица на АРМ надвор од територијата на Р.Македонија за учество во мировни мисии, донесува Собранието.

¹⁶⁷ Претставува меѓународна вежба од доменот на медицинската поддршка и до денес реализирани се вкупно 11 вакви вежби.

¹⁶⁸ Претставува вежба за зголемување на капацитетите поврзани со определени задачи на НАТО предвидени при изведување на операции за поддршка на мирот. Вежбата е реализирана во 2012 година.

иницијативите за регионална соработка и континуирано се ангажира на продлабочување на односите и креирање на безбедноста во рамките на ООН, ОБСЕ и другите меѓународни организации и институции. Притоа, интеграцијата во НАТО се истакнува како еден од виталните државни интереси. Тоа од причина што Р.Македонија го перцепира НАТО како еден од клучните столбови на модерната, евроатлантска, безбедносна архитектура и во таа насока, интеграцијата во него, ќе придонесе за зајакнување на мирот и стабилноста и во целиот регион на југоисточна Европа. Активностите, подготовките и трансформацијата на ова пола, Р.Македонија ги реализира врз основа на Акциониот план за членство во НАТО и Годишната национална програма за членство во НАТО.

Освен во рамките на НАТО, витален интерес за Р.Македонија претставува и интеграцијата во Европската Унија. Во тој контекст, вниманието пред сè е насочено кон хармонизација на законодавството, решенијата и процедурите со оние во ЕУ, притоа ангажирајќи ги сите расположливи способности и капацитети. Притоа, Р.Македонија исто така целосно го уважува стремежот и процесот за развој на Европски безбедносен и одбранбен идентитет, за што во согласност со сопствените можности се истакнува дека државата е подготвена да земе активно учество во овој процес. Исто така, истакнато е дека во интерес на мирот и стабилноста, Р.Македонија е подготвена да ги имплементира сите меѓународни ангажмани кои се однесуваат на контрола и неширење на оружјето за масовно уништување, меѓународните ангажмани за други видови оружје, како и ангажманите за надзор врз извозот на технологијата и оружје.

6.3.2.Економска политика

Инокорпорирањето на **економската политика**, произлегува од фактот дека развојот на безбедносното опкружување и безбедносната стабилност е во тесна зависност и корелација со економската состојба на државата. Во тој контекст, се истакнува дека натамошното унапредување на економските односи, а во согласност со заедничките усвоени мерки и активности во соработка со ЕУ, Меѓународниот монетарен фонд, Светската банка, како и членството во Светската трговска организација, е од особен интерес за Р.Македонија. Од друга страна, на национално ниво, посебно внимание треба

да се посвети на развојот на стопанството и другите производствени и услужни дејности, изработувајќи соодветна стратегија за економски развој, која воедно ќе води сметка за социјалната и еколошката димензија на развојот, со посебен акцент на стопанските дејности и производи таму каде што постои компаративна предност во однос на земјите од регионот и другите трговски партнери.

Одржувањето на макроекономската стабилност, изградувањето на механизми и предуслови за подобрување на законската регулатива за гаранции и влез на странски капитал, редуцијата на јавната потрошувачка, перманентното зголемување на производството, извозот, вработеноста и животниот стандард на граѓаните се од пресудно значење за развојот на Р.Македонија и за подобрување на нејзината вкупна безбедност.¹⁶⁹

6.3.3.Одбранбена политика

Одбранбената политика на Р.Македонија е насочена кон постојано зголемување на одбранбените способности и соодветен развој на системот за одбрана и заштита на трајниот интерес и учество, помош и соработка во заштитата на виталните интереси на државата. Тоа, подразбира оптимално и согласно можностите и потребите, соодветно подготвени и опремени вооружени сили, како и соодветно опремени и подготвени носители и извршители на цивилната одбрана за одговор на ризиците и опасностите по безбедноста на Р.Македонија. Наспроти тоа, Националната концепција за безбедноста и одбрана истакнува дека одбранбената политика на Р.Македонија ќе се стреми и кон соодветна изградба, усогласеност и координација на системот за одбрана со другите делови на системот за национална безбедност.¹⁷⁰

---

¹⁶⁹Ibid,стр.16

¹⁷⁰Ibid,стр.17

6.3.4. Политика на внатрешна безбедност

Наспроти одбранбената, според концепцијата, *политиката на внатрешна безбедност* е насочена кон заштита, одржување и унапредување на интересите на Р.Македонија кои се однесуваат на разрешување на ризиците и опасностите во врска со заштитата на демократскиот поредок утврден со Уставот, човековите права и слободи и другите уставно-правни норми и гаранции од значење за безбедноста на државата. Од тука, неопходно е усогласено и координирано дејствување на законодавната и извршната власт во функција на остварување на политиката на внатрешна безбедност, континуиран напредок на демократските процеси, изградбата на правната држава и владеење на правото, а со цел унапредување на нивото на доверба на граѓаните кон институциите на државата. Освен посоченото, како значаен елемент во овој контекст се истканува и создавањето на систем на усогласени активности помеѓу разузнавачките и контраразузнавачките служби, во насока на обезбедување навремено предупредување од ризици и опасности по безбедноста на Р.Македонија и следствено на тоа преземање мерки и активности за заштита, намалување и елиминирање на истите.

Конкретно во однос на заканите по внатрешната безбедност, во концепцијата се истакнува дека борбата против тероризмот, организираниот криминал, нелегалната миграција, нелегалната трговија со дрога, оружје, луѓе и стратегиски материјали е посебно сложена задача за која треба да се преземат низа специфични мерки и активности, меѓу кои носечки треба да бидат: организацијата на ефикасна гранична полиција, усогласувањето на механизми и процедури за меѓудржавна размена на податоци, како и соработката и помошта особено со земјите членки на НАТО и ЕУ.¹⁷¹ Во справувањето со посочените закани, концепцијата истакнува дека Министерството за внатрешни работи треба да ги унапреди и да ги развие процедурите и механизмите во компатибилност со истите на развиените држави. Исто така, како значајно се посочува и подобрувањето на координацијата и развојот на заеднички оперативни процедури со вооружените

---

¹⁷¹ Ibid, стр.18

сили, посебно во областа на борбата против тероризмот и граничното обезбедување.

Во однос на надлежностите и субјектите во областа на внатрешната безбедност, Националната концепција истакнува дека клучна улога има ресорсот за внатрешни работи. Во тој контекст, соодветно место и улога имаат и судската и другите органи на власта, органите на управата, царинската управа, инспекциите и другите служби. Притоа, од аспект на унапредување на внатрешната безбедност, значајно е нивните идни активности да бидат насочени кон проценка и преиспитување на внатрешната организација и работа, меѓусебното поврзување и координација, хармонизацијата на прописите и процедурите, пред се, со оние во земјите членки на ЕУ.

6.3.5. Политика на заштита на животната средина

Политиката на заштита на животната средина, се заснова на фактот дека процесите на транзиција го намалија значењето на животната средина. Притоа, како најчести причини за уништување на животната средина, покрај постоењето на многу стопански капацитети со „валкана“ технологија, е и човековата небрежност, небрежноста на органите на локалната самоуправа, стопанските и други субјекти, како и сè уште „меката“ законодавна регулатива. Како резултат на тоа, натамошните активности потребно е да бидат насочени кон развојот на стопанството со помали негативни последици кон животната средина, хармонизација на законодавството со она на ЕУ, доследно спроведување на мерките за заштита на животната средина од страна на органите на државата, органите на локалната самоуправа, стопанските и други субјекти, како и од страна на граѓаните на Р.Македонија.

Во тој контекст, првиот конкретен чекор во оваа сфера Р.Македонија го направи со донесувањето на Законот за животна средина во 2005 год., како и со неговите измени и дополнува во 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 и 2012 година.¹⁷² Во рамките на посочениот Закон, нормативно е регулирано дека мерките и активностите за заштита и унапредување на животната средина се од јавен интерес. Од тука, Владата на Р.Македонија е должна од Буџетот на

---

¹⁷² Закон за животна средина, Службен весник на Р.Македонија, бр.53/05 од 05.07.2005.

Р.Македонија да обезбеди финансиски средства за заштита и унапредување на животната средина. Истата обврска ја имаат и општините во Р.Македонија и градот Скопје. Инаку, целите на посочениот Закон се:

- зачувување, заштита, обновување и унапредување на квалитетот на животната средина;
- заштита на животот и здравјето на луѓето;
- заштита на биолошката разновидност;
- рационално и одржливо користење на природните богатства; и
- спроведување и унапредување на мерките за решавање на регионалните и на глобалните проблеми на животната средина.¹⁷³

Наспроти Законот, забележителни се и активностите во усвојувањето на соодветни стратегии во оваа сфера. Во таа насока, можат да се посочеат следните усвоени стратегии во изминатиот период: Национална стратегија за одржлив развој на Р.Македонија (2009-2030); Национална стратегија за инвестиции во животната средина (2009-2013); Стратегија за управување со отпад (2008-2020); Национална стратегија за механизмот за чист развој според протоколот од Кјото (2008-2012). Исто така, во изминатиот период во насока на унапредување на заштитата на животната средина, усвоени се и одредени планови, како: Национален план за управување со отпад; Национални планови за заштита на амбиентниот воздух и Национален акционен план за ратификација и спроведување на Протоколот за тешки метали, Протоколот за POPs и Гетебургшкиот протокол кон Конвенцијата за далекусежно прекугранично загадување на воздухот.¹⁷⁴

6.4.Одбрана

Четвртиот дел од Националната концепција се однесува на одбраната на Р.Македонија и во негови рамки се опфатени основите и насоките за развој на истата. Во тој контекст, се тргнува од ставот дека Р.Македонија својата одбрана треба да ја изгради како систем кој ќе и овозможи оптимално обезбедување и заштита на нејзиниот траен интерес, како и учество и помош во заштитата на нејзините витални интереси. Притоа, се истакнува дека

---

¹⁷³ Ibid, чл.4.

¹⁷⁴ Извор: http://www.moep.gov.mk/?page_id=3194

системот на одбраната се засновува врз изградбата на вооружените сили, способни да водат вооружена броба, како и врз цивилна одбрана, изградена во оптимален сооднос и која ќе обезбеди континуитет на функционирањето на државата и нејзиниот политички и економски систем и заштита на населението. Врз основа на презентираното, произлегува дека системот на одбраната на Р.Македонија го сочинуваат: вооружените сили; цивилната одбрана и секако како трет елемент е интегрирањето во меѓународните безбедносни системи.

Поставена на тој начин, според Националната концепција за безбедност и одбрана, одбраната на Р.Македонија не е насочена против ни една друга земја, туку, во својата основа е одбранбена и насочена кон одвраќање од агресија, но и одбрана на Р.Македонија во случај на агресија од било каков вид и со било каква цел.¹⁷⁵

Исто така, во согласност со Законот за одбрана, Националната концепција истакнува дека одбраната потребно е да учествува и да пружи помош, како и да соработува со другите делови од системот за безбедност, а посебно со полицијата, во отстранувањето на ризиците и опасностите по безбедноста на државата. Според Националната концепција, еден од предизвиците за одбраната е и нејзината трансформација поради неопходното реструктурирање и приспособување за членството во НАТО, притоа, уважувајќи ги, прифаќајќи ги и имплементирајќи ги нормите и стандардите на НАТО. Основниот инструмент, според кој се водат процесите на трансформацијата се решенијата зацртани во годишната национална програма за членство, како дел од Акциониот план за членство. Важни инструменти се и сите други процеси и обврски кои произлегуваат од членството во Партнерството за мир, а посебно ПАРП-процесот за планирање и преглед, учеството во вежбовни и други активности, како и во хуманитарни и мисии за зачувување на мирот предводени од НАТО.¹⁷⁶

Во однос на субјектите кои според Уставот и Законот учествуваат во реализацијата на одбраната, а од аспект на демократската контрола врз вооружените сили, Националната концепција истакнува дека главните правци

---

¹⁷⁵ Национална концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија, 2003 год.,чл.59.

¹⁷⁶Ibid,чл.60

треба да бидат насочени кон обезбедување на поголемо и поквалитетно учество во креирањето на процесите на одбраната од страна на Собранието на Р.Македонија, другите органи на државната власт, невладиниот сектор, јавноста и граѓаните. Транспарентноста на процесите на одбраната мора да биде максимално операционализирана низ целото општество, што подразбира изградба на инструменти, документи и други активности достапни за јавноста, како и нејзино реално, навремено и перманентно информирање.

Од друга страна, извршната власт (покрај одбранбените надлежности утврдени со Уставот и законот), потребно е посебно да посвети внимание на: доизградување на инструментите и процедурите за остварување на одбранбената политика; на правилно и наменско трошење на буџетот за одбрана, на доизградување на инструментите и процедурите за остварување на раководењето и коадувањето со одбраната, а особено со вооружените сили (АРМ); реструктурирање, димензионирање, опремување, професионализирање на армијата, согласно човечките ресурси и економските можности; подобрување и достигнување на соодветна застапеност на припадниците на заедниците во структурите на армијата; редизајнирање на военообразовниот и системот за обука, заснован врз сознанијата, нормите и стандардите на земјите членки на НАТО и големината и потребите на постојаниот и резервниот состав; на грижата за заштита и унапредување на животниот стандард на воените старешини, професионалните војници и цивилите, како и животот и условите за работа на војниците.

Паралелно со посоченото, промените во сите области на одбраната треба да бидат „следени“ од модерно и ефикасно организирана административна структура. Затоа, неопходна е и реформа на организацијата и функционирањето на Министерството за одбрана, согласно решенијата, мерките и активностите определени со годишната национална програма за членство во НАТО.¹⁷⁷

Сосема на крај, во коцепцијата се истакнува дека системот на одбраната треба да даде силно значење на изработката на посебни насоки и планови за забрзана имплементација на системот на планирање, програмирање,

---

¹⁷⁷ Ibid,чл.65.

финансирање и буџетирање на одбраната, согласно стандардите на НАТО. Всушност, согласно тие стандарди, а во функција на одржување и унапредување на системот на одбраната, забрзано треба да се имплементираат и системот на одржување на борбената готовност, образованието, обуката и вежбите, изградбата на подофицерскиот кор, персоналниот менаџмент, изучувањето на странските јазици, стандардизацијата, кодификацијата, образованието и обуката од област на одбраната на сите одговорни носители на органите на државната власт, клучните трговски друштва и други институции и граѓани.

Врз основа на сето претходно презентирано, може да се констатира дека Националната концепција за безбедност и одбрана, претставува основен документ кој ја регулира безбедноста и одбраната на Р.Македонија. Генерално, истата ги утврдува главните закани и ризици за безбедноста и одбраната на Р.Македонија, како и начините, пристапите и субјектите за справување со нив во контекст на националното, регионалното и меѓународното опкружување на државата. Во тој контекст, концепцијата посебно се раководи од ставовите и перцепциите на Р.Македонија за нејзините национални интереси; нејзиното безбедносно опкружување, политиката на национална безбедност и од целите, насоките, областите и инструментите за нејзино остварување. Исто така, концепцијата ги утврдува погледите и ставовите во однос на одбраната, менаџментот со кризи, со посебен акцент на оптимализацијата на безбедносните ресурси, организацијата и насоките за зголемување на можностите и подготвеноста на државата за одговор на предизвиците, ризиците и опасностите по безбедноста. Притоа, карактеристично е што концепцијата промовира еден проширен пристап (освен воено-одбранбената, земени се во предвид и полтичката, економската и сферата на заштита на животната средина) и продлабочен пристап (освен вооружените сили, значајни субјекти во безбедносната сфера се и: законодавната, извршната и судската власт, граѓаните, трговските друштва, невладините организации и сл) кон безбедноста. На тој начин, Националната концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија нуди соодветни насоки за креирање на прифатлив и ефикасен одговор во однос на современите безбедносни предизвици, ризици и закани.

6.5 Систем за Национална безбедност на Р.Македонија

Од теориски аспект, може да се истакне дека системот претставува надворешен (емпириски) израз на уреденоста на определена дејност во општеството, со која се задоволува виталната потреба на целокупното општество. Бо тој контекст, може да се истакне дека и безбедносната дејност на сегашниот степен на развој на општеството се спроведува организирано преку систем, познат како безбедносен систем, т.е. систем за национална безбедност.

Во таа насока, преку организираноста и дејствувањето на системот за национална безбедност најдобро се рефлектира определениот степен на (не)организираност на општествените можности за извршување на значајните безбедносни функции на современото општество.¹⁷⁸

Всушност, со системот за национална безбедност, мошне прецизно и јасно се дефинира организационата структура и надлежните субјекти кои во рамките на уставните и законски утврдените надлежности, континуирано преземаат соодветни мерки и активности заради ефикасно спречување и спротивставување на сите безбедносни закани и опасности насочени против националната безбедност.

Кога станува збор за националната безбедност на Р.Македонија, генерално можат да се идентификуваат две групи на значајни фактори:

- Внатрешното опкружување на земјата, проследено со сите потешкотии и рецидиви од претходниот систем и со енормно тешките последици од процесот на транзиција кои што продуцираат определени конфликтности со различен интензитет. Различните општествени промени на политички, правен, социјален, културен, безбедносен план ги мултиплицираат севкупните општествени "транзициони болести" и создаваат вакуум, односно неможност македонската политичка елита целосно да ги дефинира темелните интереси на новата држава, како и прецизно да ги дефинира нашите стратегиски национални цели и интереси. Непостоењето на национална стратегија уште повеќе ги комплицира

---

¹⁷⁸ Котовчевски, м.: Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2013, стр.112

состојбите на безбедносен план, бидејќи без соодветна национална стратегија не е можно да се изработи квалитетна и валидна стратегија за национална безбедност (внатрешна безбедност и национална одбрана).

- Непосредното, надворешно опкружување на Р.Македонија кое прозилегува од нејзината лоцираност во центарот на балканскиот геополитички крст, во голема мера ја усложнува нејзината безбедносна положба, безбедносна состојба, како и нејзината безбедносна осетливост. Непосредниот контакт со Косовскиот граѓански конфликт, состојбите во Албанија и поранешна СР Југославија, претставуваат дополнителни и мошне опасни дестабилизирачки фактори на нејзината национална безбедност.¹⁷⁹

Врз основа на презентираното, може да се констатира дека системот за национална безбедност на Р.Македонија го сочинуваат два основни елементи:

- национална одбрана, и
- внатрешна безбедност.

Првиот, т.е. одбранбениот елемент, првенствено е насочен кон осигурување на безбедноста од сите видови на надворешна воена агресија, но и од другите надворешни облици на примена на воена сила, односно од насилните напади на вооружените сили на странски држави (посебно на соседните држави), насочени против нејзината слобода, независност, самостојност и територијална целокупност. Во таа насока, за реализација на оваа сложена цел, Р.Македонија формира одбранбени сили-Армија на Р.Македонија која се подготвува за одбивање и кршење на евентуалниот напад, како и за целосно подготвување и спроведување на воената одбрана во случај на надворешна агресија или на други насилни акции на странските вооружени сили или паравоени формации кои се насочени против националната безбедност на Р.Македонија.¹⁸⁰

Вториот, т.е. безбедносниот елемент на Р.Македонија во потесна смисла го сочинуваат државните органи и служби, што ја осигуруваат безбедноста со попречување и отстранување на сите закани-опасности на основните

---

¹⁷⁹ Ibid.,p.114.

¹⁸⁰ Котовчевски, м.: Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2013, стр.115

(виталните) општествени вредности, утврдени со Уставот и со законите на Р.Македонија.

Структурните елементи на безбедносниот подсистем ги сочинуваат: Министерството за внатрешни работи, безбедносните и разузнавачките служби, како и правосудните, инспекциските и надзорните органи. Конкретно, според Законот за внатрешни работи на Р.Македонија, МВР ги извршува следните задачи:

- заштита на животот, личната сигурност и имотот на граѓаните;
- спречување на вршење кривични дела, откривање и фаќање на сторители на кривични дела и нивно предавање на надлежните органи;
- заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот загарантирани со Уставот;
- спречување на насилно уривање на демократските институции утврдени со Уставот на Р.Македонија;
- одржување на јавниот ред и мир;
- контрола на преминување на државната граница, движење и рпестој во граничниот појас;
- спречување на разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост; и др..¹⁸¹

Посебните служби за безбедност и контраразузнавање во рамките на МВР и МО, како и Агенцијата за разузнавање непрекинато треба да се собираат, анализираат и доставуваат информации за безбедносната загрозаност на Р.Македонија, што се неопходни во процесот на политичко одлучување и целосно осигурување на националната безбедност на Р.Македонија.

Покрај тоа, надзорните и инспекциските органи и правосудните органи, исто така заземаат значајно место и улога во подсистемот на внатрешната безбедност, односно имаат свои законски права и обврски при остварувањето на виталните цели на националната безбедност на земјата.

---

¹⁸¹ Закон за внатрешни работи, службен весник на Р.Македонија, бр.19, 06.04.1995 година.

Врз основа на сетоп претходно истакнато, од организациски аспект несомнено е дека за успешно функционирање на системот за национална безбедност, неопходно е постоењето на:

- макроорганизација (организација на подсистемите за национална одбрана и внатрешна безбедност);
- микроорганизација (организација на основните организациони единици на системот);
- хоринзонтална организација на различните нивоа на општественото уредување; и
- вертикална организација на системот и неговите подсистеми.¹⁸²

Значајна карактеристика на структурата на системот за национална безбедност претставуваат и неговите елементи, односно силите на системот за национална безбедност. Притоа, најсуштински се четирите групи на елементи, односно компоненти:

1. единствени елементи;
2. заеднички елементи – цивилна заштита, систем за набљудување и известување и посебните сили на подсистемот за национална одбрана и подсистемот за внатрешна безбедност;
3. основни елементи на подсистемот за национална одбрана и вооружените сили (АРМ), стопанските и општествените дејности; и
4. основните елементи на подсистемот за внатрешна безбедност – органите за внатрешни работи, државните органи и служби за заштита и сите други професионални облици на заштита.¹⁸³

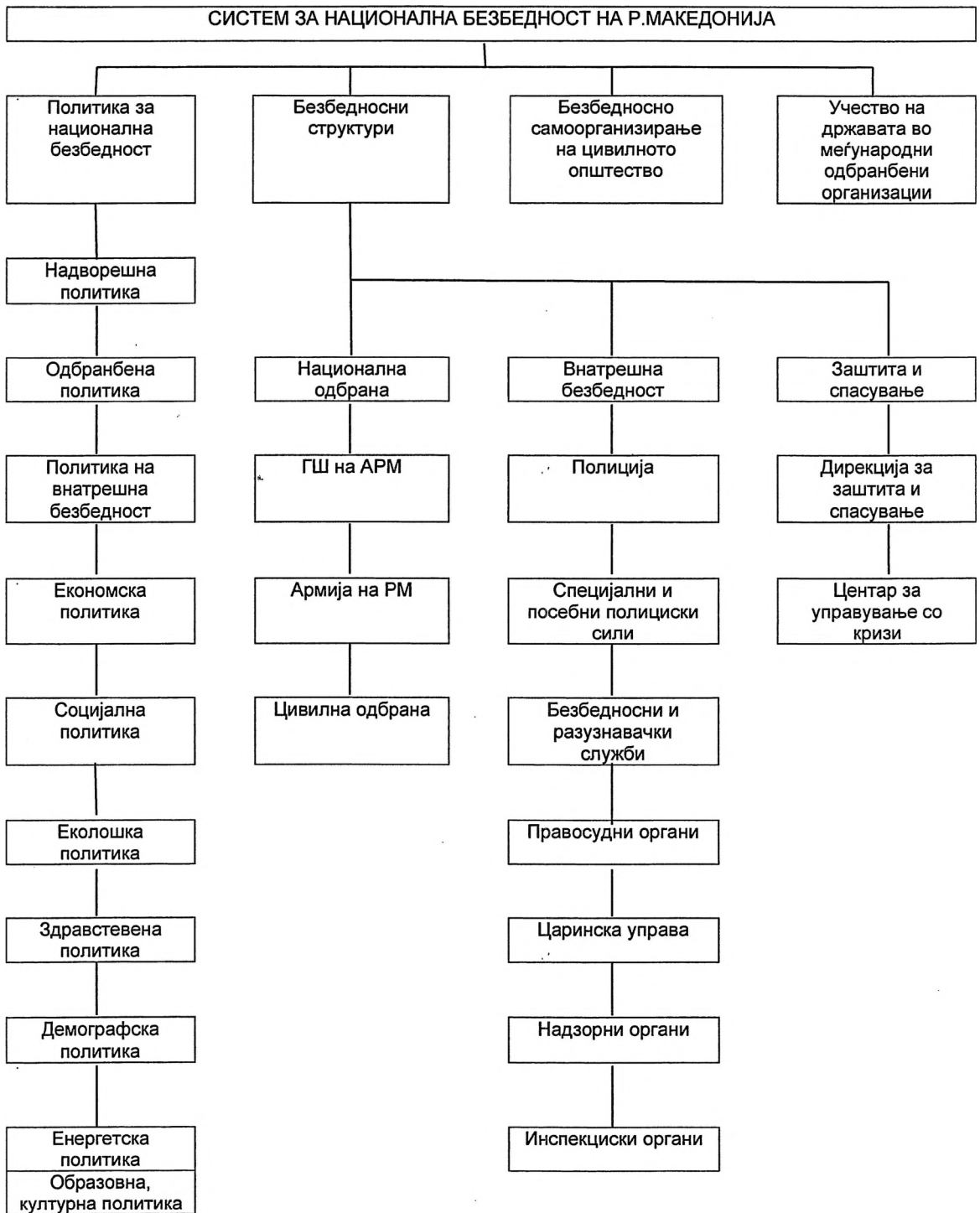
Посочените значајни карактеристики на системот за национална безбедност во голема мера укажуваат на големата сложеност на односите кои континуирано треба да се развиваат, усовршуваат и ускладуваат со цел да не се наруши единството на системот и моќностите за негово единствено-целосно функционирање. Во овој систем, присутни се и испреплетени голем број на хоринзонтални и вертикални надлежности на органите на јавната власт, посебно на највисоко ниво на државата. За таа цел, неопходно е да се изгради

---

¹⁸² Котовчевски, м.: Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2013, стр.120

¹⁸³ Ibid.

систем за национална безбедност базиран врз единствени и заеднички потенцијали за да може истиот успешно и ефикасно да функционира во мир, во кризни ситуации и во услови на војна. На следниот графикон, прикажана е структурата на системот за национална безбедност на Р.Македонија.

Извор: Национална безбедност, Котовчевски Митко, Филозофски факултет, Скопје, 2013, стр. 125

6.6. Стратегија за одбрана на Р.Македонија 2010 година

Актуелниот стратегиски концепт во воено-безбедносната сфера на Р.Македонија усвоен е на 1-ви март, 2010 година и истиот ги детектира стратегиските насоки за развојот и функционирањето на системот за одбрана на Р.Македонија до 2015 година.¹⁸⁴ Овој документ произлегува од Уставот на Р.Македонија, Законот за одбрана, Стратегијата за национална безбедност и стратегиската определба на Владата на Р.Македонија за интеграција во евроатлантските структури. Врз основа на процената за идните безбедносни закани, ризици и предизвици за националната безбедност на Р.Македонија, овој документ ги дефинира стратегиските одбранбени мисии и насоките за нивно исполнување, потоа дава визија за развој на способностите на Министерството за одбрана и Армијата на Р.Македонија и ги идентификува потребните ресурси за одржување и развој на системот за одбрана и обезбедува насоки за политичка и воена интеграција во НАТО.

Исто така, стратегијата е усогласена со обврските и одговорностите кои ќе произлезат од членството на Р.Македонија во НАТО и во ЕУ. Во таа насока се истакнува дека преку активното учество во Партнерството за мир (ПзМ), Процесот за планирање и преглед на силите (ПАРП), Акциониот план за членство во НАТО (МАП) и Европската безбедносна и одбранбена политика (ЕБОП), Р.Македонија треба да продолжи да реализира широка одбранбена соработка со земјите-членки на НАТО и ЕУ.

Првиот дел од стратегијата е посветен на националните вредности и интереси на Р.Македонија. Во тој контекст се истакнува дека националните одбранбени интереси претставуваат вредности и состојби кои директно произлегуваат од темелните вредности утврдени во Уставот на Р.Македонија. Оттука, исто како и во претходно посочената Национална концепција за безбедност и одбрана од 2003 година и во рамките на стратегискиот концепт од 2010 година, интересите се поделени во три групи: траен интерес, витални и важни интереси на Р.Македонија. Во таа насока, траен интерес на Р.Македонија, претставува зачувувањето на независноста, суверенитетот и

---

¹⁸⁴ Стратегија за одбрана на Р.Македонија, Сл.весник на РМ, бр.30,2010. Текстот на стратегијата е достапен на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/2EDC3A5EF4DD1747A803A4D1FF418F11.pdf>

територијалниот интегритет и унитарниот карактер на државата како суштествена рамка за зачувување и унапредување на државниот идентитет на Р.Македонија и слободно негување и изразување на етничкиот и културниот идентитет на сите граѓани.¹⁸⁵

Со оглед на фактот дека виталните и важните интереси на Р.Македонија се исти како во претходно посочената Национална концепција за безбедност и одбрана, во рамките на овој дел од трудот, истите не се анализирани. Инаку, како значајно за овој дел од стратегијата поврзан со интересите на Р.Македонија, треба да се истакне и нејзината определба за остварување на интересите преку доследно почитување на човековите права и слободи, демократските принципи и почитување на меѓународното право, што овозможува решавање на споровите по мирен пат, унапредување на стабилноста и јакнење на угледот на Р.Македонија во демократскиот свет.

Вториот дел од стратегијата е посветен на безбедносното опкружување. Во тој контекст се истакнува дека денешниот современ свет се карактеризира со брзи, комплексни и динамични промени и се соочува со нови асиметрични закани и ризици кои се во пораст, како: тероризам, транснационален организиран криминал, војна од четврта генерација, пролиферација на оружје за масовно уништување, верски радикализам и екстремизам, илегална миграција, нестабилни и нефункционални држави и компјутерски (сајбер) напади. Притоа, како сериозни закани кои можат да имаат негативно влијание врз националната и меѓународната безбедност, се посочуваат и енергетската зависност и климатските промени. Имајќи го во предвид асиметричниот карактер на посочените закани и ризици, стратегијата ја истакнува потребата за примена на глобален пристап и соработка со ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ, како неопходен инструмент за успешно справување со истите. Всушност, соработката со посочените меѓународни безбедносни организации, овозможува активно учество на Р.Македонија во креирањето на глобалната одбранбена политика и подобрување на националните способности за справување со новите ризици и предизвици и за поефикасно управување со цивилните и воените капацитети.

---

¹⁸⁵ Стратегија за одбрана на Р.Македонија, 2010 година, чл.2, Глава I.

Тоа, меѓудругото и поради сличната перцепција за предизвиците по безбедносното опкружување со претходно посочениот Стратегиски концепт на НАТО од 2010 година. Имено, според овој безбедносен концепт на НАТО, безбедносното опкружување се опишува како широк и еволуирачки сет на можности и предизвици врз безбедноста на територијата и населението на Алијансата. Според процената на НАТО, глобализацијата, новопојавените безбедносни предизвици, изворите за нестабилност и потенцијалните конфликти, заедно со постоечките закани и предизвици, ќе продолжат да придонесуваат за непредвидливоста на безбедносното опкружување на Евроатлантската област, вклучително и регионот на Југоисточна Европа.¹⁸⁶

Во тој контекст, Р.Македонија ја споделува процената за безбедносното опкружување на НАТО и континуирано дава значаен придонес кон евроатлантската безбедност и стабилност. Инаку, во однос на стратегиското безбедносно опкружување на Р.Македонија, се истакнува дека истото значително се промени и се подобри во последните неколку години. Тука, значајно влијание имаат демократските промени во земјите од ЈИЕ, како и поддршката на НАТО и ЕУ кон нивните евроатлански интегративни процеси. Ваквите позитивни промени ја креираат современата безбедносна сцена на Западен Балкан, каде мирот, стабилноста и демократскиот развој помеѓу државите, воочливо се подобруваат и придонесуваат кон напредок на целиот регион, а воедно и кон напредок на Р.Македонија. Во овој контекст, според стратегијата, НАТО и ЕУ претставуваат клучни фактори за одржување и зајакнување на регионалната безбедност, стабилност и просперитет. Политиката на т.н. отворени врати на НАТО и на ЕУ за проширување со земјите од Западен Балкан, директно придонесува кон позитивен развој на регионалната безбедност. Затоа, предизвикот за членство во НАТО и во ЕУ, претставува силен мотивирачки фактор за сеопфатни национални реформи.

Сепак, од друга страна не треба да се занемари и фактот дека овој регион е сè уште оптоварен со нерешени прашања и истиот се соочува со комплексни безбедносни ризици.

---

¹⁸⁶ Бела книга на одбраната на Р.Македонија, 2012 год., стр.17.

Притоа, Р.Македонија не се соочува со директна конвенционална закана врз својата национална безбедност, но ваквите закани не треба да бидат исклучени, т.е. целосно да се игнорираат.¹⁸⁷ Во тој контекст се истакнува дека Р.Македонија треба да остане внимателна и подготвена за соочување со закани врз нејзината национална безбедност и континуирано да ги следи глобалните трендови и можности за развој и унапредување на потребните одбранбено-безбедносни способности и капацитети. Конкретно како закани и ризици за нејзината национална безбедност, стратегискиот концепт ги идентификува следните:

- тероризмот, со кој се загрозуваат мирот, безбедноста, интересите на земјата и на светот, а истиот претставува и реална закана за персоналот распореден во меѓународните мисии;
- транснационалниот организиран криминал во сите негови форми, корупција и злоупотреба на стратегиските материјали и технологии со двојна намена;
- пролиферација и употреба на оружје за масовно уништување;
- регионални конфликти и кризи;
- манифестации на радикален национализам и екстремизам;
- етничка и верска нетрпеливост;
- поседување големи количини нелегално мало и лесно оружје и муниција;
- недозволени активности на странски разузнавачки служби,
- компјутерски криминал и загрозување на информатичките системи и технологии;
- природни непогоди и техничко-технолошки (индустриски) несреќи од поголем обем;
- епидемии;
- деградација и уништување на животната средина и на еколошките потенцијали;
- внатрешни економско-социјални проблеми, економски криминал, сиромаштија, невработеност.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷Ibid, p.18.

¹⁸⁸ Стратегија за одбрана на Р.Македонија, 2010 год., чл.5, Глава II.

Во однос на посочените закани и ризици, стратегијата истакнува дека е неопходно Р.Македонија да остане внимателна и подготвена за соочување со истите, при што таа мора да продолжи со унапредување на нејзиниот систем за одбрана преку развој на соодветни воени способности, потоа со поддршка на државните институции, придонес кон колективната одбрана и во меѓународните операции.

Третиот дел од стратегијата е посветен на стратегиските мисии на системот за одбрана. Во таа насока, истакнато е дека во поддршката на националната безбедност, системот за одбрана на Р.Македонија ги идентификува следните стратегиски мисии:

- одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на Р.Македонија;
- учество во колективната самоодбрана на НАТО;
- придонес во операции во целокупниот спектар на мисии на ООН, НАТО и ЕУ;
- заштита на пошироките интереси на Р.Македонија.¹⁸⁹

Во однос на реализацијата на првопосочената стратегиска мисија, се истакнува дека Р.Македонија ќе ги ангажира сите капацитети на системот за одбрана. Примарна мисија на АРМ претставува токму одбрана на независноста, територијалниот интегритет и суверенитет, унитарниот карактер на државата и заштита на населението од надворешни закани. Во случај на кризна состојба, предвидено е АРМ да ги поддржува силите на полицијата и државните институции, како и да пружа соодветна помош при природни катастрофи и епидемии, техничко-технолошки и други опасности и кризни состојби.

Во однос на реализацијата на второпосочената стратегиска мисија, истакнато е дека по постигнувањето на полноправно членство на Р.Македонија во НАТО, АРМ ќе учествува во колективната самоодбрана на територијата на земјите членки заради возобновување и одржување на безбедноста на Северноатлантската област. За таа цел, Р.Македонија треба да продолжи со спроведувањето сеопфатни национални реформи во согласот со барањата на Акциониот план за членство во НАТО и во тој процес да ги подготви своите

---

¹⁸⁹ Ibid, чл.1, Глава III.

институции за целосно преземање на одговорностите кои произлегуваат од членството во НАТО.

Во однос на придонесот кон меѓународните операции за чување и поддршка на мирот, стратегијата ја истакнува потребата Р.Македонија и понатаму да дава континуиран придонес во ваквите операции, предводени од ООН, НАТО и ЕУ, како начин за промоција на мирот и нејзините безбедносни интереси. Притоа, политичките и воените одлуки за активно учество во операциите предводени од посочените меѓународни организации ќе се донесуваат од случај до случај.

Сепак, тука се истакнува значајноста за навременото и соодветното вклучување во политичкиот и воениот процес за донесување одлуки за конкретна операција, заради постигнување учество во употребата на меѓународните сили и во процесот на постконфликтната консолидација на земјата домаќин. Притоа, исто така се потенцира дека за придонес кон целиот спектар на операции предводени од посочените меѓународни организации, Р.Македонија ќе развие и одржува распоредливи способности на ниво од 50% од севкупната структура на копнените сили на АРМ. Исто така, на барање на НАТО, предвидено е како свој придонес АРМ да распореди максимална воена сила на ниво на една средна пешадиска баталјонска група и национален елемент за поддршка.¹⁹⁰

Во однос на реализацијата на четвртата стратегиска мисија, стратегијата истакнува дека за заштита и промоција на пошироките интереси на Р.Македонија, државата ќе:

- одржува регионална и меѓународна одбранбена соработка со земјите членки на ООН, НАТО, ЕУ и ОБСЕ, заради градење доверба и безбедност во регионот и пошироко во евро-атлантската област;
- обезбедува воено-дипломатска поддршка на сојузниците и партнерите;
- учествува во воените вежби, конференции, состаноци и други форми на соработка;
- обезбедува воена обука и поддршка со воени советодавни тимови;

---

¹⁹⁰Ibid,чл.4, Глава III.

- учествува во исполнувањето на меѓународните конвенции и договори за контрола и непролиферација на оружјето за масовно уништување и изградба на мерки за доверба и безбедност.¹⁹¹

Четвртиот дел од стратегијата за одбрана го опфаќа развојот на системот за одбрана. Во таа насока, на почетокот се истакнува дека одбраната на Р.Македонија се организира како систем за одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на државата. Притоа, системот за одбраната претставува клучен инструмент за заштита и промоција на трајните, виталните и важните интереси на Р.Македонија. Како што беше истакнато и во Националната концепција за безбедност и одбрана, одбраната ја остваруваат граѓаните, органите на државната власт-Претседателот, Собранието и Владата на Р.Македонија, Министерството за одбрана и АРМ.

Инаку, за да може да одговори на комплексните барања за одбрана на земјата и на НАТО, како и на сите идни национални и меѓународни обврски, според стратегискиот концепт, системот на одбраната на Р.Македонија треба да продолжи континуирано да се гради и развива врз основа на:

- проценките за современите безбедносни закани, ризици и предизвици на национално, на регионално и на глобално ниво;
- барањата кои произлегуваат од стратегиските мисии;
- националните ресурси и проектираните економски можности;
- научените лекции од учеството во меѓународните операции.¹⁹²

Притоа, за исполнување на стратегиските одбранбени мисии, одбранбената политика е насочена кон:

- развивање на способности за одбрана на земјата;
- унапредување на механизмите на демократска и цивилна контрола врз АРМ и нејзината употреба во функција на целите на надворешната политика;
- развој на капацитетите на МО за ефикасно управување со одбранбените ресурси и процеси;
- доизградба, развој и одржување на воените способности на АРМ;

---

¹⁹¹Ibid.

¹⁹²Ibid.чл.2, Глава IV.

- интеграција во политичката, во одбранбената и во воената структура на НАТО;
- вклучување и придонес во Европската безбедносна и одбранбена политика;
- континуиран придонес во меѓународните операции за поддршка на мирот и безбедноста.¹⁹³

Во рамките на овој дел од стратегијата, исто така се потврдуваат претходно воспоставените определби во врска со надлежностите на органите на државната власт во одбранбената сфера. Во тој контекст, Претседателот на Р.Македонија како врховен командант на АРМ, наредува нејзина употреба во операциите за одбрана и заштита на земјата. Собранието на Р.Македонија е надлежно за донесување одлуки за учество на АРМ во меѓународни операции надвор од територијата на Р.Македонија. По зачленувањето во НАТО, одлука за испраќање единици на АРМ надвор од територијата на Р.Македонија за учество во меѓународни операции предводени од НАТО, како и во примената на правото на индивидуална или колективна самоодбрана, согласно ратификуваните меѓународни договори, ќе донесува Владата на Р.Македонија.

Органите на државната управа треба да продолжат со континуирана подготовка за остварување на нивната функција, како и со унапредување на капацитетите и способностите за поддршка на системот на одбраната во целина. Наталошните активности треба да продолжат во насока на зајакнување на нивните институционални капацитети за идентификување и споделување на обврските кои ќе произлезат од членството во НАТО и во ЕУ.

Највисок облик на организирање борбени сили за распоредување надвор од територијата на Р.Македонија ќе претставува средната пешадиска баталјонска група. Баталјонската група ќе биде способна за распоредување и самостојно изведување на борбени дејства во целокупниот спектар на мисии и операции на НАТО, како и за вклучување во повисоки мултинационални формации.

Стратегијата го истакнува и значењето на разузнавањето и контраразузнавањето, како поддршка на системот на одбрана на Р.Македонија.

---

¹⁹³ Ibid, чл.3, Глава IV.

Во таа насока, истакнато е дека тие треба да обезбедат навремено предупредување од заканите и ризиците по националната безбедност. Агенцијата за разузнавање, Управата за безбедност и контраразузнавање при МВР и Воената служба за безбедност и разузнавање во МО, треба да продолжат со унапредување на соработката во насока на постигнување на компатибилност со НАТО. Военото разузнавање, пак ќе се реструктурира во насока на посилна поддршка на експедициските операции.¹⁹⁴

Националната одговорност за контрола и заштита на воздушниот простор, стстратегијата предвидува Р.Македонија да ја реализира преку развој на Системот за против-воздушна одбрана (ПВО) со потребни капацитети и способности за воздушно набљудување и јавување, против-воздушна заштита, командување и контрола и потребна инфрструктура за поддршка во делот за патролирање со воздушниот простор. Притоа, предвидено е системот за ПВО да биде компатибилен со стандардите на НАТО и истиот да биде дел од Интегрираниот НАТО систем за ПВО (NATINDAS).

Во однос на имплементацијата на овој стратемски концепт, предвидено е истата да биде континуиран процес согласно промените во безбедносното опкружување, безбедносната состојба во Европа и на глобално ниво, како и во согласност со интеграцијата на Р.Македонија во НАТО и во ЕУ и согласно економските можности на земјата. Во тој контекст, истакнато е дека државата треба да продолжи со стабилното финансирање на одбраната на ниво од 2% од бруто-домашниот производ, заради овозможување на забрзан развој и одржување на кредибилни одбранбени способности, согласно економските можности на државата. Притоа, структурата на трошоците треба да биде 50% за персонал, 30% за операции и одржување и 20% за модернизација и опрема.

Врз основа на сето претходно презентирано, може да се заклучи дека Р.Македонија, како и останатите современи држави, се залага за еден сеопфатен пристап (индивидуален, но и колективен) кон справување со современите безбедносни закани и ризици.

---

¹⁹⁴Ibid.,чл.9,Глава IV.

7.ЗАКЛУЧОК

Врз основа на сето претходно презентирано, несомнено е дека новото безбедносно опкружување (по Студената војна) ќе иницира и ново перцепирање и поимање на безбедноста, а со самото тоа и на безбедносните ризици и закани. Таквите различни перцепции, исто така, ќе продуцираат и нови, поинакви пристапи на државите во справувањето со современите безбедносни ризици и закани. Ваквата состојба најдобро и најилустративно може да се согледа, токму преку анализата на безбедносните концепти на државите, особено на современите држави кои применуваат современ пристап, базиран врз соодветни ресурси и навремено идентификување и справување со современите закани, како во национални, така и во меѓународни рамки.

Во тој контекст, може да се истакне дека во постстуденовоениот период, државите започнуваат со соодветно модификување и прилагодување на сопствените безбедносни концепти во согласност со потребите и карактеристиките на новото безбедносно опкружување. Анализата во овој труд, укажува на фактот дека при формулирањето и развојот на новите, т.е. современи безбедносни концепти се повеќе доаѓа до израз и меѓузависноста и потребата за заедничко делување на државите. Потврда за тоа, претставува и заедничко, т.е. коалициско делување на повеќе држави¹⁹⁵ предводени од САД за време на Заливската војна (1990-1991), потоа широката коалиција¹⁹⁶ (вклучувајќи ја и Русија) за борба против тероризмот од 2001 година, како и најновата коалиција од 2014 год. за борба против ИСИЛ (Исламска држава на Ирак и Левант)

Во оваа насока, анализата во трудот покажува дека заедничка карактеристика за безбедносните концепти на современите држави: Шведска, Франција и САД, но и на НАТО), претставува нивната определба за подеднаков придонес како кон националната, така и кон меѓународната безбедност. Всушност, нивниот пристап се базира врз перцепцијата и определбата дека не може да стане збор за високо ниво на национална безбедност, доколку е

---

¹⁹⁵ Тука пред сè влегуваат: Велика Британија, Франција, Саудиска Арабија, Канада, Италија, Шпанија, Австралија, Полска, Грција, Норвешка, Аргентина, Нов Зеланд и тн..

¹⁹⁶ Земјите членки на НАТО плус 35 држави ширум светот, вклучувајќи ја и Македонија.

загрозена меѓународната безбедност. Токму поради тоа, проекциите за националната безбедност во нивните безбедносни концепти, се анализираат и низ призмата на меѓународната безбедност. Оттука, вложувањето во развојот на националните безбедносни капацитети и способности, ќе значи и соодветен придонес на современите држави во однос на меѓународниот мир и безбедност.

Пристапот на Шведска на овој план конкретно се базира врз ставот дека како неутрална држава таа ќе настојува да избегнува нејзино директно или индиректно учество и поддршка на некоја од страните во евентуален вооружен конфликт, но и дека сопствените безбедносни капацитети треба да ги стави на располагање во услови кога е загрозен меѓународниот мир и безбедност. За таа цел, во 2007 година, Шведска усвојува и Национална стратегија за учество во меѓународни операции за поддршка на мирот и за градење на безбедноста. Имено, наспроти определбата за неутрален статус, сепак како резултат на сопствените национални интереси, во кои спаѓа и одговорноста за регионалниот и меѓународниот мир и безбедност, Шведска ја усвојува посочената стратегија.

Мотивот за донесувањето на оваа стратегија, може да се лоцира и во перцепцијата дека неутралниот статус може многу подобро да се оддржи, но и да се справи со предизвиците, само во стабилно регионално и меѓународно опкружување. Во тој контекст, со посочената стратегија се обезбедуваат општи насоки за активноста и дејствувањето на Шведска во операциите за меѓународна поддршка на мирот и градење на безбедноста. Притоа, стратегијата е перцепирана како документ, т.е. концепт кој што ги идентификува пристапите кои долгорочно треба да обезбедат соодветна поддршка за комбинираниите цивилни и воени активности во операциите каде што Шведска ќе претставува составен дел.

Од друга страна, од вкупно седум поглавја на Белата книга за национална безбедност и одбрана на Франција, дури три од нив се посветени на меѓународниот ангажман на Франција во оваа сфера. Во тој контекст, француските стратегиски проекции ја истакнуваат потребата за развој на сопствени национални капацитети и интервенции во интерес на меѓународниот

мир и безбедност, но секогаш кога тоа е потребно и заедничко планирање и дејствување со сојузниците и партнерите, пред сè од ЕУ и од НАТО. Во таа насока, како дел од ЕУ, Франција денес има соодветен придонес кон колективната безбедност, главно преку ангажманот за надминување на регионалните кризи. Таквата активност се базира токму врз определбата (како на Франција, така и на ЕУ) за одбрана и заштита на универзалните вредности.

Исто така, Франција е убедена дека силната и ефективна НАТО алијанса ќе биде во функција на заштитата на нејзините сопствени интереси, но и на интересите на цела Европа. Затоа, одлуката за доделување на позицијата-Врховен сојузнички командант за трансформација (Supreme Allied Commander Transformation –SAC)¹⁹⁷ на францускиот врховен командант на воздухопловните сили, Жан Пол Паломерос (Jean-Paul Paloméros), овозможува и директно активно учество на Франција во процесот на реконструкција на капацитетите и средствата на Алијансата за операции.

Притоа, како значајно треба да се напомене дека според француските стратески проекции, НАТО и Европската унија не се перцепираат како конкурентни организации. Напротив, двете организации се комплементарни без оглед на надворешните операции или иницијативи. Всушност, благодарение на нивните различни специфични карактеристики, се проширува опсегот за дејствување, а со тоа се овозможува Франција и нејзините сојузници да се соочат со поширок спектар на безбедносни ризици и закани.

Во контекст на справувањето со современите безбедносни закани и ризици, безбедносниот концепт на САД од 2010 година, предвидува ревитализација и јакнење на севкупната моќ на САД, но и понатамошна изградба и јакнење на сојузништвото, притоа запазувајќи ја водечката улога на САД. Во однос на првата компонента, концептот вниманието го насочува кон вооружените сили на САД, кон економската конкурентност, моралното лидерство, глобалното ангажирање и способноста за обликување на меѓународниот систем кој е во функција на заедничките интереси на народите и државите, додека вниманието во однос на втората компонента е насочено

---

¹⁹⁷ За Врховниот сојузнички командант за трансформација, види повеќе на: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-announces-new-supreme-allied-commander-transformation>

кон активна поддршка и соработка на САД со нејзините партнери и сојузници во однос на прашањата кои ги тангираат меѓународниот мир и безбедност.

Тоа, меѓудругото и поради фактот дека ниедна држава без оглед на нејзината големина и моќ, не може самостојно, без помош од другите истомислечки сојузници и партнери, да обезбеди лидерска улога во заштитата на колективната безбедност. Во тој контекст, безбедносниот концепт на САД како посебно значаен безбедносен актер го истакнува НАТО, кој што денес претставува "единствен безбедносен сојуз", чиј што нов стратески концепт ќе обезбеди негова ревитализација и реформа. Исто така, безбедносниот концепт ја нагласува и потребата за унапредување на соработката помеѓу САД и Русија-како одговорен партнер во Европа и Азија, како и со новите влијателни центри во XXI век, Кина и Индија.

Актуелниот стратески концепт на НАТО, покрај останатите инструменти, во насока на обезбедување на безбедноста на државите членки, а со тоа и на меѓународната безбедност, значајно внимание посветува и на:

- консултациите, заради превенирање и менаџирање кризи преку максимално искористување на можностите според чл.4 од Договорот за споделување на информации, размена на погледи и одбегнување недоразбирања;
- новата ера на партнерство, која подразбира да се поттикне партнерството со клучните партнери и да се продлабочат релациите со новите партнери;
- воведувањето и потпирањето врз сеопфатен пристап (мноштво актери) кога станува збор за комплексни проблеми во кои е неопходно да се комбинираат цивилната и воената компонента, но и други организации;
- соработката со Русија преку Советот НАТО-Русија, но и поконкретно дефинирање на новите односи со Русија во однос на прашања од заеднички интерес;

- одржувањето на политиката на отворена врата, преку потенцирање на важноста на критериумите наспроти политичките желби за членство.¹⁹⁸

Генерално, според актуелниот стратегиски концепт на НАТО, неговото партнерство со други држави и организации е перцепирано како една од виталните функции која ќе и овозможи на Алијансата успешно да ги презентира своите интереси и цели, но и да овозможи поефикасна координација во справувањето со приоритетите. Во оваа насока, како особено значајно се истакнува потребата за јакнење на улогата на Партнерството за мир (ПзМ) и на Евро-атлантскиот партнерски совет (ЕАПС), како форуми за дијалог и соработка; потоа, дефинирањето и зајакнувањето на партнерството со ЕУ, особено од аспект на промените кои ги донесе Лисабонскиот договор (2009 год.) во однос на воените капацитети и командната структура на ЕУ; зајакнувањето на релацијата НАТО-ООН, пред сè во однос на соработката и поддршката од страна на НАТО во однос на активностите преземени од страна на ООН, како и подобрување на нивните институционални односи, потоа, зајакнување на соработката со ОБСЕ, особено на планот на т.н. мека безбедност (*soft security*), но, и на планот на намалување на конвенционалното оружје и мерките за градење доверба; партнерство со Русија, со Грузија и со Украина, со Медитеранот и со Средниот Исток, како и за воспоставување оперативни партнерства кои се надвор од евроатлантската зона.

Според безбедносниот концепт на Р.Македонија, нејзиното вклучување и интегрирање во меѓународните воени-безбедносни сојузи, претставува трет столб на нејзинот одбранбен систем (покрај вооружените сили и цивилната одбрана). Во таа насока, политичко-одбранбена интеграција во НАТО, како и политичката, економската и безбедносната интеграција во Европската унија, како и во другите системи за колективна безбедност, се дефинирани како витални интереси на Р.Македонија во рамките на Националната концепција за безбедност и одбрана. Членството во посочените организации, Р.Македонија меѓудругото го перцепира и како можност за пружање директен сопствен придонес кон меѓународниот мир и безбедност.

---

¹⁹⁸ НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање. Документот е достапен на: www.nato.int/strategic_concept/expertsreport.pdf

Анализата на претходно посочените безбедносни концепти на современите држави, јасно укажува дека во однос на ова прашање постои тесна поврзаност и корелација помеѓу посочените безбедносни концепти и безбедносниот концепт на Р.Македонија. Сепак, тука треба да се истакне дека интеграцијата на Р.Македонија во НАТО или ЕУ, не смее да се сфати и како единствен начин за нејзин придонес кон меѓународниот мир и безбедност. Шведскиот пример, најдобро ја илустрира таквата констатација.

Затоа, во периодот што следи, а од аспект на претходно посоченото, неопходно е вниманието на Р.Македонија да биде насочено и кон соодветна реализација на нејзините важни интереси кои се идентификувани во рамките на Националната концепција за безбедност и одбрана. Во тој контекст, особено значајна е реализацијата на следните важни интереси:

- изградба и развој на сите форми на соработка со соседите, а во интерес на мирот, безбедноста и развојот на Р.Македонија и нејзините соседи;
- сопствен придонес за зачувување и унапредување на мирот и стабилноста во Југоисточна Европа (ЈИЕ) заради зајакнување на зоната на демократија, безбедност и просперитет на сите земји во регионот;
- учество во изградбата на мирот и стабилноста во регионот, Европа и светот, како и превенција и изградба на инструменти за рано предупредување на тензиите и кризите, со цел-навремено и ефикасно решавање по мирен пат;
- зачувување и напредок на меѓународниот поредок заснован врз праведност, взаемно почитување на меѓународниот поредок втмелен врз меѓународното право, како и политичка и економска рамноправност на државите.¹⁹⁹

Како конкретен придонес на Р.Македонија во зацврстување и заштита на регионалниот и меѓународниот мир и безбедност во изминатиот период, може да се посочи и нејзиното активно учество во меѓународните мисии и операции предводени пред сè од НАТО, ООН и ЕУ. Во тој контекст, можат да се прикажат следните квантитативни податоци за учеството на Р.Македонија:

---

¹⁹⁹ Национална концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија, текст усвоен на седница на Собранието на Р.Македонија на 11.06.2003 година, стр.6

мисија	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	вкупно
ИСАФ	42	150	262	272	332	405	329	330	2122
Слобода за Ирак	70	107	96	163					463
АЛТЕА	21	74	24	24	24	24	24	20	211
УНИФИЛ			1	1	1	1	1	1	6
КФОР	/	/	Во центарот се вработени 13 лица						13
вкупно	112	278	446	460	357	430	354	351	2788

Извор: Бела книга на одбраната на Р.Македонија за 2012 година, стр.10

Од прикажаното во табелата произлегува дека во согласност со сопствените можности и ресурси и со прокламираните цели и интереси, јасно воочлив е придонесот на Р.Македонија за меѓународниот мир и безбедност во изминатиот 10-годишен период(2005-2015).

Исто така, анализата на безбедносните концепти на современите држави, покажува дека постои нивна тесна корелација и во однос на идентификуваните безбедносни ризици и закани со кои тие ќе треба да се справуваат во периодот што следи. Во таа насока, оружјето за масовно уништување е идентификувано како една од најсериозните современи безбедносни закани со која треба да се справуваат современите држави.

Во однос на оваа закана, француската Бела книга на одбраната и националната безбедност, тргнувајќи од фактот за последиците од евентуалната употреба на оружјето за масовно уништување, како и од можноста со истото да се стекнат терористичките организации, истакнува дека неопходно е Франција и во периодот што следи да го зачува сопствениот кредибилитет за нуклеарно одвраќање, како една од мерките за оневозможување на употребата на ова оружје. Всушност, нуклеарното одвраќање е дефинирано и како крајна гаранција за заштита на суверенитетот на Франција. Покрај тоа, истакнато е и дека Франција и понатаму ќе продолжи да ги подржува меѓународните напори за спречување на пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, главно преку потпишување и реализација на обврските од договорите во оваа сфера.

Оружјето за масовно уништување е идентификувано како сериозна закана и во рамките на безбедносните концепти на САД и на НАТО. Имено, безбедносниот концепт на САД од 2010 година, проценува дека опасноста од

ваквото оружје не само што е реална, туку во контекст на современото безбедносно опкружување истата е и зголемена. Тоа од причина што резервите со вакъв тип на оружје кои се остварени од страна на големите сили за време на Студената војна, се сè еуште задржани (не се драстично намалени), а од друга страна, забележителен е пораст на бројот на држави кои поседуваат нуклеарно оружје.²⁰⁰ Во одредени делови од светот, пробите со нуклеарно оружје и понатаму се присутни, а на црниот пазар воспоставена е трговија со нуклеарни материјали. Притоа, ако се земе во предвид фактот дека терористите се одлучни во настојувањето да набават, произведат или украдат нуклеарно оружје и истото да го употребат, произлегува дека оправдана е процената на безбедносниот концепт на САД за степенот на сериозност на посочената закана.

Опасноста од оружјето за масовно уништување е присутна во речиси сите досегашни безбедносни концепти на НАТО. Во рамките на вториот дел од актуелниот безбедносен концепт на НАТО познат како: НАТО 2020-динамично опкружување-уверлива безбедност, како една од клучните точки преку кои НАТО треба да ја дефинира својата идна улога, се наведува токму заштитата од нековенционални закани (оружје за масовно уништување), терористички напади (хакерски напади и напади на критични линии за снабдување), со што покрај членот 5 од Вашингтонскиот договор, неговите активности ќе се насочат и надвор од т.н. НАТО зона. За таа цел, НАТО ќе продолжи да ги одржува и развива сопствените капацитети, но паралелно со тоа и да го унапредува сојузништвото и партнерството и со државите кои споделуваат исти или слични интереси.²⁰¹

Во безбедносните проекции на Р.Македонија, не може да стане збор за идентификација на оружјето за масовно уништување како сериозна закана за нејзината национална безбедност, како на среден, така и на долг рок. Конретно, според стратегискиот одбранбен преглед, како закани со среден интензитет на среден рок, идентификувани се: можните манифестации на екстреман национализам, расна и верска нетрпеливост, меѓународен

---

²⁰⁰Извор: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

²⁰¹ НАТО 2020: уверлива безбедност-динамично ангажирање. Докуметот е достапен на: www.nato.int/strategic_concept/expertsreport.pdf

тероризам, организиран криминал, нелегална миграција, нелегална миграција со стратегиски материјали, недоволно обезбедени и ефикасни граници, поседување на големи количини на илегално оружје, транзициски проблеми од типот на корупција, економски криминал, урбан тероризам, даночна евазија и сл. и на крај како закана се идентификувани и активностите на странски специјални служби насочени кон влошување на безбедносната состојба, како и компјутерски криминал со големи штети и деградација на животна средина.

Анализата на карактеристиките на безбедносниот концепт на Р.Македонија, исто така покажува дека споредено со безбедносните концепти на современите држави и во Р.Македонија заканата од конвенционална војна или агресија на среден или долг рок има многу низок интензитет. Оттука, може да се констатира дека по однос на оваа закана и Р.Македонија има иста перцепција и пристап како и пристапите на современи држави чии безбедносни концепти беа анализирани во рамките на овој труд.

Анализата покажува дека останати сличности се присутни и во однос на заканата од компјутерски криминал и сајбер напади. Така, според Белата книга за одбрана и национална безбедност на Франција, сајбер нападите исто така се идентификувани како сериозна закана за француските национални вредности и интереси, но сепак тие го немаат истиот ефект како и терористичките закани, со оглед на фактот дека досега истите не продуцирале човечки жртви.²⁰² Сепак, во рамки на современото безбедносно опкружување и зависноста од употребата на компјутерските системи, веројатноста од сајбер нападите е реално присутна и доколку се случат, истите можат да имаат значајно негативно влијание врз нормалното функционирање на државите.

Соодветно значење за безбедноста на електронските комуникации и на сајбер просторот, има и во рамките на безбедносниот концепт на САД од 2015 година. Во тој контекст, се истакнува дека заканите во кибернетскиот простор (системите на компјутерските мрежи), исто така претставуваат една мошне сериозна закана за националната безбедност, за јавната безбедност и за економските предизвици.²⁰³ Тоа од причина што средствата кои што

---

²⁰² Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013, стр.49.

²⁰³Извор: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

функционираат во рамките на овој простор, вклучувајќи ги и современите технолошки производи, во изминатиот период директно биле во функција на обезбедувањето на водечката улога и лидерство на САД.

Чувствителноста и ранливоста на информатичките системи, претставува едно од доминантните прашања во воено-безбедносната сфера и за безбедносниот концепт на НАТО. Во таа насока, концептот предвидува: зголемување на заедничкото финансирање и интероперативноста за C-4ISR, односно за команда, контрола, комуникации, компјутери, разузнавање, набљудување и препознавање; заеднички пристап кон логистиката; развивање и координација на националните специјализации и специјални експертизи.²⁰⁴

Врз основа на сето претходно презентирано во однос на безбедносните концепти на современите држави, вклучително и на Р.Македонија, како прво може да се констатира дека постои тесна меѓузависност помеѓу нив, посебно во поглед на проектираните безбедносни цели и интереси. Во тој контекст, воочлива е тенденцијата на современите држави при креирањето на нивните системи за национална безбедност и одбрана, посебно внимание да посветуваат и на ефикасниот мултилатерализам и соработка со останатите држави и меѓународни организации кои споделуваат исти или слични интереси. Понатаму, исто така, може да се констатира дека според проекцијата на безбедносните концепти, современите држави (вклучувајќи ја и Р.Македонија) во периодот што следи ќе се справуваат со сити или слични безбедносни закани и ризици. Во таа насока, за разлика од класичната воена закана и агресија од друга држава/и која е перцепирана како најмалку возможна, како сериозни безбедносни закани за актуелни и периодот што следи, концептите ги детектираат: тероризмот, оружјето за масовно уништување, организираниот криминал и сајбер нападите. Република Македонија има креирано соодветна рамка за можниот интензитет на овие закани, така да во периодот што следи останува само континуирано успешно синтетизирање на таа рамка во конкретни активности и мерки на терен.

---

²⁰⁴ Терминот специјални експертизи или niche capabilities се опфатени со Прашките способности, Prague Capabilities Commitment (PCC).

8. БИБЛИОГРАФИЈА

Банковска Б.,(2007): Политички систем; Бомат, Скопје.

Бранислав, М.,(2003): Управување и отпор во светските политики; МАГОР-Скопје, (превод од англиски јазик: Governance and Resistance in world Politics;British International studies Assosiation).

Brown, M.,(1996): The international dimensuions of Internal Conflict, The MIT Press, Cambridge.

Chester, H.,(1998): Managing Global Chaos-Sources and Responses to International Conflict, USIP.

Fisher, D.,(1993): Nonmilitary apsekts of security-A Sustems Approach, INDIR.

EU crisis Resposnse Capability: Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management, ICG Issues Report no.2, june,2001.

George, L., (1968): Nations in alliance. The limits of Interdependence, paperback edition, Blatimore.

Grisold, A.,(1998): Megjunarodna sigurnost, Tiskara, Puljko, Zagreb.

Grizold, A., Tatalovic, S.,(1999): Savremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Miletic, Zagreb.

Ghali, B.,(1993): UN Peace-keeping in a New Era-a New Chance for Peace, World today, Vol.49.

Група автори: Бакрески О, Триван Д, Митевски С.,(2012): Корпорациски безбедносни системи; Комора на Р.Македонија за обезбедување на имоти и лица, Скопје.

Hammes, T.,(2004): The Sling and the Stone: On War in the 21st Sentury, Zenith Press.

Harden, S.,(1994): Neutral States and the European Community, The David Davies Memorial Institute of International Studies, Brassey.

- Карл Ф., К.(2009): За војната; МАГОР, Скопје, (превод од англиски јазик).
- Георгиева Л,(2010): Европска безбедност; Филзоофски факултет, Скопје.
- Георгиева Л.,(2009): Менаџирање на ризици; Филозофски факултет, Скопје.
- Котовчевски М,(2000): Национална безбедност на Р.Македонија; Македонска цивилизација, Скопје.
- Котовчевски. М,(2013): Национална безбедност; Филозофски факултет, Скопје.
- Котовчевски. М 2004): Борба против тероризмот; Македонска цивилизација.
- Котовтевски.М,(2007): Разузнавачка заедница на САД; Бато-Трејд, Куманово.
- Котовчевски .М,(2011): Полемологија; Филозофски факултет, Скопје.
- Слободан, Д.,(1994): Војна, војска и политика; Глобус, Скопје.
- Sloan, R.,(2005): NATO, the EU and the Atlantic Community, Rowman&littlefield publishers, USA.
- Steven, M.,(2001): Asymmetry and U.S. Military Strategy: Definition, Background, Strategic Concepts; PA:Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Стојан, К.,(2001): Стратегија за одбрана, Југореклам, Скопје.
- Сун Цу (1996): Вештина на војувањето, Штрк, Скопје.
- Томе, Б.,(2008): Разузнавачко-безбедносна контраразузнавачка тактика, Скопје.
- Милески Т.,(2011): Еколошка безбедност; одржлив развој-одржлива безбедност; Филозофски факултет, Скопје.
- Милески Т,(2005): Македонија рубикова коцка на Балканот, Филозофски факултет, Скопје.
- Гоцевски Т 1997): Современи тенденции во одбранатач Македонска ризница, Куманово.
- Гоцевски.Т,(2006): Република Македонија на патот кон евроатлантските структури, Филозофски факултет, Скопје.

Buzan, B.(1983): People, States and Fear, Weatsheaf, Brighton.

William, S.,(2001): Understanding Fourth Generation War.

William, N.,(2010): Managing National Security Policy;University of Pittsburgh Press, USA.

Нацев.З ;Петрески.Т,(2013): Стратегиски проекции на Р.Македонија во надворешната и безбедносната политика; Европа 93, Кочани.

Zalmay, K., David. O.,(1997): Strategy and the Defence Planing for the 21st Century; RAND Institution, USA.

Тадик, Б.(1989) Несврстаност и меѓународна безбедност, ЦОССИ, Белград
Booth, K.(1991): Security and Emancipation, Review of International Studies

Sjoberg, L.(2001): Risk Perceptions: Taking on Societal Saliense, Ashgate

Кузев, С.(2001): Стратегија за одбрана, Југореклам, Скопје

Ole, W.: Securitization and desucuritization,1993

Алекса, С.,(1997): Одбрана-демократија-војска, НИП Ѓурѓа, Скопје.

Azar, A., Burton, W.,(1986): International Conflict Resolution;Theory and Practice, Brighton:Wheatsheaf.

Vukadinovic, R.:Nuklearna strategija supersila, ITRO August Cesarec, Zagreb, 1985

Bofr, A.: Uvod u strategiju, Beograd, 1970

Димишковски С:Основи на националната одбрана на Р.Македонија-воено-политички аспекти, НИП Глобус, Скопје, 1996

ДОКУМЕНТИ

1. A National Security Strategy for a new Century, The White House, 2002.
2. A National Security Strategy for a new Century, The White House, 2010.
3. French White Paper, Defence and National Security, President of the French Republic, 2013.
4. NATO-Handbook, Chronology, office of information and press, Brussels, 2000.
5. National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations, 2007.
6. Годишна национална програма на Р.Македонија за членство во НАТО, Скопје.
7. Стратегија за интеграција на Р.Македонија во НАТО (Сл.весник на РМ, бр.51/98).
8. Национална концепција за безбедност и одбрана на Р.Македонија, Собрание на Р.Македонија, 2003.
9. Бела книга за одбраната на Р.Македонија, Дата Понс, Скопје, 2010.
10. Устав на Р.Македонија (Сл.весник на РМ, бр.52/91)
11. Закон за одбрана на Р.Македонија (Сл.весник на РМ, бр.8/92; 42/01)
12. Бела книга за национална безбедност и одбрана на Франција, 2013